

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H

Fra
Vallekilde Folkehøjskole

52

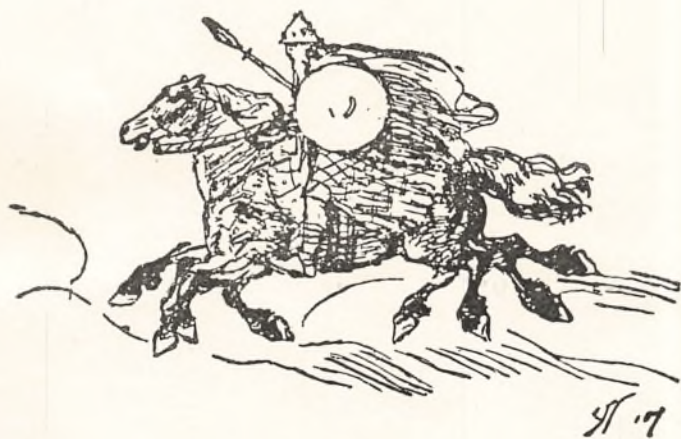

Udgivet af Selevsforeningen
1945

Læs snarest side 128

FRA VALLEKILDE FOLKEHØJSKOLE

52

UDGIVET AF ELEVFORENINGEN
1945

Statens pædagogiske Studierådning
København

H

Ejvind Christensen
KØBENHAVN

Statens pædagogiske Meddelelser
København

Ikke kan dødens maskiner
utrydde slekten!

Selv om granatene hviner —
gleden ved livet, varmen,
våren har overvekten!

Ikke kan fremmede herrer
med hemmelig politi
forordne eller bestemme,
hvordan våre barn skal bli!
Ingen dressur
uten å sette oss alle i piggtrådsbur!

Folket kan overveldes,
men ikke kan frisinn felles
og tanker bindes med bånd!
Bare den våpenløse
har evige kilder å øse,
seire kan bare ånd!

Arnulf Øverland.

April—maj 1940.

Guds smaa Begyndelser.

Juleevangeliet handler om noget, som begyndte meget smaat. Et lille, nyfødt Barn, som endnu ikke har udrettet nogetsomhelst her i Verden. Nogle himmelske Sendbud, som kalder denne Fattigmands-Barnefødsel for en stor og vidunderlig Begivenhed. Og endelig nogle jævne Kvæghyrder, som lader sig smitte af Englenes glade Tro, og de gaar ind og ser paa det hjælpeløse Barn og bøjer sig for det i Ærefrygt. Og saa vender de tilbage til deres Arbejde og øvrige menneskelige Forhold. Og deres menneskelige Forhold er akkurat de samme, som de var før; dem blev der ikke nogen Forandring i for det Smule Barn, der var født inde i Krostalden. Og alligevel var der kommet noget helt nyt ind i deres Liv. *For de havde set en af Guds smaa Begyndelser.* De anede maaske endogsaa, at de havde set den største af Guds smaa Begyndelser. Og de troede paa, at naar Gud har begyndt en god Gerning, vil han ogsaa med Tiden fuldføre den.

Der er en egen *Rolighed* over disse Hyrders Juleglæde. Og over Englenes med. Og bagved skimter vi

Guds egen stærke, arbejdsmættede Ro. Han vidste, at Mennesker var i Nød og stor Fare, i Selvtilfredshedens Nød, i Samvittighedens Angst, i Sløvhed eller Forfærdelse, i Værgeløshed overfor Døden og dens Haandlangere. Han vidste godt, at det hastede med at hjælpe. Men naar han nu vilde sende en Redningsmand, hvorfor sendte han ham saa ikke som fuldvoksen og fuldt arbejdsdygtig? Var det ikke uforsvarligt at trække Sagen i Langdrag ved, at først skulde der fødes et Barn i Betlehem, og saa skulde der gaa tredive kostbare Aar, førend han overhovedet kunde begynde paa Redningsarbejdet? Jo, efter vore menneskelige Begreber kan det nok se saadan ud. Men ved Troens Hjælp tegner det sig anderledes for os. Ved Troens Hjælp er det blevet saadan for os, at naar vi ser tilbage paa dengang, tror vi paa Guds Arbejdstempo. Vi tror paa, at naar han begyndte saa smaat og gav sig saa god Tid, var det ikke Nølen og Magtesløhed fra hans Side, men det var nødvendigt, at det skulde forløbe saadan; det var en velgennemtænkt Plan, og den blev til et velgennemført Resultat. Den blev til den hele Kristus. Den blev til, at der var Mennesker, som saa hans Herlighed skinne gennem de fattige Klæder, og de troede paa ham og fik Magt til at blive Guds Børn; og at han vækkede af Sløvhed og rev ud af Selvtilfredshed og løste af Samvittighedsnød og fik bange Sjæle til at tro paa Guds Tilgivelse; og at han tog Tørn med Døden og vandt over den; og at han — midt i alt det, hvori Verden dengang lignede Verden nu — fik stiftet en kristen Menighed paa Jorden.

Derfor kan Juleevangeliet styrke et kristent Menneske i at se mere paa det, der er, end paa det, der mangler. Der manglede jo meget i den Nat. Der manglede meget i Kærlighed og Fred ud over Jorden, og i at der blev givet Ære til Gud i det højeste; og der manglede meget endnu i Jesu Kristi Virke. Men Gud havde *begyndt*

en god Gerning. Og naar vi nu ser tilbage paa den Begyndelse, fanges vort Øje af det, der var, meget mere end af det, der manglede. Og er det ikke ogsaa stadig det, som Julen giver os? Den viser os *noget, som er*. Den peger paa smaa Begyndelser, som er fra Gud. Midt i en Verden, som Gang paa Gang har aabenbaret sin Ondskab og Forvildelse og sin frygtelige Magt over Mennesjæle, lever endnu Kristi Menighed, som ogsaa i Aar vil høre Klokkerne kime før Dag i det dunkle, og Klokkerne vil have Magt over dem. Og vore Julesalmer vil blive sunget, og de er et Guds Under iblandt os; de er digtet af Mennesker og bliver sunget af Mennesker, men allermost er de Guds Gerning iblandt os: baade at de kunde blive til, og at vi kan give os hen i at synge dem; vor Julesang er den lille Begyndelse til det, der engang skal blive til den himmelske Lovprisning, og det skal den naa til, fordi der er noget af Guds egen Begyndelse deri. — Og i det enkelte Menneske — aaja, der kan være saa meget, der mangler, og saa meget, der er galt fat, men der kan dog ogsaa være nogle af Guds smaa Begyndelser: en begyndende Fred i Hjertet, en begyndende Frimodighed overfor Døden, en begyndende Befrielse ud af Gøgl og Selvoptagethed og Sjælens Ensomhed — eller om ikke andet: saa en begyndende Afhængighed af Gud, en spirende Viden om, at det er ham alene, som har hele vor Livsgaades Løsning i sin Haand.

Og disse smaa Begyndelser er det egentlige her i Verden, for de er Guds. De er noget, som vi aldrig kunde have bragt i Vej af os selv. Og det er saa den Styrke og Rolighed, som Juleevangeliet kommer til os med, at vi skal ikke blive nervøse og utaalmodige paa Guds Geringers Vegne. Det er før sket, at han maatte give sig god Tid. Det er før sket, at han har udvist et Arbejds-tempo, der af Mennesker kunde tydes som Sendrægtighed eller Uformuenhed, og *saa var det dog mættet med*

Arbejde og Styrke. Hans Gerninger gik deres Gang, stille, men støt, frem gennem alt, hvad der kunde se uovervindeligt og uoverkommeligt ud.

Guds Arbejde begynder smaat, og det bliver ved med at gaa langsomt. Det betyder ikke, at Sagen ikke har Hast. Det betyder ikke, at han er uden Ild og Lidenskab. Men det betyder, at han aldrig snyder eller springer over nogetsteds. Han gaar Vejen, Skridt for Skridt, saadan som den nødvendigvis maa gaas, og han har saadan Hast, at han ikke kan spille Tid med at forsøge nogen Genvej.

Det var en lille Begyndelse, Hyrderne blev budt ind at se paa. *Men det var en Begyndelse, og den var Guds.* Han begyndte med at se paa Mennesker og elske dem. Han saa noget i Mennesker, som for ham var værd at elske. Det var smaat i Forhold til meget andet, men det var der. Og det er stadig Julens Evangelium, at han ser noget i os, som for ham er værd at elske. Det er ikke vor Sag at sige, hvad det er, vi tager let fejl og kører let fast, om vi skal til at finde ud af det. Vi maa hellere nøjes med at tage det til Efterretning: han ser noget, som i hans Øjne har Værdi og store Muligheder. Derfor er der saa meget andet i os, som han maa fordømme og bekæmpe. Men det er ikke Begyndelsen. Begyndelsen er hans Velbehag. Begyndelsen er, at han ser mere paa det, der er, end paa det, der mangler. Og saa tager han fat paa at arbejde og redde.

Hyrderne vendte tilbage til deres vante menneskelige Kaar. De havde set et Tegn fra Gud. Nu var den kommet, den Dag de alle havde længtes efter og sat saa store Forhaabninger til. Beklagede de sig saa over, at ikke alting paa een Gang var blevet helt anderledes? Det synes ikke saa. Der lyser en rolig Styrke ud fra dem. De havde staaet overfor noget, som Gud havde begyndt. Det havde givet dem Sind til at vente og haabe.

Det havde faaet dem til at tro, at de havde meget at glæde sig til.

Det er en saadan Rolighed, vi maa ønske os at faa ud af Julens Evangelium. Ikke en Stemningsro, som gør Betlehemsstalden til et stillestaaende Tableau og Juledagene til en Parentes i vor hele øvrige Tilværelse. Men en Rolighed, som er fuld af Tillid og Forventning: her er noget, som Gud har begyndt, og vi er med inde i det. Det er en Rolighed i Sindet, som kan gøre os frimodige til at leve i Verden. Og den giver os Arbejdsstyrke, saa at ogsaa vi kan tage fat paa noget af det, som har Hast, uden at blive forhastede deraf. Og det kan hjælpe os til, at ogsaa vi kan begynde saadan med vor Næste, at vi fæster vort Blik mere paa det, der er, end paa det, der mangler.

Erik Gelting-Hansen.

Fra Krig til Fred.

Mange af vore tanker kredser om den vej, der fører fra den store kamp til den vanskelige fred. Vi har nylig set afslutningen paa den største krig, menneskeheden nogen sinde har oplevet. Vi staar foran freden med inderligt haab, men ogsaa med megen ængstelse. Vi staar med haabet, fordi kærligheden til livet er saa stærk i os. Den rører sig umiddelbart i de unge; men ogsaa de helt gamle og de halvgamle iblandt os, som maaske selv blev trætte under byrder og skuffelser, har denne kærlighed til livet. Vi staar med haabet, men ogsaa med ængstelsen, fordi det onde har aabenbaret sig for os i en gruopvækkende styrke. Vi har virkelig set ind i et helvede, og sataniske kræfter har løbet storm mod menneskelighed og folkelighed med en styrke og i et omfang, saa tilværelsen rystede under os. Er disse onde kræfter uskadeliggjorte; eller er de kun for en tid blevet bundne? Det er saadanne spørgsmaal, som volder vor ængstelse. Vore tanker kredser daglig derom, for det er blevet personlige spørgsmaal for alle alvorlige mennesker.

Lad mig imidlertid først minde om, hvad kampen politisk og menneskeligt gjaldt. Det saa først ud som et sammenstød mellem diktatur og demokrati. Efterhaanden blev det klart, at det gjaldt diktaturets verdensherredømme, og dermed menneskeligheds og folkeligheds undergang i dansk og nordisk forstaaelse. Modsetningen mellem diktaturet og demokratiet blev i løbet

af 1930-erne stedse mere aabenbar. Til sidst udløstes modsætningen i blodig krig. Diktaturet kendes især paa tre forhold:

- 1) en overvældende læggen vægt paa udviklingen af de materielle kræfter;
- 2) paa statens absolutte magt og ret;
- 3) paa ensretningen og dermed fornægtelsen af det enkelte menneskes personlige frihed og borgerlige rettigheder.

Hvadenten vi lyttede til de totalitære talsmænd i radioen eller læste om deres fireaars plan, var det en imponerende opremsning af trafikmidlernes udvikling og den mangedegete produktions forøgelse, om autostradaer og kanaler, om 100 og 500 pCt.s forøgelse af den industri og den industri, sidst og især — skønt det talte man mindst om — om den kolossale militære oprustning. Frivillige og ufrivillige vasalstaters overhoveder blev indbudt »som gæster« og overvældedes ved gigantisk opbud af kanoner, tanks, flyvemaskiner og bombekastningsdemonstrationer. Men aldrig lød ved slige lejligheder eet ord om det enkelte menneskes personlige frihed eller borgerlige rettigheder. Man fremviste, beundrede, dyrkede den materielle kraft og brutalitet.

Og det var staten, man dyrkede. Den blev afgud. Den krævede absolut underkastelse. I dens navn kunde alt tillades. Enhver handling — om den saa var nok saa skændig — kunde forsvares, blot den skete i partiets, i statens navn.

Og hermed hørte ringeagten for det enkelte menneske, for hans frihed og ret. Staten ophævede religionsfriheden. Javel! Saa længe kirken vilde lade sig spænde for diktaturets vogn, saa var alt godt. Men en modig evangelisk kirke maatte opleve og kom til at opleve hensynsløs krig paa kniven.

Staten ophævede den enkelte borgers tale- og skrivefrihed, hans forenings- og forsamlingsfrihed, hans ret til frit at vælge arbejde og arbejdsplads. Overhovedet regnedes menneskerettigheder og menneskeliv næsten lig nul — undtagen som faktorer i den økonomiske og militære magt.

Det blev i sin tid ofte sagt af diktaturets propaganda-chef: vor anskuelse er ingen eksportvare. Men kendsgerningerne talte et andet sprog. Vi var i Danmark i 1930erne under et vedholdende tysk tryk, (det kendtes f. eks. i de paatvungne ændringer i vor mindretalslovgivning), et tryk, som under krigen og besættelsen blev tusindfold øget. Alene vor beliggenhed som Tysklands nabostat maatte gøre faren overhængende. Jeg minder om Georg Brandes ord i Berlin 1883: »Sejrer i Tyskland den aandelige og politiske reaktion, ophidses slette lidenskaber, hersker voldsmagt og forfølgelsessyge, saa sporer vi (i Danmark) virkningen næsten straks.« Men dertil kommer, at trods benægtelsen har diktaturet de sidste 10 aar paa utallige maader søgt at trænge ind i Danmark, og havde det sejret, vilde al menneskelig og folkelig frihed været tabt.

Vi blev frelst fra den største nationale fare, der nogen sinde har truet Danmark. Vi vil aldrig glemme, at Danmarks frihed blev vundet ved de allieredes mægtige indsats af menneskeliv, af arbejde, af materiel kraft. Uden den indsats havde aaget i dag hvilet endnu tungere paa vor nakke. Derfor skal vore taknemlige tanker ogsaa nu gaa til Amerika, England og Rusland. Ingen vil tage mig det fortrydeligt op, at jeg særlig nævner Englands indsats, dels stod England fra gammel tid vort hjerte nær, dels var det England, som i vort livs mørkeste aar, fra Dunkerques fald juni 1940 til Ruslands indtræden i krigen et aar senere, alene holdt ud i kampen om nationernes liv eller død. Det blev til blod og sved og taarer.

Hundredtusinder faldt. Hjemme stod mænd og kvinder i haardt arbejde og under strenge afsavn. Af de 33 mill. mennesker, som udgør landets befolkning i alderen mellem 14 og 64 aar, befandt sig i efteraaret 1943 næsten 25 mill. i krigstjenesten, enten direkte i de væbnede styrker eller i hjemmeværnet eller i den vigtige krigsindustri. Af de ugifte kvinder mellem 18 og 40 var 91 pCt. mobiliserede, og af de gifte, men barnløse kvinder var 80 pCt. kaldt i tjeneste. — Vi glemmer aldrig Englands indsats.

Vi gaar ind i den ny tid i dyb glæde over vor gevundne frihed. Det ansvarsbevidste ord skal atter have fri bane iblandt os: i presse og fra talerstole, i kirke og skole. Vi har i disse aar set en storslaaet anskuelsesundervisning paa det frie ords nødvendighed for et sundt folkeliv. Da det frie ord blev knægtet, og ensretningen haardhændet ført igennem i vort naboland, førtes det tyske folk uundgaaeligt ind i den dybe nationale umoralitet, som har kendetegnet diktaturet baade i medgang og modgang.

Tænk paa modsætningen: I det store vestlige demokrati vedtog parlamentet før krigen en klækkelig forhøjelse af ministerlønningerne. Det var et konservativt flertal, som forhøjede lønnen til sine egne; men samtidig vedtog man en tilsvarende forhøjelse af statens løn til arbejderpartiets fører, til major Attlee, til den mand, hvis væsentligste opgave det er at kritisere regeringens politik. Tankegangen var denne: det er i folkets, i rigets interesse, at der lyder en aaben, saglig kritik. Derfor skal een fremstaaende mand kunne ofre al sin kraft paa denne samfundsgavnige gerning, derfor skal han lønnes rundeligt af statens midler; thi han øver en nødvendig gerning, saa vel som ministeren gør det. Et sundt demokrati kan ikke undvære denne kritik. Kritikken er saltet, som skal holde folkestyret frisk. Ved dette

fribaarne syn bevarede det store engelske demokrati sundheden og styrken — baade i modgangens mørke dage og i sejrens lyse tider.

Vi har ved de allieredes uforglemmelige daad genvundet vor folkelige og vor personlige frihed — ikke for at nyde den i velvære eller for at sove paa den. Nej, vi vil med Grundtvig haabe, at freden skal blive en skueplads ligesaa daadfuld og ganske anderledes lystelig end krigens. Som det viste sig, at demokratiets frie kvinder og mænd sejrede over diktaturets tvangssjæle, saadan er det vort inderlige haab, at vi i et frivilligt demokratisk samarbejde skal vinde freden. Vi ved nu, at det er meget, meget vanskeligt. Vi har alle oplevet skuffelser, siden freden i maj kom til vort land. Men lad skuffelserne ikke blive til bitterhed, og lad os over de smaa og store fejlgreb ikke glemme det uendeligt store: at vort fædreland blev frit, at den onde mordtid hørte op, at fredens genopbygning kunde begynde.

Da kirkeklokkerne hin lyse majmorgen ringede freden ind over vort fædreland, nævnte jeg for somrærens piger Carl Plougs ord:

Til morgenbøn lad alle klokker ringe,
 (nu bag) os er nattens sorte sky!
 Lad ordet lyde, og lad salmen klinge,
 saa skal vor brudte styrke sig forny,
 og haabet dale ned paa duevinge,
 og natten svinde for et lifligt gry.
 Og saa til arbejde, alle! mand og kvinde!
 Vi har et land at tabe eller vinde.

Ja, hvor trænges der til genrejsning — materielt og aandeligt. Og hvor vilde det være sundt for de enkelte mennesker som for folkene, om deres interesser og kræfter vendtes i den retning.

Lad mig kort pege paa nogle vigtige kendsgerninger i vore dages England, hvor genrejsning og nybygning, sikkerhed og fremskridt har meldt sig med en vældig styrke. Det drejer sig om nye huse, om socialt tryggere og retfærdigere kaar, om en opdragelse til rigere og sandere menneskelighed.

Praktisk talt over hele jorden er der bolignød; millioner af huse er bombesprængte, andre millioner blev aldrig bygget, fordi krigsproduktionen gik forud for boligbyggeriet. Derfor hersker der ogsaa i England bitter bolignød. For hjemliv og folkeliv er et godt og omfattende boligbyggeri en paatrængende opgave.

Saa brutalt det lyder, vil krigen mægtigt fremskynde arbejdet for bedre boligforhold. Det skurrer vel i vore øren, naar Alva Myrdal siger, at London er »velsignet velbombet«. Vi maa forstaa, hvad hun mener. Det er Østlondons smudsige, usunde fattigkvarterer, det gik haardest ud over. Som Tyskerne aabnede krigen med bombing af Warshavs boligkvarterer, saadan fortsatte de med ødelæggelse af Londons, Bristols og Coventry's tætte og daarligt beskyttede boligkvarterer. Det var ikke militære maal, man var ude efter, men den store befolknings moral og modstandskraft. Efterhaanden svarede de allierede med samme mønt og betalte mangefold tilbage — lige til atombomben, der udslettede enhver forskel paa fæstningsanlæg og sygehus, paa krigsfabrik og kirke.

I tillid til den endelige sejr begyndte engelske arkitekter tidligt at udarbejde planer om nye bygninger. Alerede tidligt under krigen dannedes mange arkitektforeninger, og disse gik ind i en kappestrid om byplanering. I England lever mere end $\frac{3}{4}$ af folket i byerne, og her er slagordet blevet byplanering. Det skal være en af efterkrigstidens store opgaver. Der er derovre som her folk, der holder paa skykraberbebyggelsen, men det

store flertal holder paa den historiske engelske byggeform; enkeltfamiliehuset. Men det gælder nu om at bygge praktisk og smukt. Det engelske landskab er noget af det skønneste, man kan se i Europa, men byen er mange steder et hæsligt syn. Fremtidens by skal svare til menneskers praktiske behov; men den skal ogsaa være smuk.

Her har man erfaringer at holde sig til. Jeg tænker paa havebyen. Allerede omkring sidste aarhundredskifte fremstod havebyen i Bournville uden for Birmingham. Her ligger Cadbury's store chokoladefabrik, hvor 10—11,000 arbejdere virker. Enkeltfamiliehuset med haven omkring er her boligformen. Men havebyen maa ikke blive en kedelig forstad, hvorfra navnlig ungdommen i sin fritid haster bort ind til den store stad for der at faa den egentlige oplevelse. Nej, havebyen skal være for dens beboere et kulturcentrum: med kirker, forsamlingshuse, biblioteker, teater og biograf, parkanlæg og sportsplads. — I vor tid har man allerede mange steder fulgt Bournvilles eksempel. Efter sidste krig grundlagde man Letchworth og Welwyn havebyer nord for London; de har nu hver et indbyggerantal paa 20—25,000. Syd for Manchester grundlagde man 1931 havebyen Wythenshawe, der nu har 35,000 indbyggere. Selve krigen har mægtigt fremmet udviklingen. Krigsindustrien maatte ikke hobes sammen paa nogle faa saarbare steder, men skulde spilttes ud over landet. Smaa byer med 10—30,000 mennesker er skudt frem som paddehatte. De skal og maa ikke blive meget større. Her er virkelig tale om en planhusholdning i ordets bogstavelige forstand. Hvad det gælder, er at ændre disse krigsbyer til fredens byer, hvor arbejdsforhold og trafikforhold tilfredsstiller de behov, som nu engang hører bylivet til. Men hvor hver lille by er et kulturcentrum, og hvor der er taget det videste hensyn til sundhed og skønhed.

Det er fredens genopbygning, det gælder. I det lys maa man ogsaa se det berømmelige folketingsvalg i juli. Naar Churchill tabte valget, lige efter at han sejrrikt havde ført landet ud af historiens haardeste prøvelse, maa vi deri ikke se et udslag af sort utaknemmelighed. Churchill har indskrevet sit navn blandt Englands allerstørste; hans navn vil til sene tider lyse ved siden af William Pitts og Gladstones. Men folket vilde fredens genopbyggende gerning, og til at føre an i det arbejde havde man mere tillid til arbejderpartiet end til Churchill. Det engelske folk er i krig og fred opdraget til at tænke selv, dømm selv. Og nu valgte det andre mænd. Mens Churchill gik til valget med 387 folketingsmænd bag sig og kun kom tilbage med 195, saa gik Clement Attlee til valget med kun 154 bag sig, men vendte tilbage med 390. De to mænds, og de to partiers roller var byttet om. — Vi skal naturligvis ikke her gøre os til dommere eller parthavere i en engelsk partikamp. Men det, jeg ønsker at fremhæve, er, at bag det engelske folketingsvalg ligger en stærk vilje til fred og til en sundere og tryggere social tilværelse. Dette kommer især til udtryk i den berømte Beveridge-plan, som kort udtrykt betyder, at man gennem en alm. folkeforsikring vil yde landets borgere sikkerhed og tryghed m. h. t. arbejdsløshed, sygdom, invaliditet, alderdom. Det var denne Beveridge-plan, som arbejderpartiet gav helhjertet tilslutning — ligesom ogsaa de liberale gjorde det — mens Churchills parti kun gav delvis tilslutning. Sunde og meneskeværdige kaar at leve under — i hjemmet og i samfundet. Det er løsenet. Fra hjemmet til nationen. Det er linien for Englænderne i dag. Men dermed standser linien ikke. Som aldrig før forstaar Englænderen, at hans lands mulighed for en fornem og ophøjet »væren-sig-selv-nok« (the splendid isolation) uigenkaldeligt er forbi. Verdens skæbne er Englands skæbne. Ingen sikkerhed for Eng-

land uden orden og tryghed i verden. Derfor melder sig for Englænderen som for Danskeren tanken om »De forenede Nationer« som en ufravigelig nødvendighed, et nyt »Folkenes Forbund«, der i opbygning og virkemaade tager hensyn til mellemkrigstidens alvorlige erfaringer. Genrejsningstiden er inde. Men det er ikke alene huse, der skal bygges, kirker, der skal genrejses, kunstværker, der skal nyskabes, samfundsorden, der skal styrkes. Alt det vil komme. Til syvende og sidst er det ikke værst med boliger, kirker, kunstskatte, der er ødelagt. Menneskene vil bygge nye og bedre huse, de vil skabe nye kunstværker. Og der er vel ogsaa berettiget grund til at tro, at de kan ordne et samfund, der i alt fald er bedre end det, vi kendte i mellemkrigstiden med arbejdsløshed og landbrugskriser. Men mennesket selv! Den umenneskelighed, som i disse vanvittige aar har regeret verden, hvordan komme ud af den. Er vi ikke alle blevet grovere, simplere, ringere? Er menneskesindet ikke blevet brutalt, kynisk — betændt af det onde? Er vi ikke i ridderlighed, hensynsfuldhed, godhed — kort sagt: i menneskelighed faldet dybt. En sammenligning mellem før og nu tyder afgjort paa det. Nu har de frygtelige ødelæggelseskræfter, som staar menneskene til raadighed, tvunget frem nødvendigheden af samarbejde. Men skrækken alene vil ikke redde os. Det har man ganske vist før troet, naar en teknisk opfindelse af umaadelig kraft blev gjort. Men man blev hver gang skuffet. Og det vil man blive igen, hvis man bare stoler paa skrækken. Allerede nu kan man læse udtalelser om, hvor godt det er, at det er Amerikanere og Englændere, der raader over atombomber, at det ikke er Russere. Skrækken alene vil ikke skabe verdensfred. Endnu har man aldrig skræmmet mennesker ind i himlen. Og man har heller ikke ved skræk skabt retsindige og ordentlige mennesker. Det er, som om historien er gledet ud af vore hænder, og vi famler raad-

vilde omkring. Vi var i krigens tid i nød, og vi er det fremdeles. Vi mærker det stærkt her i Danmark. Under krigen kendte vi en dansk, en national holdning. Vi havde det trods alle ydmygelser under samlingsregeringens og Dansk ungdomssamvirkes ledelse. Der var i den tid intet at være stolt af og intet at raabe hurra for. Det var vel nok en duknakket holdning, vi viste, men bortset fra forrædderne var der et dansk sind og en dansk holdning, som kendtes. Der blev ogsaa opnaaet meget. Vi undgik i krigens første 40 maaneder danske menneskers henrettelse. Vi undgik Danskes deportation til tyske fængsler og koncentrationslejre. Vi undgik den modbydelige jødeforfølgelse. Vi opnaaede ogsaa positive resultater. I kampen om det danske sind led nazismen et afgørende nederlag, længe før den militært blev slaaet. Folketingsvalget marts 1943 viste det saa klart, at baade vore venner og fjender vidste besked. Vi havde en delvis fri og selvstændig administration, og vore skoler og foreninger kunde de fleste steder arbejde frit. I, mine gamle elever fra disse aar, ved, at fjendens magt i landet hindrede ikke os fra Vallekilde højskole i at gøre vor gerning. Vi talte frit i det daglige skoleliv som ved de store elevmøder og efteraarsmøder. Ved disse møder, som flere gange var besøgt af over tusinde mennesker, kunde vi saaledes ved siden af de nordiske flag hejse baade det engelske og amerikanske flag. Vi gjorde det i alle krigsaarene. Vort folk viste ogsaa dengang kulør. Vi gjorde det i folkestrejkenes dage og i krigens sidste desperate maaneder, da frihedsraadet tog ledelsen i kampen mod tyranniet, og da vort folks holdning blev stedse mere rank og stærk. Det tyske tryk avlede et dansk modtryk. Men da det tyske tryk ophørte, svandt ogsaa vor samlede holdning bort. Jeg mener, man maatte forudse dette. Nu kastedes store spørgsmaal om grænsen, mindretalslovgivningen, socialisering og meget mere ind iblandt os,

og det var da naturligt, at selvstændige mennesker maatte tænke og tale forskelligt herom.

Men man kunde vente, at en menneskelig holdning fremdeles vilde gøre sig gældende. Her har det imidlertid knebet. Det har i maanederne efter befrielsen ofte været en pinagtig sag at læse hovedstadspressen; den har tit kaldt paa de sletteste instinkter. I »Information«s brevspalter læser jeg: »En klog Englænder har sagt, at man skal ikke lade sig vildlede af den rent biologiske lighed mellem en Tysker og et menneske«. Det er brevets tone. Pastor Harald Sandbæk, som har lidt saa frygteligt under tysk tortur, og hvem derfor meget skal tilgives, faar et foredrag om Tyskerne samlet i denne trespaltede overskrift: Tyskerne er en flok løjsere, Han skriver selv i »Morgenbladet«: »Nej, kom ikke og fortæl os, at det tyske folk ikke er bundraaddent. For det er det«.

Jeg føler ingen tilskyndelse til at forsvare Tyskland og Tyskerne, og jeg vil under ingen omstændigheder forsvare nazismen, som jeg tiltror enhver tænkelig djævelskab. Men jeg har trang til at kalde paa dansk menneskelighed hos mig selv og hos landsmænd.

Der var hundredtusinder af tyske jøder, som ikke støttede nazismen; de blev pint og myrdet, deres ejendom plyndret, deres gudshuse brændt. De hørte dog det tyske folk til med samme gode ret, som Ernst Trier hørte det danske folk til. Der var liberale og socialdemokrater, som gik i landflygtighed, og der var evangeliske kristne med Martin Niemøller og biskop Wurm i spidsen; de led for deres tro, som de haardest pinte danske og norske kristne led for deres tro. Men naar saadanne mennesker findes i et folk, saa er det ikke bundraaddent, og saa er det usandt at kalde folket som helhed en flok løjsere. De var visselig alt for faa og svage til at vælte

den djævelske nazisme. Men de var der, og de tog kampen op.

Nu gaar der dom over det tyske folk. Det er verdens dom. Men jeg tror, det ogsaa er Guds dom. Menneskers dom kan være af tvivlsom art. Guds dom er altid meget alvorlig; men den kan ogsaa være indledning til oprejsning. I hvert fald sømmer det sig ikke for os at godte os paa farisæisk viis. Lad os være stille og i grebthed prøve at forstaa, hvad der sker. Lad os ikke i denne alvorlige tid ophøje os selv, men huske paa Storm Petersens advarsel: Paa den højeste tinde findes intet rækværk. Vi Danske har en kamp at føre med os selv, for ogsaa vi blev smittet af haardheden og umenneskeligheden. Ogsaa vi blev smittet af hævnpsykosen. Da vi laa under og var smaa og svage, yndede vi at citere bibelordet: alt hvad I ikke vil, at menneskene skal gøre mod jer, det skal I heller ikke gøre mod dem. Skal vi nu, da lykken tilsmiler os, stryge det ord til side! Nej, saa ringe vil vi ikke være. Lad os i en nervøs og opreven tid søge at fastholde vore fædres stræben mod menneskelighed og være trofaste mod vor bedste folkelige arv. Saa bygger vi bedst med paa vejen, der fører fra den onde krig til en sand fred.

Uffe Grosen.

Efterkrigstidsproblemer.

Udrensning - Genopbygning - Folkestyrets Igangsætning.

S værdtid er endt, det er plovtid påny. Vi går i disse måneder gennem overgangstiden ind i fredens velsignede opbygningstid. Overgangstiden er opgørets tid, hvor udrensning og retslig afstraffelse af krigsforbrydere, stikkere, værnemagere o. lign. finder sted, hele dette ubehagelige oprydningsarbejde, hvor vi sætter på plads alle tidligere nazisympatisører og hitlerbeundrere. Denne hovedrengøring er noget pinligt, vi skal igennem, og den må ikke tage for meget af vor tid og kraft. Fremfor alt må vi ikke lade dette negative, som udrensningen er, blive det altoversyggende, så vi glemmer alt andet og vigtigere ting. Det er jo det positive, genopbygningen, som er det vigtigste, og vi må agte os for at lade had og hævn tage overhånd i os, selv om disse følelser er naturlige og forståelige. Had ødelægger nemlig først og fremmest den, som hader, og der bygges nu ikke op på negative følelser som had og hævn, der gør sjælen gold og ufrugtbar. Genopbygningen kræver andre og positive følelser. Selv når vi står over for den materielle ødelæggelse, ruinen efter det bombesprængte hus, må vi huske den norske Nordahl Griegs ord:

»Frygt ikke de avsvidde byer,
de rejser sig nok efter evne,
men frygt de avsvidde hjerter,
som bare har kraft til at hævne.«

De »avsvidde hjerter« er vor fare i denne overgangstid, og vi kan alle lære af mænd som den norske frihedsdigter Arnulf Øverland og biskop Berggrav, som begge blev personligt berørt af nazismens voldsgerninger. Ingen af dem har råbt højt om had og hævn, tværtimod, Berggrav har udtalt besindige ord om, at vi har råd til højmod, og han citerer, hvordan dødsdømte nordmænd natten før deres henrettelse siger til deres præst, at man må ikke tænke på hævn.

Genopbygningen er i virkeligheden så stor en opgave, at vi nok skal få brug for alle sjælens positive kræfter, hvis vi skal få bragt orden i vore efterkrigsproblemer. Vore økonomiske og materielle problemer kan trygt kaldes uoverskuelige for tiden. Alene at få samfundsmaskineriet i gang igen er svært til trods for, at landbrugets produktionsevne og store dele af industri og håndværk er i forbavsende god orden. Vi har endog grund til at frygte, at denne vinter bliver sværere end nogen krigsvinter, selv om alle gode kræfter sættes ind for at lindre den værste nød. Besættelsestiden lærte os at holde sammen over for den fælles fjende. Nu er nazismens voldsregimente borte, men vi står over for en ny fjende, voldsregimentets følgesvend, nemlig det kaos, som naturnødvendigt følger efter nazismens katastrofepolitik. Der er således stadig brug for samarbejde mellem alle danske mænd og kvinder for at overvinde fælles vanskeligheder. Genopbygningen er efterkrigstidens vigtigste problem, men ikke det eneste. Foruden den materielle genopbygning findes blandt vore mange problemer det vigtige problem: vort folkestyres igangsætning.

Alle taler jo i den tid om folkestyre, demokrati. Det er tidens slagord, opstået som en naturlig reaktion imod nazismens diktatur, men jeg tror, at man bør definere nærmere, hvad man forstår ved demokrati, for det er temmelig tydeligt, at ikke alle, som taler om demo-

krati, mener det samme ved dette begreb. Ude i den store verden er der i alt fald stor forskel paa talen om demokrati, når den lyder fra øst og fra vest.

Ved demokrati forstår jeg et folkestyre, hvor der er plads for, at meninger kan brydes, hvor et folk kan være delt i partier, hvor man har en række friheder som tale- og ytringsfrihed, mødefrihed, pressefrihed o. s. v., hvor man har ret til offentlig kritik i tale og skrift, hvor man er sikret personlig frihed, — et styre, hvor flertallet vel skal råde, men hvor mindretallet ikke derfor er magtesløs, endnu mindre retsløs, men tværtimod udfylder en meget vigtig funktion i vort demokrati, nemlig at danne opposition imod flertallet. Gennem sin kritik af flertallets afgørelser og gennem sin agitation skal mindretallet altid have muligheden at kunne erobre flertallet. I et folkestyret land er overbevisning og argumenter det afgørende. Alle ydre våben, endog deres tilstedeværelse, må banlyse som magtfaktor. I øjeblikket findes alt for mange våben hos privatpersoner. Desuden er begået den store fejl, at man har hjemsendt frihedskæmpere med våben. Skal vi nå frem til virkeligt folkestyre, må alle privatpersoner afvæbnes.

Når om kort tid diskussionen bryder løs herhjemme*), — vi skal jo have valg i efteråret med deraf forudgående valgkampagne, — må ingen blive forskrækket, fordi bølgerne går højere i den offentlige debat og mand og mand imellem, end vi har været vant til i den politisk tavse besættelsestid, da vi havde politisk borgfred og blev vænnet af med normal politisk diskussion. Allerede nu hører man bemærkninger som denne: »Så, nu er skænderiet begyndt igen på rigsdagen«. Den, der er bange for diskussion på tinge og kalder den for skænderi, er noget inficeret af antidemokratisk tankegang, af dikta-

*) Dette skrives i sept. 1945.

turets ulyksalige idé om etpartisystem. Tro ikke, at diktaturtankerne er udryddet, fordi nazismen er knust som militær faktor. Den slags udryddes ikke med ydre våben, her skal kæmpes med åndelige våben, om vi skal virkeligt bekæmpe de frø af ugræs, som er føjet over hegnet. De antidemokratiske tanker kan leve videre i mange forklædninger, og det er ikke så svært at finde eksempler på, at vi endnu er en del inficeret. Den ægte demokrat er glad ved, at vi nu har råd til at »skændes«. Det er tegn på sundere tilstande end under besættelsen, tegn på, at vi nu er herre i vort eget hus, at nu skal de, som regerer, stå til ansvar over for vor folkevalgte rigsdag, over for folkets, vore repræsentanter. Vi vil opleve mere »skænderi« i de kommende måneder — ikke mindst, når valgslaget begynder, og det skal vi glæde os til. »Fred er ej det bedste, men at man noget vil«, gælder ogsaa i den åndens kamp, som forestår, og hvoraf vort folks fremtid gror.

Vi går nu ud i partierne igen, og vi glæder os dertil, for partier skal der til i et folkestyret land — ned med etpartisystemet! Men derfor var det måske ingen skade til, at vi fik en partipolitisk omgruppering. Det vilde sikkert være en lykke for vort folk, om kommunister og socialdemokrater gik sammen i eet parti, og det radikale venstre, retsforbundet og dele af venstre fandt hinanden, mens alle konservativt tænkende gik sammen. Tænk om dansk politik i de kommende år kunde præges af brydningen mellem et arbejderparti, et liberalt, georgistisk centrumsparti og et konservativt parti. Det vilde være en frugtbar og inspirerende forenkling af partistillingen i vort land.

Hvordan nu end partistillingen bliver, er det let at forudse, at den kommende tid bliver urolig i mange henseender. Krig og revolutioner følges jo altid ad. Herhjemme kan vi vel undgå blodige revolutioner, men uro

og strid vil der komme, men det gør jo heller ikke noget. Måtte vi have noget af Hostrups ungdomsmød, som han udtrykker i de kendte linier:

»Lad det bryde! lad det gære!
stem ej strømmen! tål dens brag!
den vil bære grøde til en sommerdag.«

Risskov, den 16. septbr. 1945.

Harald Grønberg.

Mørket er tættest før dag gry.

Jeg har paataget mig at skrive som bidrag til aarskriftet en artikel om Sydslesvig, men jeg erkender opgaven som vanskelig. Dels vil det ikke være muligt paa saa begrænset plads at kunne medtage saa meget historisk oplysende stof, som for emnets belynings skyld kunde være ønskeligt, dels vil det, i betragtning af, at der kan ske saa meget i løbet af de tre maaneder, der er igen, inden aarsskriftet naar ud til læserne, være meget vanskeligt at undgaa, at noget kommer til at staa med afblegede farver eller lyde som tom genklang fra dagens debat. Det er mig derfor bevidst, at jeg kun kan have nogenlunde haab om i det følgende at holde mig fri af begge vanskeligheder.

. . . . I min erindring staar tydeligt billedet af en smuk sensommerdag i aaret 1928. Høstarbejdet var paa sit højeste, og mange mennesker var i virksomhed med at bjerge det gyldne korn paa markerne i det skønne landskab, som vi — et lille selskab sammensat af ældre og yngre fra en egn i Midtjylland — kørte igennem. Hele landskabet virkede hjemligt, kun ved de levende hegn og saa derved, at de fleste gaarde, vi saa, kun havde tre længer, afveg det i karakter fra Aarhuseggen. At det dog alligevel ikke i almindelig forstand var hjemlig jord, vi havde under os, derpaa blev vi paa flere maader gjort opmærksomme. F. eks. skete det, efter at vi var svinget fra hovedvejen og ad støvede biveje nær-

mede os vort bestemmelsessted, at vi flere gange maatte standse op for at spørge om vej, og vi oplevede da det pudsige, at vi hver gang fik underretning, før vi havde spurgt. Inden vi endnu havde naaet at rulle vinduet ned, udpegede folk paa markerne for os den retning, som vi skulde fortsætte i. Alene synet af vor skikkelige østjyske rutebil fortalte dem aabenbart tilstrækkeligt om, hvem vi var, og hvad vort ærinde gjaldt, — nemlig at vi var rigsdanske, som skulde besøge den angelske bonde og sydslesvigske mindretalsfører, P. Lassen, i landsbyen Strukstrup.

For mit eget vedkommende havde jeg nok paa kort og vejskilte bemærket, at andre landsbyer, vi passerede, ogsaa havde navne med hjemlig klang, men at folkene, der gik og passede deres høstarbejde, og som gav os besked paa plattysk, efter al sandsynlighed ogsaa var Lassener, Petersener, Hansener, o. s. v., det hverken tænkte jeg paa eller var vidende om dengang. —

Hos familien Lassen derimod, hvis typiske anglergaard laa som en ø i et hav af plattysk tungemaal, talte og aandede alt dansk. Om ikke jeg husker fejl, var der et Dannebrog i haven, anbragt saaledes, at høje træer og hække skærmede det mod at blive set udefra. Det maatte jo ikke hejses paa det fremmede statsomraade, som vi befandt os i, men det var altsaa i anledning af vort besøg fra stuevæggen, hvor det til daglig havde sin plads, taget ud i haven for at hilse os velkomne, for at fortælle os, at her paa dette sted, var ikke blot de ydre ting — naturen, kulturlandskabet — men ogsaa sindene, hjerterne, danske. Og her klang ligeledes det gamle anglersønderjydsk, landets urgamle sprog, saadan som vi hørte det i en bevæget tale af en hvidhaaret, statelig gammel angelbo, Henrik Lassen. Enkelthederne i denne tale er for længst ude af erindringen, men det væsentlige husker jeg meget vel: glæden over at være sammen med

landsmænd nordfra, kærligheden til Danmark og som noget tredje og for mig dengang ganske overraskende, den lidenskab, hvormed der her blev taget til orde mod den mand, som jeg selv nærede dyb ærbødighed for, H. P. Hanssen og »de andre Aabenraamænd«. Det var første gang, jeg direkte hørte udtryk for de yderste forposters skuffelse og bitterhed over ikke at være kommet med hjem i 1920. Senere har jeg maattet tænke paa, at det i grunden var en lykke for en selv, at man i den forrige efterkrigstid var ung nok til, at man ikke fik sin umiddelbare glæde over Nordslesvigs tilbagevenden forstyrret af dissonanserne fra de tre stridende lejre, hvori vort folk dengang var opdelt: Dannevirkefolk, Flensborgmænd og saa dem, der var de fleste, og som — det maa vist siges at være bevist ved udviklingen, der fulgte paa — forfægtede det dengang rette danske standpunkt: H. P. Hanssens og dem, der fulgte ham. Denne strid mellem afvigende synspunkter m. h. t. grænsens fastlæggelse, en strid, hvis gentagelse det i dag saa meget gælder at undgaa, havde i den tid, den stod paa, saa at sige ikke fæstnet sig i min unge bevidsthed — men nu hørte jeg altsaa en kraftig genklang af den gennem ordene fra gamle Henrik Lassen. Hans tale gjorde ved sin glød stærkt indtryk paa os, og min kammeret og jeg maatte drøfte dens indhold, mens vi senere paa aftenen paa vor vandring ad en lun markvej med hinanden uddybede dagens oplevelser.

Vi var startet fra Flensborg om morgenen tidligt og havde som første maal haft skolen i Jaruplund, en af de første danske skoler, der var oprettet i Mellemslesvig, efter at det demokratiske Weimartyskland endelig i 1926 havde kunnet indrømme det danske mindretal nogenlunde samme kulturfrihed, som den man fra dansk side som en selvfølge havde skænket tyskerne i Nordslesvig allerede 6 aar forinden.

Videre frem havde vi fulgt den danskhedens via dolorosa, som kendetegnedes af navnene Oversø, Sankelmark, Isted, Slesvig By og Danevirke. Den af dagens oplevelser, vi fandt mærkeligst, var dog en, vi havde haft paa en dansk gaard inde i det magre midtland. Der var vi kommet ud for, at vi ikke kunde føre en samtale med et par af gaardens medhjælpere, som vi havde forsøgt at give os i lag med. At samtlige gaardens beboere var medlemmer af mindretallet, vidste vi, men vor kundskab strakte sig dengang ikke saa vidt, at vi havde rede paa, at vi der befandt os i et sprogblandet sogn, paa en egn, hvor dansksproget kirke og skole praktisk talt aldrig havde eksisteret, og hvor forbindelsen med aandelig dansk kultur i det hele alle dage havde været meget spinkel. Det var resultatet af en gennem aarhundreder forsømt danskhed, vi stod overfor. To landsmænd, jyder som os selv, der nu paa deres blanding af sønderjysk og plattysk gjorde sig de hæderligste anstrengelser for at faa en forstaaelse i stand, og som vi paa vores side — uden at det derfor blev stort bedre — søgte at faa til at glide ved at putte lidt skolelært højtysk i rigsdansken. Altsaa landsmænd, der ikke kunde dansk — et højst besynderligt fænomen for et par unge seminarieelever, der den gang ikke vidste besked om modersmaalets usle røgt og forkomne tilværelse gennem aarhundreder af Sydslesvigs historie. Kunde sindelaget virkelig ogsaa være dansk, naar sproget ikke var det? Det klarede begreberne noget, da vi den følgende dag under et besøg paa »Flensborg Avis« stiftede bekendtskab med dette blads paa tysk trykte udgave« »Der Schleswiger«. At det kunde være paakrævet at iklæde danske tanker og meddelelser fremmed sprogdragt, for at de kunde tilegnes af danske mennesker, som var tysktalende og var dette af den ene grund, at ingen nogensinde havde budt dem lejlighed til at lære ordentlig dansk, — ogsaa det kom

vi efterhaanden til nogenlunde at forstaa. Jeg har senere gentagne gange erfaret, at det kan være vanskeligt at bringe samme forstaaelse videre til landsmænd nord for grænsen, der ikke selv har staaet direkte overfor dette tilsyneladende paradoksale, at sprog og sindelag ikke altid dækker og ikke behøver at dække hinanden. Det paradoksale forsvinder dog i nogen grad, hvis man eftertænker, at kravet om sproget og sindelagets og stats-tilhørsforholdets enhed er en af romantikken og det 19. aarh. skabt vaneforestilling.

Vort afsluttende samvær med sydslesvigske landsmænd fandt dengang sted i haven paa den nordligste af de danske privatskoler, Kobbermølleskolen i udkanten af Flensborg. Efter de forudgaaende dages oplevelser var det med en mærkelig følelse af aktualitet, at vi til slut sang Grundtvigs fædrelandssalme. Især det andet vers virkede stærkt:

Sort ser det ud, men almægtig er Gud,
dine fjender til lands er og fjenderne hans,
de er fjender ad sandhed og retten,
de er fjender ad kærlighedsætten,
de har alle det værste tilbage,
thi end lever den gamle af dage.

Denne Grundtvigs forudsigelse af dommen, der i 1945 — et hundrede aar efter digtets fremkomst — skulde gaa over det folk, der vel ogsaa for ham i særlig grad maatte staa som fjender af sandhed og retten, blev det sidste hovedindtryk under mit første møde med Sydslesvig. Det ene besøg blev i aarenes løb til flere. I virkeligheden var det en stor udvidelse af ens folkelige og nationale horisont, som var foregaaet gennem de tre dage: vi havde set et land, der naturmæssigt var helt dansk, mindets røst havde, stærkest paa Danevirke, talt

om blod og sved og taarer, som havde flydt for at hævde vor ældste sydgrænse. Steds- og personnavne havde tydeligt vidnet om gammelt blodsfællesskab mellem Sydslesvigs befolkning og det danske folk. Vi havde paa førstehaand oplevet de sproglige tilstande, som paa den uforberedte maatte virke forvirrende, men som senere historisk sysling gav den rette belysning og vurdering. Men hvad der af alt set og oplevet gik dybest i sindet, var dog mødet med landsmænd, som under trange og ufrie kaar levede med sindet vendt mod Danmark, og hvis hele nationale og menneskelige tilværelse maatte forekomme meningsløs, ifald man ikke begreb, at for dem var haabet om engang at opnaa en nærmere tilknytning til Danmark selve livsgrundlaget. Det er dette haab, som vi har set gennemstaa den anden verdenskrigs frygtelige jernprøve. Alene at skulle konstatere et tab paa 200 faldne i en lille folkegruppe paa ca. 12,000 siger tilstrækkeligt om, hvilket blodoffer der er bragt. Skulde det øvrige danske folk have bragt tilsvarende ofre, var tallet af faldne i frihedskampen ikke blevet 2000, men 65,000, hvortil jo kommer, at det danske folk kæmpede for egen sag og ret, mens derimod krigens anspændelse for sydslesvigerne maatte blive endnu tungere ved bevidstheden om, at en eventuel tysk sejr var kommet til at betyde aarelang underkuelse af hele det danske folk.

Den 5. maj kunde et jublende Danmark hilse befrielsen. Samme dag blev Sydslesvig besat af engelske tropper, uden at dette betød befrielsen for de danske sydslesvigere. Den 5. maj bragte ikke med sig opfyldelsen af deres haab, til trods for at det har været underkastet prøvelser, imod hvilke vore egne er for smaa at regne. Og i dag, da fem maaneder er forløbet, siden Danmarks lykkeligste uge indledtes, er deres stilling i mange henseender sværere og mere kompliceret end nogensinde. Sværere bl. a. fordi de daglig uforskyldt maa være med

til at bære det tyske folks selvforskyldte og totale nederlag, og mere kompliceret, fordi deres folkelige fremtid er kædet sammen med en lykkelig løsning paa den politiske verdenssituation, der trods demokratiernes militære triumf synes at indebære muligheder, der i øjeblikket er andet end lyse.

Jeg vil tro, at der i dagens Danmark næppe er ret mange politisk modne mennesker, hvem Sydslesvig og Sydslesvigernes fremtidsskæbne ikke ligger stærkt paa sinde. De allerfleste er vistnok i maanederne siden befrielsen blevet klare over, at der her taarner sig en lang række af problemer op, som i høj grad vedkommer os, og som det danske folk og dets højeste myndigheder, rigsdag og regering, baade har pligt og ret til at være med til at løse. Mange synes vel tillige, at problemerne er vanskeligt forstaaelige og svære at overse, hvilket kun er rimeligt, fordi hele spørgsmaalet, især for den, der ikke besidder historisk indsigt, maa tage sig meget kompliceret ud.

Jeg vil endvidere tro, at det bedste udgangspunkt for at naa til nogenlunde klarhed vil være, at man først af alt søger at vindé frem til det rigtige svar paa spørgsmaalet: Hvem tilhører med rette i dag dette i folkelig henseende gennem aarhundreder mishandlede land Sydslesvig? Svaret herpaa kan vist nogenlunde udtømmes med følgende:

1) Det tilhører ikke de sejrende stormagter, nærmere beset Englænderne, af hvem det i dag er besat. Der er næppe heller grund til at tro, at disse ønsker at være bebyrdet med den midlertidige overhøjhed een dag længere end højst nødvendig, mens de paa den anden side maa være interesserede som vi i, at der i Sydslesvig skabes en retfærdig og stabil ny statsretslig ordening. For mange har i øvrigt de engelske myndigheders optræden dernede siden maj været vanskelig at forstaa,

fordi den tilsyneladende ved flere lejligheder gik mod danske interesser. Dette gælder saaledes for den fortsatte tilstrømning af flygtninge fra tyske østomraader, ansættelsen af en del af disse flygtninge i vigtige embeder, standsningen af indsamling af underskrifter blandt landsdelens oprindelig tysksindede befolkning til fordel for tilslutning til Danmark, forbudet mod flagning med Dannebrog den 26. september, vanskelighederne ved at faa de mange ønsker om nye danske skoler ført ud i livet, den strenge grænsespærring etc. — men vi bør her sikkert huske paa, at den engelske regeringsmyndighed, der raader i Sydslesvig i dag, er af militær karakter, og at dens opgave i første række er at administrere en næsten haabløs kaotisk overgangsperiode, i hvilken der uundgaeligt nu og da begaas fejltagelser. At man fra engelsk side, næst efter varetagelsen af egne naturlige interesser, ikke skulde være almindelig velvilligt indstillet overfor rimelige danske krav og ønsker, har vi vanskeligt ved at tro. Foreløbig forekommer i hvert fald den tale, man hører om »arrogante Englændere« at være baade utidig og — især naar man betænker, i hvor høj grad Danmarks egen befrielse var betinget ved Englands sønners blod og ofre — uanstændig.

2) Sydslesvig af i dag kan ikke siges at tilhøre Danmark — af den grund at vi styrede det alle dage daarligt og uforsvarligt, indtil vi mistede det i 1864. Hvad enten man vil benytte sig af den ene eller den anden slags paaskud dertil, maa derfor enhver tale om flytning af sydgrænsen til Danevirke eller Ejderen afvises af alle, der ønsker en folkelig, d. v. s. holdbar løsning, fordi Danmark ikke besidder den fulde historiske og moralske ret til landet, selv om det nok gør det delvis.

3) Højhedsretten til landet mellem Skelbæk og Ejder tilkommer i endnu langt mindre grad det stærkt

formindskede og for lange tider fremover svækkede Tyskland, som ud af tidens kaos vil opstaa paa det tredie riges ruiner. Prøjsen tog i 1864 Sydslesvig med vold, og — hvad der synes næsten endnu værre — regerede det gennem tre generationer med en brutalitet, saa at det simpelthen er et under, at der endnu er dansk liv tilbage dernede. Den uret, der blev begaaet, var en uret mod hele det danske folk, og den vedbliver som al anden uret at bestaa som saadan, indtil den er sonet. Naar vi paa vor side historisk hæfter for de forsømmelser, det danske styre i sin tid har begaaet, saa skal Tyskland endnu mindre have lov at løbe fra sine forbrydelser — det vilde dog være at gøre retten en daarlig tjeneste, om man lod tyven beholde kosterne. Dommens dag er inde for det tyske folk, og tiden er nu til det generalopgør mellem dansk og tysk i den landsdel, som *nu* er grænselandet, for dette er ikke længere Nordslesvig, men Sydslesvig.

4) Hvorledes dette generalopgør skal forløbe, maa vel mere end af noget andet blive betinget af, hvorledes landets egne børn, sydslesvigerne, vil stille sig til det. For det er dem og ingen andre, som landets jord tilhører, hvad enten de saa er overbeviste Danske, Frisere, eller de er, saaledes som det gælder for den største part, tysk-sindede Slesvigere eller, om man vil, fortyskede Dan-skere. Og ifald sindene dernede i denne brydningstid — saaledes som meget tyder paa er tilfældet — skulde modnes til den beslutning, at man samlet ønsker at vende det prøjsisk-nazistiske Tyskland ryggen, saa maa retten, pligten og æren for os være, ikke uden videre med aaben favn at tage mod Sydslesvigerne, men under passende ydre omstændigheder at give dem muligheden for som hele mennesker at finde tilbage til det Danmark og Norden, hvor de efter deres oprindelige folkenatur hører hjemme.

Hvorfor er det det? — Vi er her naaet til et andet principielt spørgsmål: hvori bestaar det danske folks virkelige forpligtelse over for vore dages Sydslesvigere?

Saaledes som man maa være stærk modstander af dem, der har kunnet tænke sig en billiggøbt flytning af grænsen sydpaa i læ af allierede bajonetter, lige saa bunduenig maa man være med dem, der klamrer sig til paastanden om, at »grænsen ligger fast« eller til at »Danmark intet grænseproblem har«. En grænse ligger under de her givne vilkaar aldrig absolut fast, og et grænseproblem vil Danmark vedblive at have endnu langt ud i fremtiden. Vor opgave er ikke i første række en national, men — fordi vi erkender, at demokrati forpligter ogsaa udadtil — en rent menneskelig. Der er uden tvivl nu mulighed til stede for at skabe en varig udsoning mellem dansk og tysk i Sydslesvig, saafremt befolkningen dernede faar den trang, der nu er opstaaet hos den til at lære dansk kultur og nordisk demokrati at kende, imødekommet. At en styrkeprøve mellem en tysk overfladekultur paa den ene side og paa den anden den aandsverden, den nordiske, hvor folket naturligt hører hjemme, vil ende med sejr for den sidste, er i hvert fald saa overvejende sandsynligt, at den bør forsøges. For vindes denne sejr for nordisk demokrati og aand, da har nutidens Danmark ikke blot erobret tilbage, hvad fortidens satte over styr — og gjort det med de vaaben, som alene giver ret til varig besiddelse —, men vi vil tilmed som folk, ved at borteliminere et gammelt politisk urocentrum, have ydet et ærefuldt bidrag til det nye fredens Europa, som vi jo dog alle haaber paa og derfor maa være enige om at arbejde for. Om historiens domstol engang vil fælde den kendelse, at vi ydede et saadant bidrag, da vilde det være den største hæder for vort folk. Men skal vi opnaa den, da maa det forstaas af alle, at skal der være mening i den ellers saa almindeligt

yndede tale om de smaa folks opgaver, saa maa nu det danke folk, og ikke mindst den del, som bekender sig til højskolens livsværdier, trods øjeblikkelige nedslaaende kendsgerninger, sætte sin hele livsvilje ind paa gennemanspændelse, offer og stræben at sætte folkelig og national livsvirkelighed bag de ord, som engang før har været sande:

Dansk, dansk er Thyras Vold!

Vallekilde, 5. oktober 1945.

S. Neermann Jensen.

Henrik Wergeland og Norges frihedskamp.

Blandt de mange vidnesbyrd om Nordmændenes beundringsværdige kamp imod besættelsesmagten er for mig det fyldigste og smukkeste blevet den store bog af H. C. Christie: »Den norske kirke i kamp«. Deri anføres disse med rette berømte ord af Quisling: »Det er folkenes forbandelse, at smaa mænd i store stillinger med manglende oversigt og uden historisk vidsyn for indbildt vindings skyld ødelægger det, som er skabt af kloge fædrelandssindede mænd i generationers arbejde, og ikke kan se den varige og store skade, som de saaledes anretter.« Af disse ord — den mest henrivende ubevidste selvkarakteristik, man kan ønske sig, — kan man ved at »forandre fortegnene« faa frem en ramrende karakteristik af den norske frihedskamp: »Det er folkenes velsignelse, at store mennesker i smaa (saavel som store) stillinger med klart overblik og historisk vidsyn uden hensyn til personlig tab eller fare værner og fornyer det, som er skabt af kloge fædrelandssindede mennesker i generationers arbejde, med fuld klarhed over den arv, som de saaledes overgiver til fremtiden.«

Om en saadan indsats fortæller denne bog, om en djærv, alvorsfuld, men smilbestraalet kamp — ikke blot for Norges frihed og selvstændighed, men i samme aandedræt for menneskeværdighed i liv og tro.

Men gid da — for fremtidens skyld — alle de, som læser denne bog eller paa anden maade faar et sandt indtryk af den norske frihedskamp, vil forstaa, at denne

frihedskamp kun er en fortsættelse af den, som begyndte 1814, og som vil fortsætte i fremtiden, kampen — ikke mod Danmark eller Sverrig, eller Tyskland, men kampen mod alle hindringer for norskhed og menneskelighed, nordisk broderskab og mellemfolkeligt samarbejde.

Det mærkeligste ved denne *norske frihedskamp* er, at det alle dage var *digtere, der var foregangsmænd* i denne, og at dens udviklingslinie kan kendetegnes ved navnene: Henrik Wergeland, Bjørnstjerne Bjørnson, Arne Garborg og Nordahl Grieg. Wergeland rejste for alvor friheds- og selvstændighedskravet, Bjørnson uddybede dette med kampen for national-folkelig vækkelse, mens Garborg opstillede social retfærdighed som prøvestenen for ægtheden i de nationale ord og krav, og endelig var Nordahl Grieg en af de første til at ruste aand saavel som haand til kamp mod vor tids undertrykkere. Hvor forskellige disse mænd er, saa er een ting dog fælles og netop det, der gjorde dem til foregangsmænd. Hvad dette er, ser vi tydeligt hos den første af dem, *Henrik Wergeland*, og ikke mindst ved hans dødsleje, denne poesiers sejr, som vi i aar fejrer 100-aarsminde for. Fra dette dødsleje lyser klarest hans betydning i dens dobbelte art: *folkets mand, fordi han var tidens mand* — den, der løftede tidens ideer op, rensede og uddybede dem og forkyndte dem saadan for folket, at man tilsidst følte dem mere som hans end tidens ideer — og *folkets mand, fordi han var poesiers, evighedens tjener* — den, der gennemlevede tidens ideer saadan, at han sprængte deres forkrænkelighed ved at søge ind til den aandens kilde, der er evig den samme og dog bestandig ny i sin aabenbaringsform.

*

Henrik Wergeland og tidens ideer — ja, det er kort sagt historien om 17. maj 1814. Men for at forstaa, hvor-

for der kom en folkerejsning 1814, maa vi et øjeblik se tilbage i Norges historie.

Olaf den helliges kamp og fald paa Stiklestad 1030 er kun en enkelt begivenhed i Norges omskiftelige historie, og dog rummer den som i et billede, en myte, noget konstant i Norges skæbne. Det kristne kongedømme have oprejst fællesskabets og menneskelighedens fane over det hedenske høvdinge- og slægtsplittede Norge, og i lyset af Olafs helgenskikkelse tegnedes det maal, det hellige Norge — *Norvegia sacra* —, som aldrig siden kunde dø. Men forkrænkeligheden hos ideens tjenere og svaghed, egoisme og landsforrædderi i folket selv, udnyttet af fremmed volds magt, alt dette udmarvede Middelalderens Norge og bragte det ind i afhængighed af Danmark.

Danskheden, »de mørke aarhundreder« fra c. 1400—1814, betød, hvordan man nu ellers i enkeltheder vil bedømme den, i hvert fald for Norge en ufrihedens og uselvstændighedens tid, betinget af indre svaghed og ydre magt.

Helt »døde« var disse aarhundreder nu ikke, ligesom det gamle norske rigssprog levede videre rundt om i dalene »underneden danskhedens isbræ«, saaledes var mindet om Olaf den hellige og hans »*Norvegia sacra*« ikke uddød i norske sind.

Spørgsmaalet var blot, om det samme kunde komme til at ske med hele Norge, som den gamle legende fortæller om kornmarken: kong Olafs hær passerede hen over en kornmark og nedtrampede alt kornet, men markens ejer klagede sin nød for kongen og blev bøn hørt, thi kongen sprang op paa sin hest og red rundt om ageren — og se: kornet rejste sig paany, uskadet som før. Hvornaar skulde timen komme, da Norge saaledes skulde rejse sig igen, og hvem skulde faa kongen til at ride om lande?

Timen kom i 1814, da stormagterne ved freden i Kiel løsrev Norge fra Danmark og vilde overgive det til Sverrig som erstatning for tabet af Finland til Rusland. Da vaagnede det norske folk, især embedsmændene og byernes søfarts- og handelsstand, og den 17. maj gav det sig en fri grundlov og valgte sig en norsk konge, alt sammen paa trods af stormagter og »sund fornuft« — med en saadan frihedskærlighed og offervilje, at den svenske konge lod dem beholde den ny grundlov og en ret stor selvstændighed. *Forudsætningen* for den norske opvaagnen og rejsning var *tidens ideer* — fra Amerikas frihedskamp og den store franske revolution — ideerne om frihed og folkesuverænitet, om almenaand og borgerdyd — om oplysning og fremskridt. Jo, men naar efterhaanden det meste af folket sluttede op bag 17. majgrundloven, fattede dens betydning og derudfra rejste kampen for fuld selvstændighed gennem ophævelsen af unionen med Sverrig, ja, saa var *det Henrik Wergelands gerning* — og egentlig var det ham, der fik kong Olaf til at ride om lande og genrejse Norges rige.

Hvordan kom Henrik Wergeland i forbindelse med tidens ideer, og hvordan gik det til, at han uddybede dem og paatrykkede dem sit stempel?

Jo, først gennem sit hjem. Han blev født 17. Juni 1808 i Kristianssand, hvor faderen var præst, men 1817 flyttede familien til Eidsvold, selve hjemstedet for de store begivenheder 1814, og her fik han sit egentlige hjem. Faderen, Nicolaj Wergeland, var selv en af Eidsvoldmændene, og gennem ham nemmede drengen, hvad Eidsvold-aanden betød; og gennem moderens natur- og poesistemte sind fremelskedes evnen til at opleve og sammenleve historiens og naturens aand som en fælles livskilde.

Det vigtigste var dog, at Wergeland ikke blot mødte tidens ideer som noget udefra kommende, men at han i sin *ungdom fik en aandsudvikling*, hvor en livsanskuelse udformedes ud fra grundoplevelser, der ogsaa gav Eidsvold-ideerne personlig garanti og dybere mening. Denne aandsudvikling fandt især sted i studenteraarene i Oslo 1825—30. Han studerede teologi og følte sig navnlig draget af religionshistorien, »af menneskeaaendens famlende forsøg paa gennem myter og symboler at naa frem til en forestilling om livet og verden og sig selv.« Det var netop den samme vandring, han selv var ude paa, og her fik han hjælp til at faa klarhed over de dybtgaaende personlige oplevelser, som hans lidenskabelige og voldsomme sind ikke blot kastede ham ind i, men krævede gennemlevet til bunds.

Hovedoplevelsen er den ulykkelige kærlighed til den 16-aarige Hulda Malte. Befrielsen fra den tunge smerte over, at hun tre gange vragede ham, fandt han i sin digtning, hvor hun under navnet Stella blev ham et symbol paa den aandsverden, som kærligheden havde indviet ham i, og hvorudfra kaldet — at blive digter og folkeopdrager — samtidigt udfoldede sig. Noget groft kunde man sammenfatte alt dette saaledes: Jo — saadan omtrent siger han til sig selv — min kærlighed til hende er dyb og sand, og naar hun alligevel siger nej, er det fordi hun ikke kan kende min aand, mit egentlige jeg, gennem min jordiske ham; naar jeg elsker hende, er det, fordi vi i en tidligere tilværelse elskede hinanden, og maalet for denne jordiske tilværelse maa være at faa mit egentlige aandsvæsen kaldt frem, saa at vi i det liv, der følger efter jordelivet, kan genkende hinanden og endeligt blive forenede. Mennesket er nemlig et aandsvæsen, og historien fortæller om dets kamp for at naa frem til virkelig at erkende og blive sig selv. Som digter vil jeg være med til at berede denne vej ikke blot for

mig selv, men for det norske folk, der i 1814 gav rige varsler om, hvad det kan udrette, naar det for alvor lærer at kende og være sig selv.

*

Henrik Wergelands folkelige gerning begyndte da straks med hans første egentlige digtning 1827 og varede ved til hans død i 1845, et kort spand af tid, men en gerning saa betydningsfuld, at man nu blot kalder den tid i Norges historie for Wergelandstiden. Strid stod der om hans liv og digtning, men til sidst sejrede han fuldt ud, og nu lever i mindet det maal, han satte sig selv og det norske folk.

Tidens Mand var han ved at fornemme og kæmpe for tidens bedste ideer, men han rensede og forædlede dem og gjorde dem til sine. Jævne norske mænd og kvinder opfattede ham som den, der havde indstiftet 17. maj festen, og i hvert fald var han den, der lærte folket at forstaa, hvad dagen betød, og derved ogsaa at elske den.

Hvad betød da 17. maj for Wergeland selv? Frihedens og almenaandens genfødsel! Frihed og almenaand, — ja, det er oplysningstidens ordvalg, men Wergeland gav dem større og rigere indhold end sædvanligt.

Friheden — det var ikke blot et politisk krav, nej, den var uløseligt forbundet med dette, at mennesket er et aandsvæsen, friheden er selve dette at kunne føle sig som aandsmenneske i endelighedens og forkrænkelighedens fængsel, ja, er i sit inderste væsen aandens sejr over kødet, aandens grunddrift, og som saadan umistelig for et menneske som for et folk.

Pantet paa og garantien for friheden i Norge baade indad og udadtil — det var *grundloven* af 17. maj, og hvor alvorligt Wergeland tog dette med friheden og grundlovens tilsagn om frihed, ses deraf, at han følte

det som en skamplet, at grundloven »formente jøderne adgang til riget«, og ikke helmede før han saavel i tale som i skrift havde rejst jødesagen og skabt en saadan folkestemning, at man et par aar efter hans død kunde faa fjernet denne skamplet fra grundloven.

Værnet af denne grundlov og omgærdet af dens rammer skulde folkelivet saa udfolde sig, baaret af *almenaanden*. Denne almenaand kan ikke beskrives, siger Wergeland, den skjuler sig »i vore hjerters inderste, klar der for os selv, men udsigelig som det helligste« og kendes bedst paa sine gerninger: den vaager over friheden og nationalæren, betrygger freden og skaber lighed og broderskabsfølelse mellem samfundsklasserne og den løfter os til sympati med andre folkeslag og deres kamp.

En saadan almenaand maa da ogsaa tale *de fattiges og elendiges sag*, og Wergeland var i lige grad frihedens og de fattiges talsmand. Utrætteligt kæmpede han — selv i de for ham selv haardeste stunder — i tale og skrift for almuen, som han sagde; ja, ikke blot i tale og skrift, men i raad og daad hjalp han alle, der søgte hans hjælp, og det blev mange. En enkelt gang kan der undslippe ham en klage over, at han maa ofre af sin kostbare tid: »Men der er heller ikke en stodder, som vil have et tiggerbrev udfærdiget, eller en enke, som vil have noget lignende paa papiret eller noget raad og trøst, uden de skulde til mig. Der staar de ved lysthusdøren, allerbedst jeg troe mig i ensomhed, en kat har ikke kunnet liste sig sagttere frem, og saa er enten en poesi eller et godt forsæt spoleret.«

*

Det er let nok ved en hastig bedømmelse af denne Wergelands folkelige gerning at faa øje paa mangler og begrænsning, men det er en kendsgerning, at han rejste

en frihedskærlighed og en vagt om 17. maj-arven, som har staaet sin prøve. Og det skal nok sandes om denne hans gerning, hvad han skrev i sit digt »Sandhedens amé« om sandhedens ord: »Fremad, med viciret lettet, sandhedsord! Thi den største magt paa jord — eder er af Gud forjættet: — at I kunne — ikke dø, I sandhedsmunde. Derfor modige, I dverge! Sandheds sag — seirer kun i nederlag.«

Men Wergeland var folkets mand paa en endnu langt rigere og større vis, idet han ogsaa var *poesiens, evighedens tjener*. Denne gerning har ikke blot indskrevet hans navn i verdenslitteraturen, men er en levende livskilde den dag i dag. Og det til trods for, at af hans vældige produktion kun en lille del er almindelig kendt. Men fra denne og det aandens skær, den har lagt over hans skikkelse, lyser og varmer det den dag i dag — i Norges frihedskamp nu har dette lys været som en baun.

Et lille billede kan vise ham som den, der midt i sin folkelige gerning løftes op i poesiens rene og bestandige verden, hvor ogsaa vi kan møde ham.

St. Hansdag 1840 skulde der holdes en stor fest i anledning af mindet om bogtrykkerkunstens opfindelse. Wergeland var med i festudvalget, og ikke blot var han med til at fastlægge programmet, men skrev en kantate og fire hyldestdigte: for kongen, fædrelandet, litteraturen og bogtrykkerkunsten. Men da man saa ved festmaal-tidet endelig er kommet igennem hele det store ceremoniel, rejser Wergeland sig og holder helt udenfor programmet en *versificeret tale* »*Godt aar for Norge*«. Det var egentlig en lovprisning af regnen, den regn, der som et vidunder kom i sidste øjeblik og afværgede den truende tørke. Som et vidunder kom regnen, saa rig og mild, »at græssets sitren ei forskrækkes, og biens søvn

i liljen (ej) vækkes«, ja, det var, som lød der en sagte musik gennem hele naturen, for med regnen fulgte Guds velsignelse over Norge, »Vi glemmer alt for bare at leve, at være i naturen, at tage mod Guds velsignelse«. — Og nu efter regnen aander alt frugtbarhed, friskhed og fred. I kirkens vinduer gløder aftensolens afskedshilsen med varsler om kommende frugtbarhed og med glimt af ansigter af de afdøde, der har bedt til Gud om velsignelse for Norge. Og talen slutter: Ja, jubelsynet er forjættet, og hvad jeg saae, det skeer, det skeer.«

Hvilken tale! — som en kvægende, overraskende regn ovenpaa det stive, døde ceremonielle væsen. Ja, og saadan brød i det hele Wergelands digtning frem med aandens fylde og velsignelse over hverdagens indtørrede eller golde agre og kaldte ny vækst frem.

Selvfølgelig møder vi i Wergelands digtning ham selv med alle hans mærkværdigheder og fejl, hans meninger og idéverden. F. eks. i dette vers fra »Skabelsens Dage«: »Hersk over dyret! over dig selv, det første i rækken! — Mildhed, ei skrækken, være din kløgt og din magt! — Du i dit hjerte, før i din pande, finde det sande!«

Men hans digtnings egentligste kendemærke er gennembruddet af den rene poesi, gennembruddet af en aandsoplevelse, der er større end vore meninger og ideer og derfor iklæder sig en sprogdragt af særegen sublim skønhed, friskhed og myndighed.

Dette gælder fremfor alt digtene fra dødslejet, her overfor dødens strengthed og alvor bryder den rene poesi frem med en særlig frigørende og rensende magt. Her bekræftes det, at poesien for Wergeland — som for alle virkelige digtere og kunstnere, ikke er leg med ord eller tekniske virkemidler, men en forkyndelse af livets højeste virkelighed, at poesi er at leve i og ud fra troen paa aandsverdenens uforgængelige virkelighed.

Enhver, der kender Wergelands digtning, kender det skønne digt: »Til min gyldenlak«, men hvorfor standse ved dette, der tilmed ofte opfattes sentimentalt eller overfladisk; nej, tag under eet hele rækken af digte fra dødslejet og se Wergelands aand i sin højhed og djærvhed, i smil og fred. Rækken indledes af digtet: »Paa dødslejet« med dette prægtige første vers:

Det iisdryps rislen i min barm . . . ?
 og disse stik af ild . . . ?
 Lad døden kalde det sin sejr!
 Det er min himmels foraarsvejr,
 dens vaarfrembrud — snart kold, snart varm,
 min saligheds april.

Og det sidste digt er: »Den skønne familie«, hvor den udsprungne rose ved hans leje gemmer en genie, en kvinde, der fortæller ham, at de 6 halvudsprungne roser gemmer 6 genier, Englenes tjenerinder, der er sendt herved af hans Mor, for at de skal »forfærdige den dragt, hvori din sjæl skal fare hen.« Et digt, hvorom Goldschmidt skrev i et brev til Wergeland, at da han havde læst det, følte han sig stolt over at være et menneske.

*

Og det er da det *budskab*, som *Henrik Wergeland har at give* — ikke blot til norsk frihedskamp før og nu, men til os alle: *det at være menneske* er ikke blot at være tidens og øjeblikkets ideers tjener, men at naa gennem dem ind til livets bestandige kilde og der finde kraft til at afspejle og virkeliggøre livets inderste hemmelighed.

Valdemar Nielsen.

Norge — ogsaa i vore Hjerter.

Syttende Maj i Aar rejste jeg over Fyn til det nordlige Jylland og gensaa da efter to Aars Forløb et Danmark, der i mine Øjne var grønnere og skønnere end nogen Sinde. Det var en stor Glæde bare det at se det gennem et Kupévindue og ligesom tage det hele i Besiddelse igen. En Ting endnu gjorde Rejsen uforglemmelig, og det var at se alle Flag oppe — ikke bare de officielle — til Ære for Norge. Det gjorde simpelt hen godt! Vi havde det over for Nordmændene som over for gode Venner, vi længtes efter at se. Vi spurgte os selv: hvordan har de det mon nu, hvad har de oplevet, siden vi saas sidst, hvor meget er de forandrede under Adskillelsen, og kan vi finde hinanden igen, naar vi mødes?

17. August stod jeg i Oslo med en Flok norske Børn, der havde været paa Besøg her nede. For dem gjaldt sikkert Nordahl Griegs Ord: »Ingen som ikke har længtet, skjønner hva Norge er«. En af dem skrev skuffet hjem i sit første Brev fra Danmark: »Jeg kan sidde paa mine Knæ og se ud over hele Landet«. Hun blev meget glad for Danmark, men de Børn længtes efter Fjeldene. Fjeldene laa der skønnere end nogen Sinde, syntes selv en fremmed. Der var Solskin hver Dag, og om Aftenen straaledede de i gyldne, blaa, grønne og violette Farver, til Maanen stod op over Tyrifjorden.

Om Nordmændenes Stilling og Kaar netop nu har saa mange fortalt — og det mærkelig samstemmende. Afkastelsen af Krigens Aag har vel ogsaa i Norge givet

Anledning til en kort Fredsrus, men den er nu forvandlet til en stille Glæde parret med en sammenbidt Vilje til at tage fat, forpligtet af Krigens Ofre, »som gav oss en dag til å bruke, rakt med forkullede hender,« —. Hele Opbygningsarbejdet er saa gigantisk og uoverskueligt, saa de, der har Ledelsen og Ansvaret, sukker under Byrden. For Tiden er der stor Mangel paa Arbejdskraft, og for os saa det ud, som Arbejdsløshed var udelukket, men man frygtede alligevel for Vinteren i saa Henseende, hvis der ikke kunde skaffes store Tilførsler af Kul og Jern m. m. Arbejderne kunde heller ikke præstere mange Timers haardt Arbejde, men det retter sig vel med den stadig bedre Ernæringssituation.

Danske modtages i alle Samfundslag saa hjerteligt og broderligt, saa det næsten er beskæmmende for den enkelte, og de officielle Udtryk for Venskabet er netop ikke officielle.

Man undgaar ikke at blive spurgt: »Hvordan ser I paa Sverige?« Man sporer en Del Bitterhed bag Spørgsmaalet, men mærker ogsaa, at Nordmændene ved, det er en Bitterhed, der maa overkommes, og det er gode Tegn. I det hele ordner Nordmændene deres Ting paa en rolig og værdig Maade — mere efter Udviklingens Lov end i Spring. Vi har i disse Dage set, at de har mere Tillid til Retsvæsenet, og Modstandsbevægelsen har ikke som her i saa høj Grad skullet have hyppet egne politiske Kartofler. Den hjemsendtes uden Vaaben d. 15. Juli.

Det er ikke tilfældigt, at det er saadan. Det norske Folk har haft Vejledere, Opdragere og Forkyndere i disse sidste Aar. Her skal kun nævnes nogle Digtere, hvis Digte fra Besættelsestiden har betydet meget i Retning af at hjælpe til at holde ud, holde Ryggen rank og indstille sig positivt til Livet, og som for en stor Del vil leve, saa længe der er et frit Norge, der søger sit Væsens Rod.

Da disse yngre Digtere afgjort skylder Wergeland meget, skal det lige nævnes, at den Samling af hans Digte og Prosa, der udkom i Sommer, viser, at Wergeland i Hundredaaret for sin Død er helt aktuel.

Leif S. Rodes Digtsamling »— Men det steg en grotid« indeholder bl. a. en Del Digte om Hverdagens Helte under Besættelsen. »Smeden i Hjelmeland« er en værdig Bror til »Sven Dufva«. — Arnulf Øverlands: Vi overlever alt« er Digte fra Grini og Sachsenhausen, mange meget smukke og værdifulde. De har et godt Budskab til Samtiden og de unge: »Vi vet at ånd er evig og liv vil altid gro.« Man kan fratage et Menneske alt — indtil det meste af hans Krop, og dog kan han haabe og leve for flere end sig selv.

Mig kan det bli det samme, hvad der kommer til å skjje;
jeg har forårets kilder i mitt hjerte!

De kan tyne livet af mig, de kan tvinge mig i kne,
der strømmer enda sang av min smerte!

Helt sort blir aldrig natten, den har stjerner og sne,
og en engel har lånt mig sin kerte!

Øverland taalte Ventetiden. Der er Digte med megen Humor, og midt i sin Fornedrelse bygger han med paa et nyt og rigere Norge, hvor:

Hver som yder sitt arbeid, han stå for sitt styre selv!

Ingen være din herre, ingen være din trell!

Men retten råde i riket som sol over Norges fiell!

Med al den Myndighed, det giver selv at være den forurettede, siger han, at der bliver ingen Fred, om man »vil slukke Ild med Hadets Flamme«.

Grieg gik som mange Nordmænd med i Krigen, da han skønnede, det var nødvendigt, men han vil til det yderste føre sin Kamp med aandelige Vaaben og søger at faa sit Folk til det samme. Grieg er saa livsbekræftende, og han er en Elsker af den gode Hverdag med de smaa og gode Ting. Han skal i det følgende mest muligt

selv tale gennem sine Digte. Selv om vi maa nøjes med Citater, vil jeg tro, de bedre end noget andet fortæller om Norge i Krigsaarene.

Der er ingen Sange om Flaget, men det er nok at sige: »I dag står flaggstangen naken blant Eidsvolls grønne træer. Men netop i denne timen, vet vi hva frihet er,« — saa forstod Nordmænd, at »frihet og liv er et«, og at »håpet, det grenseløse, var det de var enige om.«

Der er flere Digte om Kongen, der ikke er et Symbol, men en levende og stærk Virkelighed. »Som de døde er med mulden er hans sjel blitt eet med landet.« Et Vers lyder saadan:

Over smerten, sår og hudløs
lukker der seg strengt en vilje.
Slik må fredens ansikt være,
dirrende av spente sener,
i en hård forakt for mordet,
i et vern for alt den elsker.

Det er mit Indtryk, at Nordmændene har været tapre og heltedige i og under Krigen, men at de netop er besjælet af »en hård forakt for mordet«. Grieg siger i et af de smukke Digte til Sverige: »For oss ble det vekst ved en motstanders ånd, og ikke ved hans sønderskutte panne«. Ogsaa til Sverige: »Du vet at ditt land blir ikke ditt land, om treller lever, frie dør i Norden«.

Ikke mindst stort er det at skrive Digte til de tyske Soldater. Digtene udtrykker mere Forstaaelse og Medfølelse med Tyskerne end Had, mere Sorg over deres Vildførelse end Foragt for det grufulde System, de er Slaver under. »Engang var dette milde folk fra en gård eller gate Dere, skulptører fra Tyskland, formet dem til å hate.« Grieg vil have dem til at forstaa, at Sejherren kan være Slave, sin egen Erobrings Træl, og han tror paa, at der ogsaa har været tyske

Soldater, der har nægtet at dræbe og pine, og disse enkelte vil holde hævn tilbag:

Hvo som skaper en verden
 hvor mennesker ikke hater,
 er vernemakten om Tyskland
 som ingen anden, soldater!

To lange Digte hedder: »På Tingvellir«. Grieg og en islandsk Ven mødes paa Tingvellir, og efter at have talt sammen om det frie Island og det besatte Norge siger Islænderen: »Så ofte jeg tenker på Norge, på all den storhet og styrke som krigen har skapt, må det slå mig, — hvor grusomt og ondt det høres: at også mitt land hadde godt av å renses i samme ilden og finne sin sjel og sin frelse.« Men Grieg svarer:

»Den som må lutres ved krigen, får hellere gå, ubegrått, under.

Alt for dyr er *den* frelsen, ved myrdede småbarn og gamle,

— Krenkende også er tanken: å finne sin sjel ved et møte med råskap som vi forakter, med trampende, blodsmurte klovner.

Det er vor fiende som kaller krig for et styrkende stålbad, og river freden i sønder, hvert tyvende år, for å renses. . . .

Har ikke krigen skapt storhet: Den skapte den ikke. Den *var* der.

Hva håp ble igjen for verden, for slekten hvis fremtid vi verger,

om storhet skapes ved terror, men dør hvis den lates alene?

Den *var* der, midt i vår hverdag, med stridbare hjerter, og milde,

i sinn hvis vesen var klarhet, i sinn som ble hete ved urett

Det var det *krenkede* i dem som hvileløst drev dem til kampen.

Krigen skapte dem ikke; de skal ikke stanse ved krigen.
De som stod sterke mot volden, de hardføre, byggaker-
stride,
tror seg istand til å tåle den solvarme blesten av frihet.
De har en styrke å dele, de har en godhet å gi oss,
bare vi fatter vor hverdag med seende, elskende øyne.
Og er ikke *freden* også en tid da folket kan prøves?«

Det blev et kort, men skønt Gensyn med Norge, nok
et andet, et fattigt og kæpende Norge, men det rækker
os Haand til fælles Kamp for Freden. Grieg vilde vist
kunne sige til os, som han sagde til Sverige:

»Hver går sin vej, men tross alt i den tro
at hemmelig lever du ved siden,
så kanskje det kan vidnes en julikveld: vi to
har reddet våre hjerter gjennom striden.«

Anna Grosen.

Dostojevskis russiske Menneske.

Den russiske Forfatter Dostojevski har i en af sine Bøger en ejendommelig og gribende Situation: En Morder og en Skøge sidder i et elendigt lille Kammer og læser sammen i det ny Testamente Beretningen om Lazarus' Opvækkelse. Tilintetgørelsens og Opstandelsens Kræfter mødes på en mærkelig Måde i dette Billede, det udvider sig og bliver som et Symbol på de vældigste Kræfters Brydning i den hele Menneskehed. Stående overfor det føler vi i hvert Fald, at her er noget, der taler til os alle, og vi aner måske Betydningsfuldheden af det, der bliver sagt, selvom vi ikke straks kan fatte, hvor dybt det angår os. Vi har hørt det samme før i andre Ord og i andre Billeder, men denne Russer maner det frem i et Syn, der helt fanger os i sin Gru og Lurvethed og ubegribelige Storhed.

Jeg understreger hans Nationalitet, fordi det ikke mindst er som *russisk* Kunstner, jeg ønsker at nævne ham her. Det er jo gået sådan, at mange af os ikke ganske kan frigøre os fra at føle, at Ruslands Andel i Krigens Udfald vejer foruroligende tungt. For hvad vil Rusland egentlig? Dette Folk er os alligevel på mange Måder så fjernt og fremmedartet, at vi ikke kan føle os helt trygge ved det. Og det er jo ikke bare Spørgsmaalet: Hvilke Landområder ønsker Rusland? Hvilke økonomiske og politiske Aftaler vil det søge gennemført? — men også, og måske først og fremmest: Hvilket Syn på Menneskets Rettigheder og på Menneskets Be-

stemmelse vil denne mægtige Nation gøre gældende, og hvor vidt strækker dens Indflydelse sig til at gøre sine Synspunkter gældende.

I denne Utryghed gør det godt at ty til Dostojevski. Ikke fordi der hos ham findes noget særligt lovende Svar på disse Spørgsmål. Og mange af de Perspektiver, han åbner for i sine Bøger, giver os så sandt ingen Grund til Tryghed. Men han viser os ind til noget væsentligt i det russiske Menneske, til dets reneste Drømme og afskyeligste Handlinger, — giver os ingen Forklaring på Sammenhængen mellem disse Ting, viser os det blot, så at vi oplever det dybe menneskelige Fællesskab, der trods alt det fremmedartede er mellem det og os. Hvad praktisk Betydning den Tro på et dybt Fællesskab, som man henter sig hos Dostojevski, kan få overfor Kendsgerningerne i Nutidens Rusland, kan man vel ikke sige noget om. Der ligger intet Løfte i denne Tro, blot et Håb — et Håb om, at den Forkyndelse, Dostojevskis russiske Menneske har at give os om Menneskets dybeste Livsforhold, måtte være det russiske Folks egentlige Stemme, og at vi ved at lytte efter den måtte få den til at lyde.

Hvordan er så dette russiske Menneske? Dostojevski lader os møde det i en Mangfoldighed af Skikkelser, men efterhånden vil vi opdage, at denne Mangfoldighed egentlig samler sig om tre Hovedskikkelser, der udtrykker hver sin karakteristiske Mulighed i den russiske Folkesjæl. — I den ene finder vi det primitive og brutale, der kan hærge som et Uvejr, i den anden møder vi den lidenskabelige Grublen over Tilværelsen, der får Livets rigeste Kræfter til at smuldre bort i ham, lukker ham inde i et Tankesystem, og den tredje af dem bringer Bud om en rig, skøn Menneskelighed, der udfolder sig frit og naturligt. — Tilsammen rummer de således både de rigeste og de farligste Muligheder i det russiske

Folk. Disse Skikkelser hører ikke bare én af hans Bøger til, men vi genfinder dem Gang på Gang i forskellige Livssituationer. Tydeligst står de vel nok i Dostojevskis sidste og måske mest afklarede Roman, Brødrene Karamassof.

Den ældste af disse Brødre, Mitja, har netop denne Primitivitet, denne Umiddelbarhed på godt og ondt, som ligger til Grund for de fleste Menneskers Russerrædsel. — Vi har i den senere Tid hørt Danskere, der har haft noget med Russere at gøre, fortælle om denne indtagende Umiddelbarhed, det åbne elskelige Væsen, der findes Side om Side med en Brutalitet, der ligger Gennemsnitsdanskeren så fjernt. — Sådant en Skikkelse, der uberegneligt svinger fra den ene Yderlighed til den anden, bringer Dostojevski os på nært Hold i denne Godsejersøn og Officer, Mitja, den berygtede Soldebroder, der snart er overstrømmende elskelig, snart i vildt Slagsmål med en eller anden. Omslagene i hans Sind kommer med mindre end et Sekunds Varsel. Han er som et Kaleidoskop, hvis farvede Smådele for hver Omdrejning falder sammen i et nyt Mønster. Hvert Mønster er en Helhed for sig, men Mønstrene skifter ustandseligt. Sådant lever Mitja helt ud hvert Øjeblik, hvad enten det er i Godhed eller Ondskab, i Glæde eller Sorg. — Men bag dette Spil ligger altid en dyb inderlig Længsel mod det gode og en næsten dæmonisk Dragen mod det onde. Mitja erkender dette selv og udtrykker det i nogle Ord, der kunde stå som Overskrift til hele Dostojevskis Forfatterskab: »Her kæmper Gud og Djævelen, og Valpladsen er Menneskets Sjæl«.

Man har på Fornemmelsen, at der altid er en eller anden Katastrofe i Kølvandet på et sådant Menneske, der har så ringe Hold i sig selv. Kræfterne, der kæmper i ham, er jo vældige som Naturkræfterne selv, det er som en Spænding mellem to elektriske Poler, der træk-

ker Lyn fra hinanden, Lyn, der hærger og ødelægger. Og Dostojevski viser os, hvordan denne Fare for Ødelæggelse lurer i det russiske Sind, fordi sådanne Naturen ofte bare lader sig opløse helt af denne Spænding mellem ondt og godt, som de ikke magter at beherske. De opgiver at sætte deres Vilje ind på de gode Kræfters Side og synker passivt hen i en Slags Nydelse af deres Afmagt, — af Lidelsen ved Undergangen. — Men Lynene ikke alene ødelægger og hærger, de lyser også. I korte skarpe Glimt belyser de Menneskelivets Bestemmelse. Og disse Øjeblikke, hvor et Menneske finder sig selv, er de skønneste i Dostojevskis Bøger. Et sådant Øjeblik oplever Mitja, da Katastrofen omsider for Alvor rammer ham og truer med at vælte alt for ham. Han står overfor Anklagen for Fadermord og vil efter al Sandsynlighed blive dømt til livsvarigt Straffearbejde i Sibirien, da alle Vidnesbyrd taler imod ham. Efter et Forhør er hans Udmattelse så stor, at han falder i Søvn, og i det korte Øjeblik, man under ham Ro, har han en Drøm, der for ham kaster et afgørende Lys over hans Skæbne og over hele Menneskelivets Vilkår. Han oplever ved denne Drøm med gennemtrængende Tydelighed sin Medskyld i al den Lidelse, der hviler over Menneskelivet. For om han også er uskyldig i det, han anklages for, så har han alligevel det Sind, der kan ønske Mordet, det Sind, der vil sig selv på andres Bekostning. Og han forstår, at alle Mennesker bærer på Skyld overfor alle, fordi ingen formår at føle eller øve den Kærlighed fuldt ud, der kunde gøre Livet mellem Mennesker til det, som det egentlig var bestemt til. Det, Mitja så dybt oplever, at det gennemryster hele hans Væsen, det er, at Menneskets Veje, hvor den blinde Selvhærdelse hersker på andres Bekostning, fører ud i Tilintetgørelse, men af denne Tilintetgørelse er der en Opstandelse mulig. Og her slår Forklaringer ikke til, her er det Livsunderet

selv, der virker og lader Mennesket erfare, at dér, hvor alt Håb syntes ude, dér brød en Livskraft frem, stærkere og rigere end alt det, der gik under; og de, der i en sådan Stund fyldtes af denne Kraft, kender intet bedre Navn for den end Guds Kærlighed. — Hvilken Betydning får da denne Oplevelse i Mitjas Liv. Ja, hvis man vil til at opmåle den i praktiske Resultater, bliver man sørgeligt skuffet. For Mitja er og bliver svag. Han formår ikke ved Liv og Gerning at gøre nogen Indsats mod den Ondskab og Lidelse, han føler sig medskyldig i. Men det, han har at give, er en Forkyndelse af den Kærligheds Kraft, der er så stor, at den ikke behøver Menneskets Gerning som et Vidnesbyrd om dens Sandhed. Dostojevski har fornemmet, at disse uberegnelige og karaktersvage Mennesker i hans Folk på en egen umiddelbar Måde kan fatte dette største Livsunder, — at der deri er en enfoldig Styrke, der ligger dybt i det russiske Folks Sjæl; ja, selv i russiske Forbrydere, som han i Sibirien omgikkes Dag ud og Dag ind i flere År, har han set dette. Disse Mennesker slår ikke til overfor den Opgave at skulle omsætte denne Oplevelse i et praktisk Samfundsliv. Derfor er det måske netop, at de fatter Sandheden om Menneskets dybeste Livsforhold, S sammenspillet mellem Guds Kraft og Menneskets Magtesløshed, dette S sammenspil af Tilintetgørelse og Opstandelse, der rummes i Bibelordet, som Dostojevski et Sted bruger: »Om ikke Hvedekornet falder til Jorden og dør, bliver det alene; men dersom det dør, da vil det bære megen Frugt.« Hvedekornet må i Jorden, ellers kan intet Liv spire frem af det. Uden først at tilintetgøres, kan det ikke opleve Livets mest underfulde Kræfter.

Men Russeren optræder ikke alene som Forkynderen af denne Livsloy, men også som Fornægter af den. Grubleren, Tvivleren, der med Tankens største Skarpsindig-

hed selv udfinder sig en Livslov, hvormed han søger at vinde Magt over Livet, møder vi i den anden af de tre Brødre Karamassof, Ivan, en af de mest uudgrundelige Skikkelser hos Dostojevski, så sammensat, at hans Væsen er overordentlig vanskeligt at klarlægge. Mere anskueligt fremstilles Fornægteren i et andet Værk, Rodion Raskolnikof. Her møder vi en Type helt anderledes end Mitja, fornem, reserveret af Optræden. Og Fornemheden er ikke blot noget ydre, men noget gybt grundlæggende i hans Karakter, som bl. a. viser sig i hans umiddelbare Hjælpsomhed og Gavmildhed. Denne Mand begår Rovmord med fuldt Overlæg, ikke fordi han føler nogensomhelst naturlig Tilskyndelse til en sådan Handling, men fordi hans Grublerier fører ham til at bilde sig selv ind, at det ikke alene i hans Tilfælde er fuldt forsvarligt, men også ligefrem nødvendigt for ham, hvis han skal opnå en egentlig Udfoldelse af sine Evner. For Livet er jo sådan, at der er to Slags Mennesker, de stærke med de ny Tanker og store Planer, og de almindelige, der lever deres Liv i Kraft af de store Mænd, der bærer Fremtiden i sig, bringer Udviklingen videre og derfor skrupuløst kan rydde alle Hindringer af Vejen. Hvad om han selv hørte til disse udvalgte! Denne Tanke lader ham ikke i Ro og driver ham til at myrde det Menneske, der står som hans Hindring. Men han må nu gennem store Sjælekvaler erfare, at han ikke var en af disse store, der var hævet over almindelige Menneskers Morallove. Han kan ikke blive færdig med sin Handling og så gå videre ad den Bane, den skulde åbne ham, han må stadig kredse om den, spærres inde af den, og gennem denne sjælelige Tilintetgørelse når han langt om længe til at erkende, at den Livets Lov, han havde valgt at hylde, var den blinde Selvhævdelse på andres Bekostning, og ved denne Erkendelse sprænger han det Tanke-system, han havde spærret sig inde i. —

Men ikke alle Dostojefskis idébesatte Personer når til en sådan Erkendelse, netop fordi det ikke bare er en Antagelse af en Idé, men en Besættelse, der kan gå til Bunden af deres Væsen. Det specielt russiske er altså ikke selve Idéerne — dem finder vi først og fremmest i vesteuropæisk Tænkning — men det, at de antages som en Religion, der tager Russerens hele Væsen : Besiddelse. — Og i dette Træk har vi en ikke uvæsentlig Del af Forklaringen på den russiske Kommunismes Forløb. Kommunismen er jo nemlig først og fremmest en Idé, der er blevet til i den tyske Tænkens, Karl Marx' Hjerne, Idéen om Statens Overtagelse af alle Virksomheder, Privatkapitalens Afskaffelse, der bygger på den Bedømmelse af Livet, at det, der gennem Tiderne har styret Historiens Gang, er Kapitalen, Fordelingen af Livets materielle Goder. Denne Idé blev med Begærlighed grebet af unge idealistiske Russere, der så, hvad store Masser af deres Folk led ved en håbløs uretfærdig Fordeling. De ønskede både at hjælpe og at herske, for de alene forstod jo at opbygge det System, der kunde bringe deres Folk Frelse fra Kapitalisterne. Og Udsigten til Frelse, til Udfrielse af de elendige Kår, fik en stor Del af dette mægtige Folk til at hengive sig til denne Idé med deres umiddelbare religiøse Inderlighed og Offervilje.

Danskere, der i de sidste År før Krigen har besøgt Rusland, kommer ofte hjem dybt betaget af det enorme Arbejde, der er blevet gjort på den korte Tid siden den russiske Revolution i 1917. I mindre end en Menneskealder er et moderne Samfund skudt op af en middelalderlig Stat ved en kolossal Energi og Offervilje. Der er i mange Henseender noget at tage ved Lære af. Men det, der for os er foruroligende, er den Vurdering af Mennesket, der ligger bagved. Det, som Kampen i disse År for os har stået om, er det, vi kalder Menneskerettighederne,

og vort Syn på disse Rettigheder bygger på den Opfattelse, at Mennesket er bestemt til at være et frit åndeligt Væsen. Men i Rusland er Bestræbelserne ikke gået ud på at tage Hensyn til det enkelte Menneskes Værdi i sig selv, men på at tilpasse det til et bestemt System. Og da dette System er Menneskets højeste Mål, må man med hård Hånd rydde dem af Vejen, der er af en anden Opfattelse.

Det var næppe den Forkyndelse, Dostojefski havde tænkt sig, hans Folk havde at bringe Menneskeheden. Hans Håb var netop, at hans Folks Kald i Kraft af dets dybe religiøse Instinkt var at bekæmpe den Selvtilstrækkelighedens og Gudløshedens Ånd, som for ham betød Menneskets Undergang. Men han har med Ivan og Raskolnikof vist, at han til Bunds har oplevet, hvor stærkt hans Folk kunde besættes af den, og han har anet, hvad det kunde føre til. I et Syn har han beskrevet det, en Drøm, som han lader Raskolnikof have: En Sygdomsepidemi, en Slags Pestbacille, angriber Menneskene, men ikke sådan, at de legemlig set fejler noget; Sygdommen viser sig ved, at de, der får den, føler sig fuldstændig urokkeligt overbevist om, at alt, hvad de tænker og mener, er ufejlbarligt. Og da de ikke alle mener det samme, og alligevel hver for sig er sikker på, at de alene har Ret og føler det tvingende nødvendigt at overbevise alle de andre, bliver Følgen, at de bekæmper hinanden i en rasende Kamp, der breder sig over hele Jorden. I denne Kamp får de omsider udryddet hinanden, og tilbage bliver kun nogle få udvalgte Mennesker, der skal genskabe Jorden ren og lutret. Men disse Mennesker er der ingen, der nogen Sinde har set. Sådan må det gå i den Verden, hvor Selvtilstrækkelighedens og Selvhævdelsens Ånd har udryddet den Kærlighed, som det var Menneskenes dybeste Bestemmelse at bygge deres Samfund med hverandre på.

Men de Mennesker, der skulde blive tilbage og genskabe Jorden ren og lutret, dem, ingen har set nogetsteds, hvem er så de? Det er den tredie af Dostojevskis Hovedskikkelser, en Skikkelse, der går omkring så lysende ren og fin, at man må spørge sig selv, om der overhovedet findes sådanne Mennesker, der ganske uden videre er gode og ved deres blotte Tilstedeværelse kalder det bedste og sandeste frem hos andre. Sådant er den tredie af Brødrene Karamassof, Aljosja, og det gælder ikke mindre hans Lærer Sossima, der forkynder og helt ud lever efter Kærlighedens og Tilgivelsens Budskab. — Er det ikke en Fantasisikkelse, en Ønskedrøm, der kun er blevet virkeliggjort af Kristus selv, og har en sådan Idealskikkelse nogen egentlig Værdi i Billedet af det russiske Menneske? Jo, det har den, fordi den er en Mulighed i Menneskesindet, en Mulighed, som Mennesket ganske vist ikke af egen Kraft har Chance for at virkeliggøre fuldt ud, men det er bestemmende for hele vor Livsholdning, om vi bekender os til den og føler Ansvar for den eller ikke. Til denne Mulighed knytter Dostojevski sine inderligste Længsler og Ønsker for sit Folks Fremtid, og derfor prøver han på at give den Kød og Blod i disse Skikkelser, der smelter de væsentligste Træk hos de to andre sammen på en frugtbar Måde: Mitjas Forudsætninger for den dybe umiddelbare Oplevelse af Kristendommens Livsunder og den idébesattes lidenskabelige Målbevidsthed i Iværksættelsen af sine Idéer. Denne Sammensmeltning af Tro og af Karakterstyrke til at efterleve Kærlighedens Lov har Dostojevski fundet Spor af i sit Folk — og også i sig selv. I Virkeligheden rummer han selv alle de rigeste og farligste Muligheder i den russiske Folkesjæl, og hans mærkeligt bevægede Levnedsløb udsmedede af dem den Forkyndelse, der er Kernen i hans Forfatterskab: Forkyndelsen om Opstandelse trods Død, Opstandelse ved Kærlig-

hedens skabende Kræfter. — Han havde selv oplevet de tilintetgørende Kræfter: Drifternes Rasen, de to Afgrunde i Sjælen; og han havde oplevet den enfoldige Tro og den gennemborende Tvivl, der afsætter Gud og i Stedet indsætter Idéer, der bliver en Besættelse af Sindet; men op af alt dette rejser hans Personlighed sig, sådan som den var blevet skabt i Tro og lutret gennem Tvivl, Fald og Oprejsning, som en Frugt af en Livskraft i hans Sjæl, der med Livets Vælde og Naturlighed blomstrer midt i al den Ødelæggelse, han måtte igennem.

Den svenske Forfatter, Pär Lagerkvist, fortæller et Sted om et Kirsebærtræ, der står i en Fængselsgård, at det er blevet fældet og Grenene hugget af. Men alligevel blomstrer det, de afhugne Stumper blomstrer.

Og måtte dette være Tilfældet med det russiske Folk: at dets dybeste, varmeste og reneste Livskraft bryder frem i Blomst til Trods for, at man har prøvet at rodhugge det.

Inga Holst Christensen.

**Danskens lov i strid og fred —
være ret og billighed,
som Kong Volmer vilde.**

Det er vist de færreste, der kan finde udtryk for det, der fyldte deres sind den 4. maj om aftenen, da de havde hørt om kapitulationen i den engelske radio, eller den 5. maj om morgenen, da kirkeklokkerne ringede fred over Danmark. Det gør nu heller ikke så meget, om det kniber med ordene; det blev en af de betydningsfuldste oplevelser i vort liv, og vi vil huske den, så længe vi lever. De timer — fra aften til morgen — det, de udløste i vort sind, vil blive skelsættende ikke alene i vor egen livsførelse, men i vort folks liv gennem lange tider.

Når man — ikke har tilpasset sig til de fem onde års kår, men har lært at holde mund over for alle, man ikke var absolut sikker på, har været tavs på rejser og i selskab, hvor man før snakkede løs om alt med alle uden risiko, når man gennem udenlandsk radio og illegal presse fik oplysning om den dyriske bestialitet, hvormed besættelsesmagten behandlede alle »skyldige« og uskyldige, som den fik under behandling, — og man tænkte tilbage til de tider før den 9. april, hvor lov og retssikkerhed var hvert menneskes lod, og alle de grublerier over for den ufattelige forandring, krigen lærte os om vor egen og naboens usikre skæbne, — så var det næsten lige så ufatteligt, at vi fra den 5. maj igen kunde være

frie mennesker i et lovordnet samfund. De stemningsbilleder, som dette omslag skabte, var så egenartede og stærke, at vel kun digterne vil kunne give det sprogligt udtryk.

At der vilde gaa en tid, inden alt faldt i lave igen var i hvert fald alle voksne mennesker klar over, men det så man frem imod — i disse lyse forårsdage — med frejdigt mod og glad sind. Og så har vi haft en sommer med fest- og flagdage som aldrig før i vort folks historie; — i den sidste ende så meget, at adskillige af os længtes efter at komme for alvor i arbejdstøjet igen. Et for alle ting udplyndret land, en natur, der på vestkysten og andre steder er ødelagt og skæmmet — og erhvervsmæssigt uanvendeligt, at vort pengevæsen er i ulave og meget andet, vil kræve en arbejdsindsats af os af en så alvorlig art, inden det bliver nogenlunde normalt igen, at der er ingen tid at spille.

Og så er Danmark endda det land, der er mindst ødelagt af tyskerne. Vi skal ikke alene have vort eget produktionsmæssige arbejde i gang igen; men der kræves en medmenneskelig indsats over for de folk, der er hårdere ramt end vi er, og det har været en af denne sommers glædelige oplevelser, at børn fra Norge, Holland og andre lande er kommet til Danmark for at blive rettet op efter en uforskyldt mishandling, mens dansk mad og brugsgenstande er sendt ud til dem, der intet har. Men

*

Nu er der gået fire måneder, siden befrielsens time løste os fra tvang og terror, og den umiddelbare glæde fra 5. maj er hos mange afløst af en vis skuffelse. Det går så langsomt med at få det hele i orden, at de utålmodige må have udløsning. Jeg tænker ikke her på de græshoppesværme, som tømte de nærmest liggende

skånske byer for alt det kræs, der kan kildre smagsnerverne. Dette vil ikke kalde på beundring for vort slægtled hos dem, der i fremtiden skal læse om overgangstidens begivenheder. I sommer har sangene lydt over vort land om fred og frihed. I taler er lovprist vor nedarvede lov og ret. Genforeningssangens ord: »Danskens lov i strid og fred — være ret og billighed, som kong Volmer vilde«, er vel aldrig blevet forstået efter sin mening som nu. Ret og billighed var vore undertrykkere uden kendskab til, og hele modstandsbevægelsens kamp måtte følge de af fjenden anviste veje, hvis kampen skulde få nogen virkning.

Det er ikke lykkedes alle at få ret og billighed frem i første linje i de forløbne fire måneder. Adskilligt af det, der er sket i landet i sommer, viser, at vi har en afgørende opgave at få løst, inden overgangstidens brydninger er forbi.

Alt det, der har med politik at gøre, skal jeg lade ligge. At forholdene måtte blive brydsomme for den nuværende regering og rigsdag, var vel alle klar over. Desuden vil der være afholdt valg, og en klaring i disse forhold er forhåbentlig indtrådt, når dette bliver læst. Men et par forhold vil jeg nævne, fordi brydningerne dér ikke vil være forbi efter valget, og en ny regering har magten:

Det ene er udrensningen af og domfældelsen over de mennesker, der havde for meget samkvem med fjenden. Denne utilfredshed gælder mange af alle aldersklasser inden for den aktive modstandsbevægelse. Rettergangen går for langsomt, og for en del af frifindelserne af de anklagede er der tilløb til at anklage dommerne for alt for stor eftergivenhed. Det er i og for sig forståeligt nok. Før 1940 var retsforholdene noget, som almindelige mennesker ikke skænkede megen opmærksomhed. Vi var alle sikrede vor grundlovsmæssige ret: Ingen straf uden

bevisførelse og dom. De fem onde år med en »retsorden«, der kun tog hensyn til en ensrettet politisk overbevisning og partimæssig tilslutning — mere end til retsgyldige beviser, har ikke været uden virkning. Dette være ikke sagt med en bestemt adresse mod nogen eller nogle, men for at vise kendsgerningerne, som de har været i sommer. Det er forhåbentligt også unødvendigt at gøre opmærksom på, at jeg ønsker alle landsforrædere, stikkere m. fl. af tyskernes håndlangere den straf, de efter *dansk* lov er hjemfalden til. Men al den ondsindede mistænkeliggørelse, bygget paa gisninger og hviskekampagne (man blev borte fra fru Bodil Ibsens oplæsninger, fordi hun skulde have haft omgang med tyskerne), er nedværdigende for et folk med vor nordiske retsindstilling.

De rigtige værnemagere skal retsmyndighederne nok få fat i, inden hele opgøret er færdig. Men hvem er værnemagere, og hvem er det ikke? Har ikke den største del af det danske folk både direkte og indirekte været tvunget til at arbejde for den tyske militærmagt, gennem ydelser af fødevarer, industriel produktion og leverancer, gennem sejlads og rullende trafik? Har danske arbejdere i tusindvis ikke — tvunget og frivilligt — arbejdet i Tyskland? Danske Arbejdere i lige saa stort tal har her i landet tjent fantastiske daglønne ved arbejde i tyskernes befæstningsanlæg, flyvepladser og tankspæringsgrave. De fleste har været tvunget til at gaa frivilligt med, og det skal de ikke dømmes for nu. Hvor er grænsen?

Her stilles det krav til alle os, der har lært og erfaret, at det, man dømmes som uret hos andre, ikke bliver retsgyldig, naar man gør det selv, — at vi redeligt og uden omsvøb forsøger at få de utålmodige til at begribe, at vi kun når at skade os selv og vort folkelige liv ved rent instinktmæssigt at handle på samme

måde som dem, vi indtil 5. maj bekæmpede med alle de midler, der da var anvendelige.

Vi har i denne sommer hørt så meget om et *frit* Danmark, frihed for den enkelte til at handle og være som dansk. Men hvis disse ord om frihed ikke skal være andet end anvendelige for begrænsede grupper, så må alle *vi*, der ved, hvad frihed i ret forstand betyder, påtage os at vise i ord og handling, at nu skal nazi-mentalitetens tid være forbi.

Som det fra flere sider er fremhævet, trænges der ikke så meget til udrensning af mistænkelige personer som til rensning af de begreber om frihed og ret hos dem, der tilsyneladende har set så meget af nazistyrrets tilsidesættelse af alle retsbegreber, at vore egne begreber derom er blevet sat i baggrunden, — de er for nogen bleven for gammeldags og for langsomt virkende.

*

Det andet, som vi før eller senere skal tage stilling til, er forholdet til det tyske mindretals kulturelle liv i Nordslesvig og til vort grænsespørgsmål mod syd, det, der skal afgøres ved den endelige fredsslutning. Også her har besættelsesmagtens behandling af os — og den illoyale optræden fra store dele af hjemmetyskernes side undergravet den — igennem slægtled tilkæmpede respekt for retten til at tænke, tro og tale, som ens inderste overbevisning kræver det. Respekten for de nationale værdiers ukrænkelighed er blevet rokket. Ikke så få forlanger en kollektiv afstraffelse af alle tyskere i Nordslesvig for de forbrydelser, som en del af dem har gjort. Man skulde ellers synes, at vi under krigen er blevet tilstrækkeligt oplyst om, hvad kollektiv afstraffelse medfører af ulykker. Det er i hvert fald stik imod dansk og nordisk opfattelse af ret og billighed. At landsforrædere, stikkere o. l. skal stræffes efter dansk

lov og ret, er en selvfølge, men at ville hindre et mindretal i kulturel frihed, er der mange foruden mig, der ikke forstår. Jeg ser helt bort fra de grænseflyttere, der jo før jo hellere vil have grænsen flyttet til ejderen — og vil forbyde al tysk. Det er ubegribeligt, at de fem onde år har kunnet skabe en sådan mentalitet i nogle menneskers sind. Men der er mange — også danske sønderjyder, der nok ønsker en grænseflytning, hvis tyskernes sindelag er for det, men som samtidig vil forbyde tysk skole- og kulturliv i Nordslesvig. Jeg vil gerne derimod citere et par danske nordslesvigeres ord om dette forhold:

Kreditforeningsdirektør P. A. Callø i Haderslev citerede i en tale i Skibelund krat den 5. juni Frantz von Jessen, der ikke kan mistænkeliggøres for blødsødenhed mod tyskerne: » . . . den ubetingede sindelagsfrihed, der kan og skal kræves på begge sider af grænsen. Det er nødvendigt af to afgørende grunde, nemlig fordi disse grundsætninger er uadskillelige for demokratisk stats- og folkestyre, og fordi Danmark ikke kan byde sit tysk-sindede mindretal ringere kår, end det til enhver til må kræve for slesvigerne af dansk nationalitet syd for grænsen.«

Seminarielærer Claus Eskildsen skriver et sted i sin piece: »Skal Grænsen flyttes?« »Man kan ikke føre en kortsynet hård politik i Nordslesvig over for tyskerne, mod alt tysk i Nordslesvig og samtidig påstå, at man egner sig til at vinde tyskere i Sydslesvig. Jeg holder på, at befolkningens *frie vilje* er det eneste, der kan skabe en sikker grænse, og jeg er blevet for gammel til at omvende mig til voldsmetoder. Vor ret ligger i historiske og etnografiske forhold.«

Ja, vor ret til at hindre tysk kulturliv i Nordslesvig eller til en omgående grænseflytning kan aldrig bygges op på en slags hævnfølelse eller gengældelseslyst over for dem, der svigtede Danmark, da det så værst ud.

Hvor er det blevet af, det, som danske højskoleelever i 3 slægtled har hørt om eller selv læst om Grundtvigs *Åndsfrihed*? Nogle linjer derfra skal vise, hvad jeg tænker på:

Frihed være vort løsen i nord,
 frihed for Loke såvel som for Thor, —
 frihed er, hvad os tjener bedst.
 Frihed, men ikke som ild eller vand,
 pest og hunger og ødeland.
 Frihed, men ikke som ulv eller bjørn,
 ikkun som voksne menneskebørn,
 og som den sig med *sund forstand*
 rimer i øjenforblindelsens land.

Det synes, som disse ord, alle vore sange om frihed i vor højskolesangbog, al den tale om frihed af den art kun skal være for en begrænset del, mens det dog var meningen, at den skulde være et almenmenneskeligt gode. Der er jo mange andre end Grundtvig og højskolens folk, der hævder dette. Der findes udtryk for det i den amerikanske uafhængighedserklæring 1776, og der er vel ingen, der har talt stærkere ord om frihedens værdi end den gamle biskop Thomas af Strängenäs (død 1493) i sangen: »Frihed er det bedste Guld«, som han skrev til sine landsmænd, der da led under det danske åg.

Det bliver vor opgave i tidens brydninger at lade disse og andre folkeopdrageres ord om frihedens værdi være vor rettesnor, når så afgørende spørgsmål skal løses.

Det er kun få slægtled i vort folks tusindårige historie, der har fået så skelsættende og afgørende opgaver at løse, som dem, vi skal have løst — både for vort folks medmenneskelige samleven og i forhold til

vore danske og tyske landsmænds skæbne i grænselandet. Fremtidige slægters skæbne afhænger af den måde, vi får dem løst på og ikke mindst ud fra det sindelag, vi gør det ud fra. Vi skulde nødig om hundrede år eller længere frem dømmes, fordi vi svigtede, da det for alvor gjaldt at holde den gamle nordiske opfattelse af ret og billighed fast, eller at vi svigtede, da det gjaldt åndsfriheden, som bl. a. højskolen har søgt at få vort folk til at forstaa i de sidste hundrede år.

*

Jeg ved godt, at emnet rækker langt videre ud, end det her er blevet behandlet, men det er svært i en tid, da menneskeværdige leveformer skal klares ud af det kaos, som krigen og dens igangsættere har skabt, at få det hele med eller få det væsentligste sagt. Jeg er ikke spåmand, men over for gamle elever må det nok være tilladt at komme frem med noget af det, hjertet er fuldt af. Denne lille artikel må mere opfattes som et indlæg i en diskussion end en klar bestemmelse af, hvad der skal gøres. I så afgørende forhold bør samvittighedens røst være den stærkeste. — Men det hænder da også, at man får noget ud af en diskussion, selv om man ikke er enig med den sidste taler. Sker dette, da har det papir, den er trykt paa, ikke været spildt.

September 1945.

Kr. Killelose.

De unge og Freden.

Krigens onde og blodige Aar stillede mange unge over for den haarde og brutale Opgave at føre Krig; oftest var det et Krav, som Værnepligten og de militære Instanser rejste, men undertiden var det — som vi saa det herhjemme — et Resultat af alvorlige Overvejelser og Kampe i den enkeltes Sind; mange følte det som en personlig og menneskelig Pligt at gaa ud i Kampens Vilkaar. Enten de unge gik ud i Krigen paa den ene eller den anden Maade, blev de Soldatens Vilkaar og Opgaver undergivne.

De unge, der har været ude i Ildlinien i disse Aar, er uvægerligt mere eller mindre blevet præget af det, de har været med til. Det er muligt, at Frontsoldaten, naar først han er ude i det, ikke reflekterer synderligt over Samvittighed og Menneskelighed; maaske kan man vænne sig til de Forhold, Krigen byder derude. Krig sløver Samvittigheden og vækker Instinkt — maaske kan det blive Rutine bare at skyde. Det er vist et Held for dem, der ude i Kampen *skal* gøre den Gerning; men hvordan med de unge, der nu *bagefter* vender hjem til Markerne og Hjemmene — med en sløvet Samvittighed og en instinktmæssig Rutine, i mange Tilfælde mere Maskine end Menneske? Vil de kunne bygge en ny Tid op? Vil de kunne vinde Freden, som de har vundet Krigen? Det Spørgsmaal er i Dag i manges Tanker; af Svaret herpaa afhænger saa meget; men kun Fremtiden kan give det. —

Den Krigstilstand, som Danmark reelt var i, stillede Krav ogsaa til vore unge, og mange paatog sig Soldatens Kaar. Nu vender de hjem eller kommer frem af deres underjordiske Tilværelse, men mange vil stadig være præget af Soldatens Indstilling; de vil være præget heraf ogsaa over for Fremtidens Opgaver. De unge, der modigt drog ud i den mørke Nat og tog Vaaben ned, der — hver Gang i direkte Livsfare — lagde Bomber under Skinnerne, de unge, der beslutsomt førte den aabne Kamp for Friheden, — vil de ogsaa have Betingelser og Forudsætninger for at føre den *Kamp om Freden*, der maa følge i Frihedskampens Spor? Den Kamp maa føres med andre Vaaben end Krigens og Soldatens, den maa ogsaa føres paa en anden Front, — vil de unge ogsaa kunne gaa ind under den Kamps Vilkaar, tage de Tørn, som den lægger paa os, og vinde den? Det er ikke ud fra en »gammeldags«, fornuftbestemt Tankegang, at dette Spørgsmaal melder sig nu. Det er mere Ængstelse end Tvivl, der driver det frem; naar man har mærket lidt til de voldsomme Kræfter, som disse Aar har kaldt frem i unge og gærende Sind, maa man baade glædes og ængstes.

Den Ungdom, der nu gaar ind til Fredens Opgaver, er realistisk indstillet, virkelighedsbetonet. Det kan være en Fordel i mange af Livets Situationer, — det er et Spørgsmaal, om det er det i Dag i den Situation, vi nu staar i. Krig er Realisme i en uhyggelig Grad, og de Mennesker, der er under Krigens Lov, maa præges heraf. Men Realisme bringer let noget haardt og afstumpet ind i Menneskers Sind; den kan være et Vaaben ude i Krigens Gru, en Slags Camouflage, der dækker over et i Virkeligheden følsomt Sind. Men den kan saa forfærdelig let blive et Stykke af Menneskets Karakter, saa den dækker Menneskeligheden til, og man bliver et Offer for de haarde Følelser. Det kan ske for alle, der oplever

Krigens Gru og Bestialitet, men vi unge staar i højere Grad i Fare for at havne i denne Grøft, fordi de unges Sind naturligt er mindre afbalanceret end de ældres. Møder vi imidlertid Freden og dens Krav til os blot med en skarp og afmaalt Realisme, er der ikke store Udsigter til, at vi vinder Freden. Fred kan ikke grundes paa haarde Følelser eller konjunkturbestemte Stemninger. Krig kan vindes blot paa en afstumpet Nationalisme, men det kan Freden aldrig.

Besættelsens Aar har kaldt nye Toner frem i vort Folk — og i vore unge. Saadan maatte det naturligt være. Men — det skal vi indrømme — der er ogsaa kaldt noget frem, som vi ikke kan — og heller ikke maa — vedkende os som Danske. Vi har mødt det ved nogle af Sommerens store Folkemøder. Det skurrede ikke saa lidt, naar man f. Eks. ved et stort Stævne hørte en Taler blive mødt med Piften og Fy-Raab, fordi en Del af Stævnedeltagerne — fortrinsvis det yngre Islæt — ikke var enig med Taleren paa enkelte Punkter. Man følte sig hensat til et Vælgermøde og ikke til et nationalt Folkestævne. Ved andre Lejligheder fremsattes bestemte Krav, underbygget med Trusler om at gaa Magtens Vej, hvis Kravene ikke opfyldtes. Det skal ikke forties, at det oftest var de tilstedeværende unge, der piftede højest og krævede mest. Der var noget beskæmmende over det, og man fristes til at spørge, om de unge vil søge at vinde Freden ad de Veje og med de Metoder. Ja, nogle af dem vil uden Tvivl. Men der vil forhaabentlig være en stor Part, der vil spænde fra og indse det uholdbare og forkerte i at gaa de Veje.

Maaske er det blot Udtryk for noget, som vi allesammen lider under for Tiden, hvor vort Sind er midt i en Reaktion og derfor ude af Balance. De unges følsomme Sind bevirker, at Følelsesudslagene hos dem bliver stærkest, saa de nu maa reagere kraftigst og

raabe højest, ligesom de under Besættelsen maatte gribes stærkest og gaa forrest. Men det er paa Tide, at ogsaa disse unge tager positiv Stilling til, om de vil være med i Fredens Arbejde paa det Frihedens, Medmenneskelighedens og Rettens Grundlag, der maa blive Fremtidens.

Vi maa bort fra Soldatermentaliteten. Ethvert Forsøg paa at føre den over paa Fredens Forhold maa mødes med øjeblikkelig Reaktion. De unge har nu lagt Revolveren, og man vil i Stedet give dem de *ikke mindre farlige* Vaaben: Blyanten og Stemmesedlen. Det er en *Tillidsbevisning* mod de unge, — men er alle unge det tungtvejende *Ansvar* bevidst, der følger med en saadan Tilkendegivelse? Det betyder ikke blot, at de unge faar et Middel i Hænde til politisk at fremme Ønsker og Krav, men det betyder, at der rent *menneskeligt* gives os en *Forpligtelse* til at være med i det positive Genopbygningsarbejde, der forestaar. Det er en Haan mod denne Forpligtelse at kræve og samtidig true, og det er Mangel paa Forstaaelse af det, man gaar ind til, naar man pifter ad en Taler, man ikke i et og alt kan være enig med. —

Fremtiden er Ungdommens. Ja, det er sandt! Det er i Dag mere sandt end nogen Sinde, at de unge bærer Fremtiden og *Fornyelsen* i sig. De unge maa ogsaa i Fredens Arbejde have Raaderum og Plads til at skabe Fornyelse; den *skabende Trang*, som enhver ung ejer i sig, maa fornuftbestemte og konventionelle Fordomme ikke lægge sig i Vejen for; det maa de ikke i det personlige Menneskeliv, — det maa de heller ikke, naar det drejer sig om det store, uhyre vanskelige og krævende at bygge op i Fred, hvad der er slaet i Stykker i Krig. Kan hænde, at de unge, modnet af det, de har været igennem, netop har nye og stærke Tanker om Fremtiden og Freden, — og dem skal de have Lov og Lejlighed til at føre frem. Men vi kan ikke tit nok og stærkt nok minde hinanden om, at vi maa begynde med os selv,

med vort Sind. Det er en *farlig* Tid, vi er inde i nu. Det er en Tid, hvor Krigens forraaende Instinkter og Fredens medmenneskelige Følelser kæmper om en Plads i Menneskers Sind — og da navnlig i de unges Sind; hvem der vinder Pladsen bliver bestemmende for, paa hvilket Grundlag Freden og Fremtiden skal bygges.

Den Kamp, der maa føres om Freden, vil lægge Fronten i Menneskers Sind; Spørgsmaalet vil blive, *om vi har Sind til at vinde Freden*. De unge staar her som Garanter for Fremtiden; af det Svar, som vi giver paa dette Spørgsmaal, afhænger den ny Tids Skæbne. Den Krig, der er blevet ført — baade derude og herhjemme — har kaldt Hadet frem i Sindene; man vil hævde, at det var et Had til det onde, men i Virkeligheden var det dog andre Mennesker, man hadede. Det er Krigens Lov at hade, men det er Fredens Bud at elske. Og kun paa Fredens Kærlighedsbud kan en menneskeværdig Fremtid grundes. Derfor maa vi blive alt det hadefulde kvit. Ængstelsen for den Tid, vi gaar ind i, skyldes netop Bevidstheden om den Plads, som *det gølge Had* stadig har i vort Sind. Dette hadske, der ofte begynder som en Selvforurettelsens Bitterhed, maa vi kæmpe imod og besejre. Den Fred, der mødes med unge Sinds bitre Had, vil være tabt paa Forhaand. —

At der er Fred i Verden betyder ikke umiddelbart, at der ogsaa er Fred i Sindet paa den Maade, at man sætter sig hen og lader fem være lige. Saadan vil de unge i hvert Fald ikke føle det; i deres Sind vil Kampene og Brydningerne være stærke, og det er godt og lykkeligt, at det er saadan. Af disse Kampe og Brydninger vil Fremtiden vokse frem. Ældre Mennesker vil i Dag ofte være tilbøjelige til at ynke den Ungdom, der nu skal tage Vagten; det er en haard Tid, den gaar ind i, siger de. De unge beder ikke om Medynk, selv om det er en haard Vagt; det er de ikke blot for stolte til, men mange

føler en sprudlende Glæde ved dette at være med til at skabe noget helt nyt fra Bunden af. Det er *Ungdommens livsbekræftende Ja til den ny Tid*. Kamp maa der til, skal Livet gro —. Ja, Kamp føder Liv, og derfor er der ogsaa noget forjættende og frugtbringende i den Kamp, der raser i de unges Sind, naar de som nu staar paa en Skillevej og vender Blikket mod den ny Tid, som de selv er en Del af, for de skal selv være med til at skabe den.

Under vidt forskellige Vilkaar og Forudsætninger gaar Landenes unge ind til Fredens og Fremtidens Opgaver, men de gør det med Ungdommens skabende Trang. Og en hel Verdens Forhaabninger følger dem.

Børge Haugstrup.

Marie Trier (født Abel).
Min Mor.

Den 2. februar 1945 var det 100 år siden min mor blev født. Jeg sad da på en svensk højskole i Dalarna og tænkte på, hvad jeg havde hørt og læst om hende. Hun blev kun 28 år gl. Mor døde st. hans aftens morgen 1873, jeg var da 2 år gl., så jeg kan slet ikke huske hende, og dog har hun haft så stor betydning for mig både som barn, som ung, som hustru og som mor, ja, har det endnu, hvor jeg bliver 75 år gl.

Der hang en sortkridttegning af mor over sofaen i min fars arbejdsværelse. Den ejer jeg nu. Foran den har jeg stået, først oppe i sofaen for at kunne nå med min lille hånd at kærtegne hendes ansigt, jeg kunde ikke nå op at kysse hendes mund, som jeg så gerne vilde.

Når jeg som ung stod overfor vanskelige spørgsmål, søgte jeg hen til billedet og bad hende give mig gode råd.

Tegningen er af en ung maler Tanggård, han holdt så meget af min mor. Han døde ligesom hun ganske ung.

Min far fortalte så ofte for min søster Ingeborg og mig om vor yndige mor, jeg vilde så gerne have lignet hende lidt, men jeg lignede helt min far, mens Ingeborg lignede hende.

Fars levende ord skabte et levende billede af vor mor i vore hjerter, et fælleskab med hende, ligesom når han med sit ord levendegjorde vor himmelske far og vor frelser Jesus Kristus, så vi fik lyst til at læse om ham, om hans liv her på jorden, og hvad han havde sagt.

Sådan blev også brevene fra min mor, og hvad hun i dem sagde, min kæreste læsning; og gennem dem lærte jeg *hende* at kende, som jeg lærte min frelser at kende, når jeg læste evangelierne om hans liv og færd her på jorden.

Når gamle elever og tjenestefolk fortalte om min mor, og jeg så tårerne i deres øjne, da lyttede jeg, og det var, som hun rejste sig i mindernes land, så jeg så og hørte hende.

Men i »de levendes land«, der skal jeg snart møde hende, det længes jeg efter.

Men Gud ske lov for de helliges fælleskab — også her på jorden.

Sigrid.

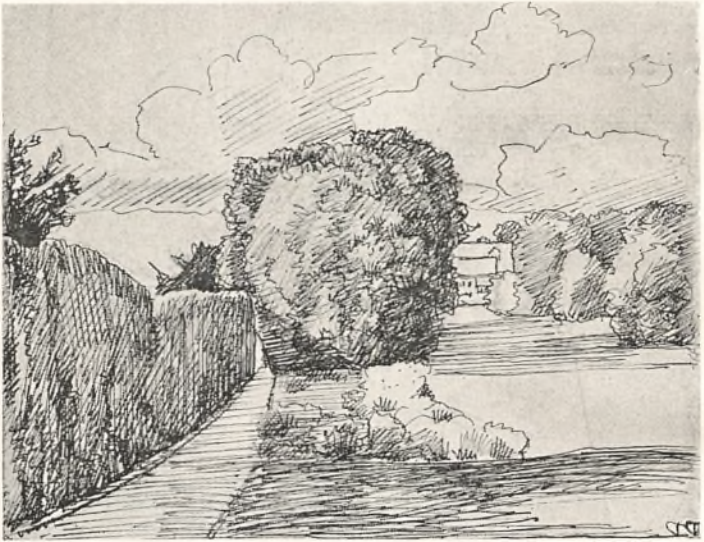

Fra Vallekilde Folkehøjskole.

Kære gamle elever! Dette brev vil Killemosen og jeg hjælpe ad med at skrive, Killemosen fortæller om vinterskolen, mens jeg beretter om sommeren og stiller rammen op om hele skoleaarets gang.

Skoleaaret begynder til november. Forud gik hele den usikkerhed og spænding, som jeg gav udtryk for i mit sidste brev 1944. Utrygheden svandt ikke, men blev stedse større, lige til Tyskernes kapitulation i Danmark den 4. maj.

Til vort arbejde hører efteraarsmødet herhjemme og deltagelse i mange møder ud over landet. Jeg forsøgte i fjor at meddele, hvem der hjalp os ved efteraarsmødet 1944. Det bør altid noteres i vort aarsskrift, og derfor skal det — om end sent — oplyses her. Ved søndagsmødet talte magister Emil Frederiksen og professor Hal Koch. Tidligere direktør for Det kgl. teater, Adam Poulsen, og fru Luise Jørgensen læste Shakespeares udødelige drama »Macbeth«. Den følgende dag talte præsterne Oscar Geismar og Fred. Schrøder, og de to skuespillere

Ellen Malberg og Hass Christensen læste »Bjærg-Ejvind og hans Hustru«. Ved den sidste efteraarsmødedag samledes tankerne om den danske folkehøjskole i anledning af dens hundredaarige historie. Statskonsulent Johs. Novrup og jeg talte, og ved det store fælles kaffebord om aftenen blev der holdt en række korte taler af gamle elever fra forskellige skoler. Det var mig kært, at de forskellige højskolers gamle elever tolkede deres tanker og følelser overfor højskolen; det var jo ikke særlig Vallekilde, det gjaldt, men hele den danske folkehøjskole.

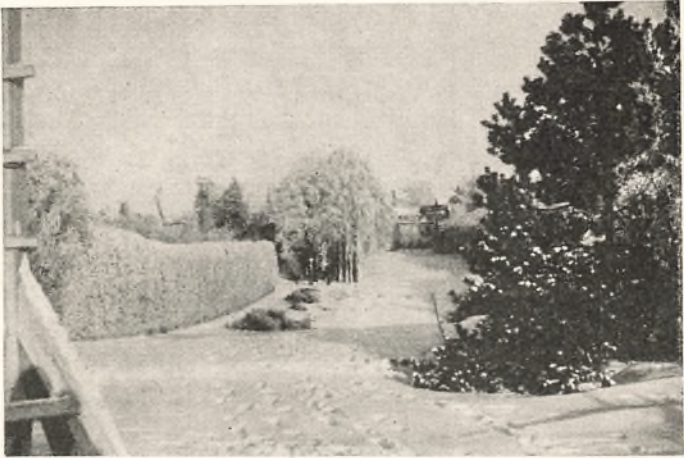
Vi havde den glæde at modtage en del boende gæster til dette efteraarsmøde. For disse og nærboende venner talte Neermann og Gelting-Hansen henholdsvis mandag og tirsdag. Efteraarsmøderne bliver os stedse kærere; jeg tror, at disse møder er en meget vigtig del af højskolens gerning; de betyder en meget stor indsats af arbejde fra ordførernes side, og egnen i vidt omkreds

yder en stor tilslutning og uvurderlig hjælp til en højskoles liv. Efteraarsmødet er baade en begyndelse og en fortsættelse af den egentlige højskolegerning.

Jeg plejer at deltage i ca. 30 efteraarsmøder landet over. I fjor blev det kun til faa. Da jeg havde godt begyndt i Jylland, ringede min kone til mig, at Tyskerne var her for at se paa skolen med beslaglæggelse for øje. Under disse forhold afbrød jeg foredragsrejsen og skyndte mig hjem. Vi havde i krigens første 4^{1/2} aar ikke set Tyskere i Vallekilde med undtagelse af et enkelt tysk politibesøg, der dog ikke direkte gjaldt Vallekilde højskole. Holbæk amt og vor egn var maaske den mindst hjemsogte del af Danmark i denne lange tid. Nu skete der forandring. Efter tur kom tyske soldater, Ungarer og flygtninge til egnen, ogsaa her til Vallekilde-Hørve kommune. Fra september 1944 til april 1945 mødte tyske militære 7 gange frem her paa skolen. Efter hvert besøg tænkte vi: nu tager de vor skole. Men det blev stadig ved truselen. Den sidste gang, en mandag midt i april, sagde de: vi beslaglægger sandsynligvis skolen i morgen. Jeg sagde dertil: De vil vide, at der maa foreligge en skriftlig beslaglæggelsesordre fra den tyske intendantur i København. Ja, den skulde komme. Men i disse aprildage blev timerne kostbare for Tyskerne som for os. De fik andet at tænke paa. Efter hvert tysk besøg fjernede vi fra skolen mange værdifulde sager: forraad, madrasser, møbler o. s. v., det var en temmelig ribbet skole, der stod her i slutningen af april. Vi ser det som en stor lykke, at vi ved omstændighedernes spil blev forskaanet for at udlevere Vallekilde folkehøjskole til fjenden.

Skole og have er velholdt, og lærerkredsen har kunnet holde sammen i dagligt arbejde.

Tyskerbesøgene formede sig ret forskelligt. Som regel var de fremmede høflige, en enkelt gang var det

dog en lloven og anmassende preusser, der brød ind, hvor han lystede.

*

Umiddelbart før vinterskolens begyndelse 1944 fik højskoleforstanderne en fortrolig skrivelse, hvori det hed:

»Forholdet var dette, at der fra tysk side stillede saa energiske krav om arbejdskraft til befæstningsanlæg i Sønderjylland, at det maatte anses for yderst betænkeligt at samle de unge mænd paa vore skoler. Det var derfor hensigten i forstaaelse med undervisningsministeriet telegrafisk at indkalde alle forstandere til et møde i Fredericia for at udsætte eller eventuelt helt aflyse vinterskolen. Netop i samme minut, telegrammerne skulde ekspederes, kom der imidlertid nyt ekspresbud fra København, at situationen var noget afspændt, og yderligere oplysninger i dag gør det ufornuødent, synes jeg, at indkalde til møde nu. Situationen kan jo imidlertid hurtigt ændres, saa det er nødvendigt, at skolelederne er opmærksomme, og det er vist ogsaa rigtigt at nævne

for eleverne, at helt risikofrit kan skoleopholdet næppe blive . . .«

Det var en dystert forhaandsmeddelelse at modtage. Jeg læste skrivelsen op for eleverne, da de kom, men tilføjede, hvad jeg ansaa for rigtigt, nogle beroligende ord. Alle de unge blev her og kom snart ind i et virksomt arbejde. Det var godt for os alle. Men af det foregaaende og af Killemoses beretning om vinterskolen vil I forstaa, at usikkerheden og bekymringen meldte sig ofte — for vor skole og endnu mere for den frygtelige trusel, der i stigende grad samlede sig om vort fædreland.

Men nu giver jeg ordet til Killemose.

*

Det blev en god vinterskole, den mærkeligste og mest spændende, jeg har oplevet, så det var med næsten beklemmende følelse af tak i sindet for vinterens forløb, vi sagde farvel til eleverne tirsdag aften den 27. marts. Vi, der har vort arbejde på skolen, har vinte-

Anna Grosens regnehold

ren igennem — ofte dag efter dag — følt usikkerheden for vor skoles tilværelse »som et lagen det går under alt, hvad består«. Men dagene blev til uger og ugerne til måneder, og den sidste dag kom, og afslutningen blev — rent udvendig — som så mange før har været, men jeg tror, at vi *alle* vidste, hvad enten vi sad i foredrags-salen og hørte sangkoret sidste gang eller vort orkester spille danske melodier eller ved det sidste kaffebord i spisestuen, hvor enkelte forsøgte at finde ord for det, vort sind var fyldt af: en god skolevinter, et godt samvær med hinanden, en fælles forståelse af vort arbejdes værdi og dets modsætning til de ødelæggende kræfter uden for vore døre, at vi ved en mærkelig skæbnes gunst — eller under forsyn af »Den gamle af dage« havde fået den lykke at kunne arbejde tiden ud, mens andre skoler blev optaget til andet formål.

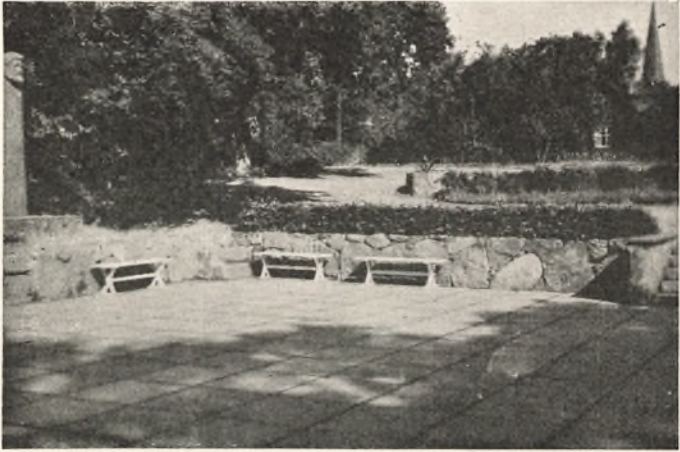
Grosen måtte afbryde sin foredragsrejse lige før efterårsmødet her i Vallekilde, fordi der havde været besøg for at undersøge skolens mulighed til »andet for-

Fra Nexelo

mål«. Med dette besøg havde vi en usikkerhed i sindet m. h. t. vinterskolen. Men eleverne kom den 3. nov. — fuldtalligt, den 4. gennemførte vi inddeling i hold, der afsluttedes med lysbilleder. Den 5. nov. var der åbningsmøde, hvor Uffe Grosen og Neermann talte. Og så var vi i gang, men det kan uden overdivelse nok siges, at elevflokkene både følte glæden ved det arbejde, de havde set frem imod, men at de også var klar over muligheden for en utidig afbrydelse, og det gav med det samme — og hele vinteren igennem — en samlethed over alt vort arbejde, som vi vil mindes med tak.

Planen for undervisningen har ikke afvejet fra de tidligere års, men der kan være grund til at nævne *særfagsundervisningen*, som alle eleverne tager del i. d. v. s. delingsførerne kan på grund af det krævende arbejde, de har valgt, kun tage del i særfag A. Det er valgfri fag, og der gives 4 timers undervisning om ugen i den første time efter middagspausen. Særfag A.-to timers undervisning hver uge hele vinteren omfatter: Danmarks

geografi, Svensk, Tysk, Engelsk. Særfag B. er delt i to afsnit, det første varer til omkring midten af januar, resten var til skolens afslutning. I vinter blev der i første halvdel undervist i: Andelsbevægelsen, Dansk grænse-lære, retskrivning og fysik. I den sidste halvdel i: Det britiske verdensrige, Det moderne Europa (før 1939), Dansk folkeopdragelse og Den danske landsby.

Disse fag kræver meget fritidsarbejde, der sammen med den ugentlige stil kræver et vist tempo i dette faglig arbejde for ikke at sakke agterud.

Gennem to ugentlige timer i fællessang læres en mængde nye sange og melodier, og det er glædeligt at høre, hvordan de gængse refrainer, der fløjtes og synges på gangene i den første tid, afløses af melodier af vore fire store sangkomponister, af Otto Mortensen, Walter Bjerborg m. fl. Korsang er vist til lige stor glæde for sangerne som for os andre.

Lørdag aften er elevernes egen aften, og vi har i vinterens løb været til mange morsomme underholdnin-

Ved Høve Stræde

ger, diskussioner, fællesoplæsninger af skuespil, dialektoplæsning, hvem — ved — hvad, o. s. v. Et »politisk« valg blev gennemført efter alle kunstens — og valglovens regler.

Udflugter — både de større og de mindre måtte vi — med en enkelt undtagelse — give afkald på. Vejrhøj besøgte eleverne i småflokke, ligesom Jarlen af Bothwell også fik jævnlige besøg. Turen til Svinninge elektricitetsværk blev gennemført en eftermiddag i stærk snefog med en anstrengende spadseretur over Svinninge vejle, hvor vi måtte vade gennem høje snedriver. Det var morsomt, men gav trætte mænd!

Københavnerturen kunde ikke gennemføres, og forholdene var sådan, at vi i samling var enige om, at fastelavsbal måtte vi undvære.

*

Den 23. nov. var det første månedsmøde med Knud Gedde som taler. Emnet var: Danmark i dag, så det var så aktuelt, som det kunde være.

Den 29. nov. er Grosens fødselsdag. Der har i årenes løb været holdt et jævnt og morsomt gilde den dag og aften, men i år fyldte han 50, så det kunde ikke gå af i stilhed. Han er til daglig den bestemmende i og over, hvad der ud over det fastlagde program skal bestemmes, men den dag måtte han finde sig i at blive helt sat uden for. Et udvalg overtog ledelsen, — og ingen har fortrudt det.

For det første blev han i den grad en »overbegavet« mand, hvad udvalget ingen indflydelse havde på. Det var stort og meget, hvad der blev bragt op i privatlejligheden af blomster, bøger, billeder, et solur og mindst en hel alen telegrammer og breve lagt oven på hinanden. Eleverne gav ham de fem nordiske flag til indendørs brug og et par fine bronceystager. Ved den gængse middagstid spiste vi en til anledningen passende frokost. I Hjørneskolestuen samledes de få af Grosens familie, der kunde komme til stede, og en kreds af indbudte venner og medarbejdere, og det blev saa hyggeligt og festligt, som en sådan dag kræver det med taler af Troels Trier, pastor E. Gelting-Hansen og *naboen* Hans Trier Hansen.

Om eftermiddagen gik eleverne en tur i nærmeste omegn, mens udvalget gjorde gymnastiksalen i stand til det store kaffebord om aftenen. Efter den fælles middag i spisestuen samledes ved 19-tiden alle byens folk og en stor del af skolens og Grosens venner fra omegnen — først i Grosens lejlighed og i hjørneskolestuen — for derefter at samles i gymnastiksalen til et festligt kaffebord. Salen var skøn med flag og blomster paa væggene og de fire lange borde. Der var omkring 400 mennesker ialt. En af lærerne overtog ledelsen for, hvad der skulde ske, og selvsagt blev højskolesangbogen flittigt brugt først og sidst og ind imellem. Hans Trier Hansen magter jo at skrive Dansk i bunden stil. Her havde han i sagastil

skrevet en tale, som alle lærerne og de gifte læreres koner i rækkefølge holdt hver sin del af talen. Fortid og nutid, let og besværligt var her forenet sådan, at det, den enkelte sagde, i nogen måde passede til hans eller hendes temperament. Af taler blev der ikke holdt så mange. Først talte et par af Grosens ungdomskammerater, pastor Gustav Jørgensen, Faxe, og Kr. Killelose, derefter højskolelærer Valdemar Nielsen og tidligere vallekildeelev, indenrigsminister Jørgen Jørgensen. Højskolelærer Neermann sang, og Valdemar Nielsen læste et karakteristisk digt til fødselsdagsbarnet fra Ragnhild Bonde. Der blev sunget et par til dagen hjemmegjorte viser.

Til sidst blev Grosen igen indsat i sine rettigheder og afsluttede den skønne aften med en kort tale og en tak for dagens forløb.

Det blev denne vinterskoles største fest.

*

Søndag den 17. dec. var Aksel Schiøtz herude til en eftermiddagskoncert med Eyvind Møller ved klaveret. Koncerten blev holdt i gymnastiksalen, og mange af omegnens folk var kommet til stede.

Desværre måtte en del af eleverne undvære den oplevelse. I følge de begrænsede trafikforhold havde statsbanerne forlangt, at de af vore elever, som skulde over Storebælt for at nå hjem til jul, skulde fordeles over 3 dage før den 20. dec. Det første hold måtte så rejse den 17. om morgenen. Den kedelige ordning blev gennemført uden antydning af vanskeligheder fra dem, det gik ud over, og alle eleverne med undtagelse af een var i deres hjem i julen.

Det var så bestemt, at de skulde rejse herover den 2. januar, men ingen havde i besværet med hjemrejsen husket på, at der også skulde færgebillet til tilbage-

rejsen. Mange fik at vide på den hjemlige station, at det var umuligt at få en sådan til 2. januar. Følgen af det blev, at der gik et par dage, inden flokken blev samlet.

Den 4. gennemførtes undervisningen delvis med sammensatte hold, bl. a. havde jeg begge holdene til gymnastik. Da vi var ved det sidste hold redskabsøvelser — lidt før kl. 16, kom — uden varsel — en tysk befalingsmand efterfulgt af en menig med maskinpistol under armen ind ad døren fra det lille »Og«. De blev stående ved døren, mens befalingsmanden spurgte efter *Direktoren*. Magne Brarup fik opgaven at følge dem ind til Grosen. Vi andre så på hinanden, vi anede muligheden for, at det var måske den sidste time i salen i den omgang. Hvad vi tænkte og sagde, skal ikke refereres her. Men tiden gik til 19. februar, inden vi fik næste besøg. Med kortere mellemrum kom der to besøg til, og hver gang var muligheden for en hurtig udrykning genstand for vore tanker.

Fra nytåret og til skolens slutning gennemførtes de fleste af valgmenighedens gudstjenester i højskolens foredragssal, hvor der i den anledning blev fast anbragt et par af kirkens nummerplader ved siden af ansgarbilledet. Dels sparede valgmenigheden brændsel ved denne ordning, og dels tænkte vi på den måde at kunne redde foredragssalen for en eventuel indkvartering, hvis en sådan skulde komme. Under en af disse gudstjenester, hvor der også var barnedåb, blev Grosen kaldt ud til det fjerde besøg og måtte besvare de samme spørgsmål som tidligere. Hvad sligt gav os af usikkerhed, kan enhver forstå, men det gav en samling om alt vort samliv, som vi længe vil huske.

*

Den 18. januar var der månedsmøde med forstander Siliam Bjerre som taler. Den 28. afholdtes amtets de-

Grete Killelose og Trina Bennike

lingsførermøde på skolen. Ledere var fru Anna Mølvig, Vordingborg, og Thorsten Sjølund, Haarlev. Det var i vinterens dage med snespærring på baner og veje. Nogle få deltagere kom gående fra nabosognene, og gymnasterne fra sognet og delingsførerne fra højskolen fik hele glæden — og smerten bagefter. Om aftenen dansedes folkedans — den eneste gang i denne vinter.

Fastelavnsferien den 10.—11.—12. februar var lige så lang, som vi plejer at have den, men »provinsboerne« fik ingen københavneretur, fastelavnsballet blev ikke afholdt. Sjællænderne rejste hjem, nogle tog en kammeret

eller to med. Enkelte fra den anden side Storebælt besøgte familie i København, — og vi andre kedede os ikke. Lørdag og søndag aften læstes »Genboerne« af lærerkredsen og enkelte andre. Mandag aften spillede sognets dilettanter »Intrigerne« for os i foredragssalen. Tirsdag den 13. februar blev *Højskolefilmen* vist i gymnastiksalen, hvor der var adgang for alle. I tilslutning til filmen læste direktør Th. P. Hejle op af Kold og Jakob Knudsen.

Om aftenen holdt vi så vor »fastelavnsfest« i spise-stuen, hvor vore kvinder havde taget lidt mere end den almindelige stads på, og de, der havde evne dertil, gav deres bidrag af »åndelig« og humoristisk art.

Den 19. februar blev L. A. B. filmen vist i foredrags-salen. Det medførte, at da filmsapparatet var opstillet til prøve, kom der en »jenarmed« tysker på besøg, og da han fik at vide, at salen brugtes til gudstjeneste, pegede han på apparatet og trak på skuldrene, det sås tydeligt, at han troede, det var bluf, hvad han da også sagde andet sted.

Teknologisk Institut har ladet udarbejde en film mod skadedyr. Den blev vist for os den 28. februar og var meget interessant.

Den 11. marts holdt Vallekilde-Hørve Gymnastikforening sin afsluttende opvisning i højskolens gymnastiksal. »Baunen« og hotellet i Hørve var ugen før blevet fuldt belagt med Ungarer. Opvisningen var et godt udtryk for den alvor og forståelse, der præger sognets ungdomsarbejde. To hold småpiger, to hold drenge og et hold af voksne piger og karle viste god og velledet gymnastik.

Foreningen »Norden« afholdt den 17. marts et møde på skolen for at få dannet en lokal afdeling for de nærmest liggende sogne. Nationalbankdirektør Bramsnæs talte om »Norden«s opgaver, og bagefter læste den

norskfødte fru Lisbeth Bull-Krüger norske digte. 70 af eleverne og en del af de øvrige tilhører tegnede sig som medlemmer af »Norden«.

Trafikforholdene hindrede, at der kunde blive en forældredag, som ellers plejer at være den sidste søndag i skoletiden, men vor afslutning, søndag den 25. marts, blev gennemført som tidligere år med gymnastik af begge hold, udstilling af tegninger i hjørneskolestuen, foredrag af Grosen, korsang af både det store og lille sangkor. Ved den afsluttende fanehilsen efter gymnastikken sang vi — med tanken vendt mod vort folks fremtid og den nærmeste usikre tid for skolen og salen:

Men end er der sang i skoven,
 højt bølger det røde flag;
 end er der en Gud for oven,
 der råder for Danmarks sag.

*

De to sidste dage i det strålende forårsvejr blev en god afslutning på det samlede skolearbejde. Den ene eftermiddag gik eleverne under Hans Trier Hansens ledelse ud til Fredslunds gård i Særslev for at se besætningen og frugtplantagen. Det blev i vinter den eneste udflugt af den art.

Den sidste skoledag har sin egen stemning. I pauserne mellem timerne og pakning af tøj indsugede karlene den varme forårssol, og trods alt længtes de efter at komme i marken, ud til det produktive arbejde, de fleste af dem er bundet til. Det blev sent, inden vi fik sagt farvel til hinanden den 27. marts om aftenen. Næste morgen måtte den største del op kl. 3,30 for at nå forbindelsen over Storebælt, men de så de mulige rejsevanskeligheder i møde med godt humør.

Fremtidens opgaver har de foran sig, ungdommens overskudskraft og lyssyn er hos dem ikke blevet svæk-

ket eller afstumpet af de hårde kår, de har levet under i overgangsårene, og en skolevinters fællesskab om det, der holder et menneske og et folk i live, er en god forberedelse til den gerning, der skal bygge det ny Danmark op. På den front vil vi møde de fleste i de kommende år, og det turde vel være det største resultat af vinterskolen 1944—45.

I januar deltog de to studenter, Johannes Buchhave og Eduard Nielsen, i skolelivet her, og kaptajn Hastrup og oberstløjtnant Lawaetz var vore gæster i nogen tid. Vi havde megen glæde af disse besøg. *Kr. Killelose.*

Først i april 1945.

Montgomery kalder — 5. maj

De henkogte sager bringes atter hjem

Saa vidt Killemoses beretning. I marts havde ungarnske soldater beslaglagt Hørve hotel og forsamlingshuset »Baunen«. Jeg formoder, at det var folk uden synderlig kampvilje, som Tyskerne havde sendt herop. Der var nogle steder i befolkningen lidt usikkerhed med hensyn til holdningen overfor Ungarerne; disse var nemlig venlige og indladende, og de forsømte ikke at fortælle, at Hitler var »kaput«; det var for resten det eneste ord, hvorved de og vi kunde gøre os forstaaelige overfor hinanden, skønt det er nu for meget sagt, for enkelte kunde dog lidt tysk. For tænksomme mennesker her til lands kunde der nu ikke være tvivl om, hvad vi skulde mene om disse fremmede fugle, og hvordan vor holdning skulde være overfor dem. De var Tyskernes haandlangere, om end meget usolide. Det maatte være en selvfølgelig sag at se paa dem, som vi saa paa deres herrer. I april var naboskabet med dem særdeles ubehageligt, idet de daglig øvede krig ude i vor have; de travede ugenert rundt uden for vinduerne eller listede rundt mellem buske og træer. Fik man dem med møje gjort begribeligt, at dette var en privat have, og at de intet havde her at gøre, smilede de fidelt og forsvandt bukkende, men 5 minutter efter var de der igen.

Under disse forhold saa jeg sommerskolen i møde med ikke ringe bekymring. Skulde vi have disse fyre sværmende her omkring, var det meget utrygt. Da vi ikke kunde faa nogen hjælp af danske myndigheder, forudsaa vi, at vi maatte organisere en slags vagttjeneste. Imidlertid var forholdene flere steder i landet endnu mere utrygge. Tanken om, hvorvidt det overhovedet var forsvarligt at holde sommerskole, meldte sig. Vi fastholdt dog beslutningen om at holde sommerskole, selv om tilslutningen af soleklare grunde skulde blive lille. I forventning om et snarligt tysk sammenbrud kom tanken frem om en maanedes udsættelse af sommerskolens

Til samling

aabning. Men det forekom mig vigtigt at faa ungdom til huse snarest muligt, da en tom skole maatte virke som en invitation til fjenden. Vi vilde da begynde til sædvanlig tid den 3. maj.

Men jo nærmere vi kom maj, des mere tvivlsom syntes muligheden af en sommerskole. De allieredes hære nærmede sig Tysklands hjerte, og fremstødet mod nord tog fart. Man maatte forudse en engelsk fremrykning op gennem Holsten og Sydslesvig, videre over Danmarks grænse op gennem Jylland. Disse muligheder maatte fylde danske sind baade med glæde og ængstelse. Det var forstaaeligt, om de unge vilde blive i deres hjem. Dertil kom, at trafikmidlerne svandt ind, vest for Storebælt ophørte den civile persontrafik, paa Sjælland var den begrænset til nogle faa tog hver anden dag. Vi havde kort efter nytaar sommerskolen fuldttegnet; men nu kom et stort antal frameldelser, især fra Fyn og Jylland. Vi modtog erstatning af ventelistens sjællandske kontingent, saa det endelige resultat viste det største

14 vogne til Skarridsø

antal sjællændere i mange aar. Umiddelbart før skolens aabning vidste vi ikke, hvor mange elever vi maatte vente. Nogle sendte ikke afbud i haab om, at der skulde vise sig en udvej, saa de alligevel kunde komme paa skole, andre sendte afbud 1. og 2. maj, men dukkede alligevel op den 3. maj. En fynsk fader lastede sin og sin datters cykel med sengetøj, og saa fulgtes de ad til Vallekilde, 3 vestjyder kom efter mange genvordigheder med fiskebil fra Esbjerg til Roskilde og derfra med tog hertil, nordjyske elever raslede i forskellige bumletog i flere døgn, inden de naede frem til Vallekilde. Sjællandske elever kom i stort tal med hestevogn hertil, andre kom med lastbiler, der førte det prangende skilt: godkendt til kreaturtransport! Det var forbavsende, at vi under disse vanskelige forhold alligevel fik 129 piger inden døre. De kom i forventning og i stor spænding. Vort sind var delt mellem de skæbnetunge begivenheder, som London og Stockholm flere gange daglig bragte besked om, og skolens forestaaende aabning.

Til Vejrhøj

Den 4. maj syntes at skulle forløbe som tidligere paa en aabningsdag. Ved mødet om eftermiddagen mindede jeg om, at om dage eller timer kunde det fuldstændige tyske sammenbrud være en kendsgerning; men jeg vidste naturligvis ikke, at det skulde komme samme dags aften, endsigte at det skulde komme paa denne for os saa lykkelige maade. At krigens hærgen skulde standse paa tærskelen til Danmarks dør. Hvad der skete faa dage senere paa Bornholm, gav os en forestilling om, hvad der vilde være sket i langt større maalestok i store dele af Danmark, om krigen havde varet nogle faa dage mere.

Ved aabningsmødet talte Vald. Nielsen og jeg. Om aftenen læste Sigrun og Hans Trier for de unge elever. Min kone og jeg var i min stue, hvor vi lyttede til London. Saa kom meddelelsen Kl. 20,40 om den fuldstændige tyske kapitulation i Danmark, Holland og Nordvest-tyskland. Vi løb til foredragssalen, hvor meddelelsen om freden og friheden blev modtaget med smil og taarer; derefter gik vi til Egebjerg, hvor dannebrog hejstes, og

Fra Skarriðsø

mens sommeraftenens slørede lys foldede sig om haven og skolen stod vi samlede i bevæget stilhed. Jeg følte godt, at vi ikke var situationen voksne. Vi evnede ikke at give det rigtige udtryk for vor glæde med egne ord.

På Skarriðsø 6. juli

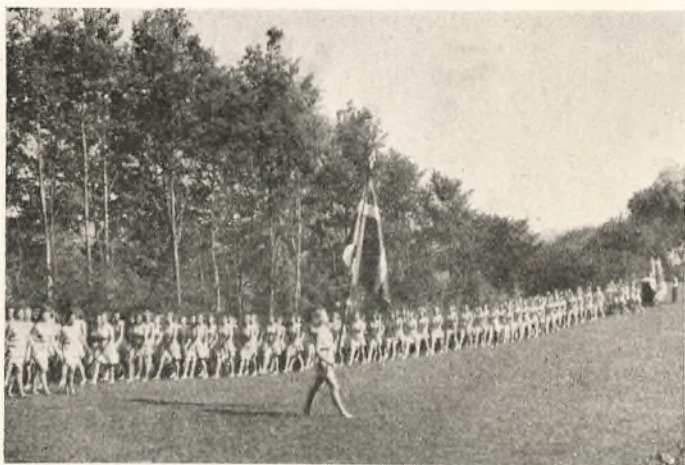

Gymnasterne ventes

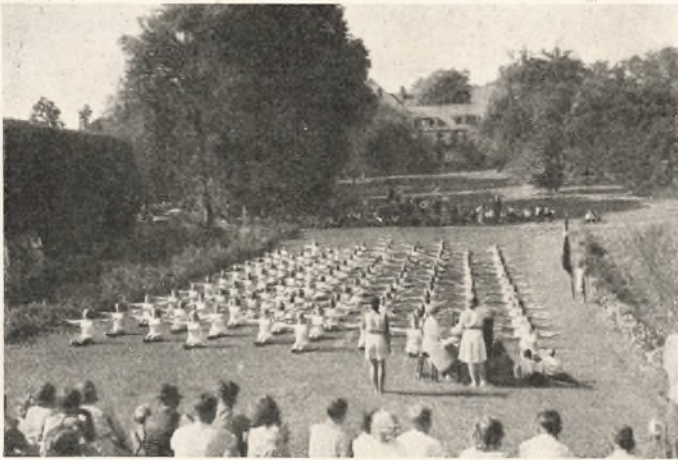
Vi maatte ty til vore stærke og inderlige sange, de sange, som i den tunge tid var vor trøst og opmuntring, gav os ogsaa udløsning for vor tak og glæde. Ja, hvor er vore bedste salmer og sange en Guds velsignelse. I løbet af natten til den 5. maj traadte den væbnede modstandsbevægelse frem i »dagens lys«. Fire af lærerkredsens medlemmer var med, desuden var der jo et stort antal unge og modne mænd i vor egn; de fik nu en del at gøre med vagttjeneste ved flygtningelejrene.

Om den væbnede modstandsbevægelses store indsats for Danmark og dens forskellige fejlgreb er der skrevet saa meget i hver avis i sommerens løb, at jeg ikke vil komme ind paa disse forhold her. Men jeg fornemmer, at jeg skylder en del af jer nogle ord, der udtrykker min principielle stilling til spørgsmaalet om væbnet kamp.

Nogle af jer vil vide, at jeg har en indgroet og dyb uvilje mod militaristisk aand og væsen; den uvilje er ikke blevet mindre med aarene, tværtimod. Men jeg har

siden nazismens magtovertagelse i Tyskland 1933 erkendt, at vi her stod overfor en hemningsløs, satanisk ondskab, som ikke alene skulde bekæmpes med aandelige midler, men ogsaa med fysiske vaaben. Naar jeg oprigtigt glædede mig over de allieredes sejre, maatte jeg finde det baade logisk og moralsk nødvendigt, at vi ydede vor indsats i den fælles kamp mod uhyret. Derfor talte jeg i krigsaarene om den engelske krigsførelse, som jeg gjorde. Hvad fremtiden angaar, ser jeg med haab hen til en international retsorden, der først og fremmest finder sin styrke i en sand moral, men ogsaa støtter sig til en international vagtstyrke, hvortil hvert land maa yde sit forholdsmæssige bidrag. Hvor lidt Danmark end kan yde, maa vi stille en forholdsmæssig økonomisk og militær hjælp til raadighed for »De forenede Nationer«. Til et isoleret dansk militærvæsen, der skal stole paa sig selv eller paa et alliancesystem, har jeg mindre tillid nu end nogen sinde. Af krigsaarene drager jeg den lære, at den lille nation kan yde noget betydeligt inden for

partisankampens ramme, men at tro at den kan møde den militære stormagt i aaben mark, er daarskab og et udtryk for manglende mod til at se sandheden i øjne.

Den væbnede modstandsbevægelse i de sidste aars Danmark var et sundt udtryk for noget oprindeligt og stærkt i vort folk, — selv om der ogsaa var en del eventyrere blandt de modige og ansvarsbevidste. At modstandsbevægelsen kunde opstaa maa glæde os, men ikke ødelægge vor sunde vurdering. Vi kender i saa henseende skræmmende spor i vor historie. Oehlenschläger skriver i sine *Erindringer*: »Den anden april oprandt, paa hvilken dag en stor engelsk flaade blev ødelagt af vort dusin blokskibe, hvilke efter slaget var vrage, som de var forhen. Nelson, de evropæiske sømagters skræk, blev i denne kamp overstraalet af en liden flok danske søofficerer. Det er sandhed, det er faktum.« Den berømmelige 1848-aand, som fremkaldte saa mange sunde kræfter i vort folk, skabte ogsaa et fantastisk overmod, som førte i lige linie til 1864-ulykken. Lad os glæde os,

1

2

1. *Narren*

2. *Moderen og sønnen*

3. *Vårten*

4. *Hofmanden*

5

6

4

Kongen

Skjalden synger

Drengen, pigen og skjalden

Skjalden

8

7

Fra „Moderen“

hver gang modet og offerviljen giver sig til kende i vort folk; men alt det fantastiske er i sig selv en ulykke og bærer skæbnesvangre følger i sit skød.

*

I lærerkredsen skete i aarets løb et par ændringer. Ingeborg Søgaard, som i en række somre har ledet gymnastikken, delingsføreruddannelsen og medvirket ved haandarbejdsundervisningen, brød op fra Vallekilde efter-aaret 1944; hun fik tilbud om helaarsplads ved Hindholm højskole, hvor en vigtig del af gerningen gaar ud paa at dygtiggøre unge kvinder og mænd til et arbejde indenfor børneforsorgen. Det kan allerede siges nu, at hun med lyst og iver gaar op i dette arbejde og føler sig godt hjemme paa Hindholm. Og det betyder jo saa meget for en lærerinde at faa et helaarsarbejde i stedet for de 3 korte sommermaaneder, som desværre er saa mange højskolelærerinders kaar. Men det var ikke nemt for Ingeborg Søgaard eller os at afslutte samarbejdet. Gen-

Slutningsoptrinet i „Moderen“

nem sit hjem hørte hun naturligt til her, og ved sin kærlighed til arbejdet i Vallekilde og de mange personlige baand, som bandt hende til mennesker og forhold her, følte hun sig stærkt knyttet til stedet. Hendes gamle elever og medarbejdere, husets faste stok og min kone og jeg føler os i taknemmelighedsgæld til hende for syv somres trofast samarbejde.

Jørgen Brøgaard, som i halvandet aar var vor gode medarbejder, forlod os sidste foraar. Brøgaards elever vil huske ham for hans samvittighedsfuldhed i arbejdet og hans altid redbonne hjælpsomhed; han sluttede sig nær til vort hus og hjem; i arbejdet var han aldrig bange for at gaa for den korte hammel, og i lærerlauget gav han aabenhjertigt sit besyv med. Vi vil savne ham mangen en gang. Brøgaard tænker paa fremtidig præstegerning, men foreløbig er han højskolelærer ved Ollerup gymnastikhøjskole, hvor han i sin tid var elev.

I stedet for Ingeborg Søgaard knyttede vi Ane Margrethe Winther til skolen. Hun er en gaardmandsdatter

fra Langeland og har især faaet sin uddannelse paa Snoghøj. Saa vidt jeg kan skønne efter sommerens erfaringer er ledelsen af gymnastikken hos hende i de bedste hænder. Jeg vil tro, at elevmødets deltagere ogsaa fik dette indtryk.

I forbindelse med omtalen af lærerkredsen gaar det nok an at give et par private oplysninger. Inger Dal blev den 22. sept. viet til magister Kjeld Gyldenkærne; de bor nu i Tølløse, hvor han arbejder ved de astronomiske undersøgelser og beregninger, som foretages dér. Inger kan altsaa sagtens, hun kan fortsat med sin mand kigge stjerner; da hun ogsaa har sans for andet, der mindst er lige saa godt, skal hun nok hjælpe sin mand til, at de begge vil faa det godt. Men vi vil komme til at savne hende, ikke mindst for al den hjælp, hun ydede ved klaveret ved mange lejligheder.

Endvidere maa det meddeles, at Inga Holst Christensen og Vald. Nielsen holdt bryllup i Odense den 26. oktober. Men det betyder heldigvis ikke, at vi skal give afkald paa nogen af dem, tværtimod. I den kommende vinter vil Inga Holst deltage i undervisningen, og da de nygifte foreløbig bor paa skolen, vil Vald. Nielsen, nu bistaat af sin hustru, fremdeles kunne hjælpe i skolelivets 117 opgaver, som er saa vigtige, selv om de ikke staar opført i nogen undervisningsplan.

*

Elevtilslutningen til folkehøjskolerne er i disse aar meget stor. Det gælder ogsaa her i Vallekilde. Til vinter-skolen 1945—46 var alle pladser optaget først i juni, og nu først i november, da dette brev skrives, er sommer-skolen 1946 fuldtegnet. Det er glædeligt, at de unge i saa stort tal søger folkehøjskolen, og det er for os paa skolen tilfredsstillende, at de melder sig tidligt. Alt kan

da tilrettelægges i god tid. Men det er kedeligt at skulle give afslag til saa mange, som søger højskoleophold. Det triste forhold, at flere højskoler fremdeles er beslaglagt til tyske flygtninge, er jo en væsentlig aarsag til trængsel paa de skoler, som kan videreføre deres gerning. Forhaabentlig kan alle ungdomsskoler til sommer modtage dansk ungdom efter deres sande bestemmelse.

*

Vi havde en god sommerskole. De overvældende begivenheder i begyndelsen af maj gjorde det vanskeligt at holde skole paa sædvanlig maade. Men det skulde vi heller ikke. Den enestaaende tid kaldte paa en egen form for skole. I den første tid var dagene en lang række fester: Danmarks frihed, umiddelbart derefter dannelsen af en lovlig dansk regering, rigsdagens sammentræden og kongens tale, Norges frihed, Tysklands endelige kapitulation og dermed fredens genoprettelse i Europa — alle disse mægtige begivenheder kaldte paa sindets hele deltagelse. Dannebrog vajede saa ofte som aldrig før paa Egebjerg. Eleverne, for hvem rejsen til Vallekilde under spændende forhold var en begivenhed, og paa hvem alt det nye her tog stærkt paa kræfterne, var vel næppe saa grebet af de store begivenheder, som vi andre var. Vi kendte det paa een vis vanskeligt at samle sindet om dagens jævne skolearbejde; paa den anden side var vi meget lykkelige over, at vi stod med en skole fyldt med ungdom, da freden og friheden kom. Efterhaanden voldte dog festernes tal, at vi alle længtes efter de rolige hverdage, som giver skolelivet dets stille, velgørende indhold. Alle gamle elever som alle skolefolk ved, at det er disse dage, som giver skolelivet den største værdi og danner baggrunden for, at ogsaa festdagene kan lykkes og undertiden blive de straalende højdepunkter. Det er

jo disse særlige dage, som bedst egner sig til en omtale her, og derfor skal jeg ogsaa nu kort omtale enkelte af sommerens fremstaaende begivenheder.

Det var en given sag, at vi paa en samlet og festlig maade maatte byde freden og friheden velkommen. Vi maatte gøre det sammen med saa mange af egnens folk, som kunde og vilde dele glæden med os. Det skete ved et stort og skønt møde søndag den 13. maj. Jeg har sjældent eller aldrig oplevet et skønnere møde her i Vallekilde. Fra hele Holbæk amt stævnede folk sammen til trængsel i gymnastiksalen. Jeg tror, det tør siges, at de mødtes i stor glæde og dyb taknemmelighed. De nordiske og angelsaksiske flag vajede som tidligere ved de store møder. Jens Rosenkjær og jeg talte, og kgl. kammersanger Einar Nørby sang danske sange til fru Nørbys akkompagnement. Da Nørby sang Grundtvigs klassiske ord:

Guds fred med vore døde
i Danmarks rosengaard!
Guds fred med dem, som bløde
af dybe hjerteskaar!

rejste forsamlingen sig i stille ærbødighed og tak.

Det har været mig meget om at gøre at holde vore nationale møder fri for den svulst og hulhed, som let følger med, hvor stemningen vil fejre for letkøbte sejre. Jeg har været taknemmelig over, at folk her i vid udstrækning har hjulpet os til at give udtryk for vort danske sind paa en ærlig og sund maade.

Den 5. juni deltog skolen i grundlovsmødet ved Høve skov; dette møde var ordnet af de forskellige foreninger og de politiske partier i fællesskab og blev et samlet udtryk for vor folkelige frihedsdag, som grundlovsdagen

St. Hans aften på Svendsbjerg

bør være. I Holbæk stod byraadet som indbyder til grundlovmødet i Strandparken; her talte borgmester Alfred Hansen, professor Chiewitz og jeg for 10—12.000 mennesker fra by og land. Det var en meget festlig oplevelse at være sammen med saa mange glade landsmænd den første grundlovsdag efter befrielsen.

St. Hans aften var vi indbudt til at se blus paa Svendsbjerg. Besøget indleddedes som sædvanlig med rundtur i den store, dejlige have; senere fulgte leg paa engen, og efter et usædvanligt stort og klart blus gik vi hjem til jordbærgildets glæder.

I 1930'erne havde vi paa hver sommerskole en storudflugt; den gik i adskillige aar til Kullen; jeg vil tro, at gamle sommerpiger fra disse aar mindes en saadan Kullen-tur med megen glæde. I krigens tid har den slags langture været umulige. Vort skoleliv har nok i det hele været mere samlet end tidligere, hvad vi utvivlsomt har haft gavn af. Vi har dog haft de gode ture til skønne

steder i vor egn. I sommer var vi ikke alene paa Vejrhøj og ved Dragsholm, men vi naaede ogsaa over til Nexelø. Og det bedste af det hele, hvad udflugter angik: vi fik en overordentlig fornøjelig tur til Skarridsø. Turen fandt sted den 6. juli. Elevforeningens formand, Troels Sams, fik 14 køretøjer skaffet til veje. Da køretøjerne holdt til parade uden for skolen, saa man et broget billede af forskellige hesteracer og vogntyper — lette frederiksborgere og tunge belgiere, elegante charabancer og solide høstvogne. Vognene var naturligvis smykket med blomster og flag, passagererne var glade og højroastede som rigtige skolebørn paa udflugt.

Jeg har egentlig i flere aar haft en daarlig samvittighed overfor Skarridsø; den var i mange aar skolens store udflugtssted. Men vi svigtede den fra midten af 1930'erne. Vi tog som nævnt til Kullen eller København i stedet for. Nu kom vi efter en halv snes aar atter til Skarridsø. Og vi kom der paa helt gammeldags vis.

Jyderup — skovene og den dejlige sø ligger derovre i sin gamle ro og skønhed. Turen til Delhovedet, roturen paa Skarridsø, jagten efter aakander — det var altsammen for den erfarne en god gensynsglæde og for den unge, som første gang deltog i turen, sikkert en frisk og skøn oplevelse.

Vi var vore gode »vognmænd« meget taknemmelige for den tur.

Længe før Skarridsøturen var forberedelserne til elevmødet i fuld gang. Mange imødesaa dette første elevmøde efter fredens komme med stor forventning. Desværre var trafikforholdene fortsat yderst slette; forud for mødet modtog vi en masse breve fra fynske og jyske elever, der meldte, at det var ugørligt at faa færgebillet, og derfor maatte de opgive deres længe nærede haab om at komme til elevmøde. En del kom dog over vandet, og fra Sjællands forskellige egne

stævnedes gamle elever mod Vallekilde. Her havde vi lørdag den 14. juli den sædvanlige travlhed med at gøre alt i stand til festen. Skole og have var i fin tilstand, da de gamle elever sidst paa eftermiddagen dukkede op. Den glædelige stemning, der hvilede over gamle kammeraters møde og deres gensyn med skolen, forberedte sindene godt til lørdagftenforedraget, der holdtes i foredragssalen. Inga Holst talte om Dostejefskis russiske menneske efter noget lignende linier, som hun her i aarskriftet efter min opfordring har skrevet derom. Senere paa aftenen holdtes elevforeningens aarsmøde, der ikke bød paa større begivenheder. Søndagens ydre forløb var en elevmødesøndags sædvanlige: gudstjeneste i Korskirken, middagsmad i gymnastiksalen, møde i haven, hvor Valdemar Nielsen og jeg talte, sangkorets sange foran skolen, det store pigeholds gymnastik paa plænen ved siden af den høje hæk og endelig aftensbordet. Ind imellem fandt gamle kammerater hinanden i muntre smaaklynger eller i stilfærdig samtale paa en forholdsvis stille plet i haven.

Om aftenen opførte lærere og elever Helge Rodes genforeningsskuespil »Moderen«. I fjor paatog vi os jo den store krævende opgave at opføre »Himmelspillet«. Det blev vist for mange en uforglemmelig oplevelse. Som den bifigur, jeg som sædvanlig er i den art foretagender, kan jeg delvis staa udenfor og kan vel ogsaa have ret til at sige, at jeg synes, at opgaven ogsaa i aar blev taget op med megen alvor og løst paa forsvarlig maade. Neermann havde den store dobbeltopgave baade at instruere og fremføre skjalden i skuespillet. Hans Trier Hansen, Sigrun, Aage Madsen og Valdemar Nielsen spillede henholdsvis kongen, moderen, sønnen og narren, mens vi andre havde mindre krævende opgaver. Slutningsoptrinet, hvor alle eleverne medvirkede, var af en overordentlig smuk virkning.

Sent søndag aften var der afslutning paa Flisepladsen, hvorefter mange brød op; men en del blev her dog til mandag morgen. Saa var elevmødet forbi, og vi kunde atter se tilbage paa en rig oplevelse med gamle elever.

Den følgende tirsdag holdt vi »En aften paa højskole«. 7—800 mennesker besøgte os, og for dem gentog vi en del af søndagens program.

Naar elevmødet er overstaaet, trænger vi meget til nogle stille dage med sommerpigerne. Vi havde dog den 24. juli besøg af den norske magister Philip Houm, som i et fortrinligt foredrag redegjorde for den norske digtning under krigen.

Forældredagen faldt sammen med afslutningsdagen; jeg haaber, at det baade for forældrene og døtrene var en god dag; men vi mener dog, at det er bedst, om forældrebesøget falder lidt tidligere, og det vil vi søge at ordne ad aare. Saa sluttede vi da sommerskolen. Vi vil huske 1945-pigerne, fordi vi med dem oplevede den genvundne freds glæde, og fordi de ved mange lejligheder viste os en stor hjælpsomhed, som vi dengang og siden har været dem meget taknemmelige for.

I august holdt vi »8 dage paa højskole« og havde megen fornøjelse af det. Midt i maaneden fik jeg lejlighed til at deltage i et 3 dages møde, som den svenske forening »Norden« lod afholde paa Bohusgården, nord for Uddevalla. Omtrent samtidig rejste min kone paa en kort visit til Oslo; hun havde tilrettelagt indkvarteringen af 25 norske ferieborn her i Vallekilde og omegn. Vi havde selv den glæde at have Aase Rud fra Oslo i vort hjem en del af sommeren. Da disse børn i en flok paa 800 rejste hjem, fulgte nogle rejseledere med, og blandt dem var altsaa min kone. Hun giver andetsteds i denne bog nogle indtryk af Norgesrejsen; for os begge var det

efter de lange krigsaar en herlig oplevelse at komme ud og at blive modtaget saa hjerteligt baade i Sverige og i Norge.

*

Til de glædelige hændelser, som staar i forbindelse med fredens komme, maa her nævnes, at fru Sigrid og Harald Grønberg kom hjem i maj. Da jødeforfølgelsen satte ind i oktober 1943, rejste fru Sigrid under dramatiske forhold til Sverige; hun besøgte en række svenske højskoler, og trods sin høje alder og et svigtende helbred satte hun med vanlig energi alle sejl til for at gøre gavn, hvor hun færdedes. Fru Sigrid fortalte Svenskerne om Ernst Trier og den danske folkehøjskole, og hun underviste i dansk. Harald Grønberg, der jo var lærer her 1927—32, blev i eftersommeren 1943 interneret i Aarhus af Tyskerne; da han blev løsladt, fortsatte han sit gode danske arbejde. Han fandt det imidlertid snart nødvendigt at flygte til Sverige, hvor han ligesom fru Sigrid fandt gæstfri modtagelse paa svenske højskoler, og hvor han gjorde fortrinlig fyldest ved sine foredrag og undervisning i sang; han blev i sandhed en god »kulturgesandt« for Danmark. — Jeg har i dette efteraar talt med flere svenske højskolemænd, som havde lært fru Sigrid og Harald Grønberg at kende, og det varmede sindet at høre disse Svenskere udtrykke deres glæde over at have mødt de to fra Vallekilde; saa forskellige fru Sigrid og Harald Grønberg er, har de i godt samarbejde gjort vort land og vor højskole en god tjeneste i udlændigheden.

*

Døden har i aar høstet flere, som havde nær forbindelse med Vallekilde i kortere eller længere tid i deres liv. Jeg nævner tre.

Den 11. maj døde højskoleforstander Fred. Nørgaard, Antvorskov. Fred. Nørgaard nærrede fra sin ungdom, da han nogen tid opholdt sig her i nærheden og hyppigt kom paa skolen, megen godhed for Vallekilde højskole. I den aarrække, Fred. Nørgaard ledede Antvorskov højskole, herskede der et venligt forhold mellem Antvorskov og Vallekilde, og dette gode forhold fortsættes heldigvis under Erik Nissens ledelse af skolen ved Slagelse.

Den 16. juli døde Rigmor Nielsen. Det var nok kun ganske faa elever, som kendte Rigmor; men vi var nogle stykker her i byen, som kendte hende, og som skylder hende en stor tak for den tapperhed, hvormed hun i de mange aar bar sin kranke skæbne. Hun var fuldkommen lam og blind og hjælpeløs. Men hun klagede ikke. Og hun faldt aldrig hen i aandelig sløvhed. Interesseret fulgte hun med i, hvad der skete omkring hende. Hendes stakkels legeme bar forkrænkelighedens tydelige tegn; men aanden var levende i hende og lyste op og blev os andre til undren og glæde. Rigmor levede de mange aar i sit barndomshjem her ved siden af højskolen og kirken; men hun døde dog paa Bjærgesø alderdomshjem, hvor hun de sidste maaneder havde faaet en god og samvittighedsfuld pleje.

Den 4. oktober døde gaardejer, sognefoged Erling Madsen. Erling Madsen var født paa »Egedal«; han var barndomsven med Ernst Triers børn, og han blev til sin tid elev her paa højskolen. I en ung alder købte han Vallebjerregaard, som han drev frem til at blive en meget værdifuld gaard med gode, rummelige bygninger og vel holdte agre. Erling Madsen blev stærkt optaget af andelsbevægelsen og det nationale spørgsmaal; han var i en lang aarrække formand for Vallekilde brugsforening, og da landeværnet i 1927 blev stiftet med det formaal at bevare dansk jord paa danske hænder, tog han initiativet

til dannelsen af Odsherreds landeværn, som især skulde støtte unge fra Odsherred, som satte bo i Nordslesvig. Erling Madsen efterleves af sin hustru og 6 dygtige børn.

*

Og saa slutter jeg dette brev, som jeg begyndte, med en kort omtale af efteraarsmødet 1945. Det holdtes 23., 24. og 25. sept. De fremmede ordførere, som hjalp os, var folketingsmand Erik Appel, overrabbiner, dr. Friediger, højskoleforstanderne Hans Lund og Haastrup-Petersen og professor Skydsgaard. Fra vor egen lærerkreds blev der holdt foredrag af Gelting-Hansen, Vald. Nielsen og Uffe Grosen. Stig Mervild-kvartetten sang søndag aften.

Omkring 70 boende gæster hjalp godt til at gøre mødet værdifuldt for os.

Til allersidst takker jeg jer alle for al godhed og trofasthed mod Vallekilde folkehøjskole. Alle, som har deres gerning her, sender jer hjertelig hilsen med ønsket om en god jul.

Uffe Grosen.

Sidste skoleårs elever.

Vinterholdet 1944—45.

Andersen, Anders Bendt, »Østergaard«, Hjortvang St.
 Andersen, Anders Lyder, St. Ladager, Ll. Skensved.
 Andersen, Ejvind Vagn, Bendstrup, Mørke.
 Andersen, Folmer, Egebjerggaard, Braade.
 Andersen, Herluf, Lyndby, Kirkehyllinge.
 Andersen, Holger, »Møllegaard«, Lunde, Stenstrup St.
 Andersen, Laurids S., Sdr. Bork.
 Andersen, Søren, »Højbjerggaard«, Maltbæk, Vejen.

Bach, Poul Olaf, Tim.
 Bjerring, Christian, Klosterskov, Mammen Bjerringbro.
 Borup Kristensen, Knud, Stubdrup, Dybvadbro.
 Boye, Ebbe, Nordgaard, Gundestrup, Grevinge.
 Brarup, Magne, Lunde J.
 Bruun, Jens Henning, Taaderup, Skellebjerg.
 Bøggild-Jensen, Tyge, Vordingborgvej 77, Køge.
 Böttcher, Christian Marius, Himlingøje, Vallø.

Christensen, Hans, Krarup, Tistrup.
 Christensen, Hans, Haals, Fjelderad.
 Christensen, Hans Helge, Jørslev, Karise.
 Christensen, Johannes, »Ll. Dyrehøj«, Baaring, Asperup.
 Christensen, Karl Frederik, Oreby, Sdr. Bjærge.
 Christensen, Knud, Rudne Brugsforening, Rudne.
 Christensen, Niels Ove, Dokkedal, Mou.
 Christensen, Svend Aage, Bjørnemose, Ebberup.
 Christiansen, Thomas Vestergaard, Filholm, Manna.

Dam, Hannes Gotfred, Grim, Kambans, Göta, Thorshavn,
 Föroyar.

Ejstrup, Axel, Videbæk St.

Fiedler, Bjarne, Resen, Struer.
 Fink, Ejvind, Stubbom, Fjelstrup.
 Flydtkjær, Erik, Nørgaard, Timring, Vildbjerg.
 Frank, Niels Jakob Brogaard, Røjbøl, Øster-Lindet.
 Frost, Jens Kr. Br., Ballen, Koldby, Samsø.

Gammelby, Mogens, Kærby, Kalundborg.
 Glibstrup, Evardt, Løngangsgade 26, Nyhuse, Hillerød.

Hansen, Andreas, Bredgade 50, Videbæk.
 Hansen, Erik Fogh, Villa »Solvang«, Havrebjerg, Slagelse.
 Hansen, Frode Libak, Agdrup, Taars.
 Hansen, Karl, Trebjerre, Flemming.
 Hansen, Martin Lundgaard, »Lindevang«, Sædding, Esbjerg.
 Hansen, Thorkild Conrad, Ugelstrup, Kr. Saaby.
 Hansen, Troels, »Hammeldrupgaard«, Slagelse.
 Henriksen, Mogens, »Dalgaard«, Snertinge, Klarskov.
 Hyldahl, Niels Peter, Frisvad, Varde.

Ingvordsen, Poul O., Menstrup, Hyllinge.

Jacobsen, Poul, Trunderup St.
 Jensen, Anders, Brøstrup, Rødding.
 Jensen, Arne, Hestehavegaard, Gislev.
 Jensen, Asger C., Bruserup, Veggerløse, Falster.
 Jensen, Bertel Juul, Hornborg, Flemming.
 Jensen, Chresten, Dybbøltving, Ragebøl.
 Jensen, Ejnar, »L. Vindinggaard«, Skibelund, Vejen.
 Jensen, Erhardt, Brøstrup, Rødding.
 Jensen, Henry, Kvong, Tistrup.
 Jensen, Ib, Kundby, Sandby St.
 Jensen, Jens Vind, Vilslev Mark, Gredstedbro.
 Jensen, Jørgen, Hygumskov, Sdr. Hygum.
 Jensen, Kaj Aage, Taagerup, Rødby.
 Jensen, Kaj, Gjerndrup, Brørup.
 Jensen, Niels Aage, Vibede, Fakse.
 Jensen, Ole Andreas, »Lykkehøj«, Jerslev Sj.
 Jensen, Otte, Klinte Holmene, Skamby.
 Jensen, Søren Kjær, Hejlskov, Mørke.
 Jeppesen, Erik, Højgaard, Flakkebjerg.
 Jeppesen, Evald, Kisserup, Holbæk.
 Jørgensen, Erik Bjerre, Aagaards Mark, Fjerritslev.
 Jørgensen, Knud Henning, Lyndby, Kirkehyllinge.

Klausen, Jens, Tørring, Ø. Tørslev.
 Klausen, Søren, Søgaard, Ravning St.
 Knudsen, Vagn, Aunslev, Hjulby.
 Kokhauge, Jens Kristian, Nr. Onsild, Onsild.
 Kristensen, Knud, Mogenstrup, Regstrup.
 Kristiansen, Lambert, Krarup, Tistrup.
 Kroglund, Jens, Hammerum.
 Kruse, Tage, »Gadegaard«, Outrup St.

Larsen, Carl Øgaard, Undløse, Tølløse.
 Larsen, Erik, Kærby, Kaastrup, Kalundborg.
 Larsen, Jens Eyvind, Sierslev, St. Heddinge.
 Larsen, Knud, Tingslemark, Nykøbing Sj.
 Larsen, Egon, Viggo Larsen, Vøjstrup, pr. Broby.
 Larsen, Ove Vaagelund, Gultved, Kværndrup.
 Laursen, Ove, Balle St., Djursland.
 Laursen, Viggo, Norup By, Hadsund.

Maarbjerg, Kristian Sidemann, Gl. Raasted. Bur.
 Madsen, Ejnar, Aatte, Føvling.
 Madsen, Hans Henning, »Lykkenshaab«, Skørpinge,
 Flakkebjerg.

Madsen, Holger, Hvidbjerg, Thy.
 Mikkelsen, Viggo, Ydingvej, Østbirk.
 Mogensen, Frode Kløve, Nørager, Vivild.
 Mortensen, Børge Renner, »Pugerupgaard«, Sædinge,
 Rødby.

Mortensen, Helge Nørgaard, Osager, Lejre.
 Morthorst, Frede, Hellevad.
 Muurholm, Hans Bindeballe, Troldkær, Jels.
 Møller, Poul Richard, »Gammelgaard«, V. Vamdrup, J.

Nielsen, Agner Birkedal, Viksø.
 Nielsen, Aksel, Søften, Hinnerup.
 Nielsen, Børge, »Gaardagergaard«, Dalmose.
 Nielsen, Ejner, Kyndeløse, Kr. Hyllinge.
 Nielsen, Frede E., Brunmose, Fuglebjerg.
 Nielsen, Hans Lysholt, »Lundemosegaard«, Nr. Aaby.
 Nielsen, John, Tommerup Mae, Knarreborg St.
 Nielsen, Mads Holk, Vinding, Sørvad.
 Nielsen, Niels Peter, Tørring.
 Nielsen, Uffe, Sekær, Holsted By.
 Nielsen, Vagn, »Lillevangsgaard«, Landsgrav, Slagelse.

Nielsen, Victor, Snekkerup, Borup Sj.
Nymark, Niels Chr., Kjemtrupgaard, Nørager.

Olsen, Niels Frode, Sønderup, Boeslunde.
Olsen, Hans Ingemann, Musæet, Faarevejle St.
Olsen, Tage Gunnar, Kirkelyg, Tømmerup, Kalundborg.
Olsgaard, Poul Kristian, Lund, St. Heddinge.

Pallesen, Niels Erik, Balle St.
Pedersen, Otto, Uhre, Brande.
Pedersen, Svend Aage, Dokkedal, Mou.
Pedersen, Svend Lykke, Forum, Guldager.
Pedersen, Vagn, Balslev Enggaard, Ejby St.
Pedersen, Wagner, Stestrup, Kr. Eskildstrup.
Petersen, Georg, Skyttemarksvej 21, Næstved.
Petersen, Jørgen, Bjerre, St. Fuglede.

Rasmussen, Frede, Ørslev, Slagelse.
Rasmussen, Johannes Hasling, Tjæreby, Haslev.
Rasmussen, Villy Hother, »Hedegaard«, Rosmus, Balle St.
Rindom, Andreas, Lambæk, Lem.
Rosengren, Otto, Haarslev, Sandved.

Siggaard, Erik Martin, Forlev.
Simonsen, Sigurd, Rye Nørskov, Ry.
Sloth, Knud, Glatved, Balle St.
Stubager, Frode, Hulby, Korsør.
Svenstrup, Kristian Kragh, Aagaards Mark, Fjerritslev.
Søndergaard, Svend, Ølstrup, Lervang St.
Sørensen, Aage Boutrup, Hellevad.

Thomsen, Arne, »Enggaarden«, Bækhus, Outrup.

Vej, Gunnar Christensen, Tim.
Vestergaard, Arne, Bøjen, Mørke.
Vestergaard, Svend Erik Laursen, Hammer, Tørring.

Winther, Erling, Grejs Skole, Grejsdal.

Øllgaard, Harald Nielsen, Hjerting pr. Hjerting.

Zachariassen, Jørgen Iver, Nybølmark, Nybøl.

Buchhave, Johannes, Stenmagle, Stenlille.
Nielsen, Eduard, Sortedamsdosseringen 95 A, 2. Sal th.,
København Ø.

Sommerholdet 1945.

Aarup, Aase, Digegaard, Errindlev, Lolland.
Andersen, Grethe Juul, Svenstrup, Viby Sj.
Andersen, Helene Brandt, Uhre, Brande, Jylland.
Andersen, Helga Tystrup, Fakse.
Andersen, Ingrid H., Hønsinge, Vig.

Bjergdal, Grethe, »Bjergdal«, Klippinge.
Borre, Meta, Ganløse, Maaløv.
Bruus, Inger, »Solbakken«, Nibe.
Brøns, Inger, Hørve.

Christensen, Else, Øllelose, Flakkebjerg Sj.
Christensen, Edith Elisabeth, Mygdal, Bjergby, Hjørring.
Christensen, Esther Brask, Bøvlingbjerg.
Christensen, Inga Kirstine, Skovlund, Mølby.
Christensen, Ingrid, Nielstrup, Rønnede.
Christensen, Jytte, Korsgaardsvej 11, Charlottenlund.
Christiansen, Dorit, Magleby, Ravnmark, Skelskør.
Clausen, Inge, Rejnsbjerggaard, Kattinge, Roskilde.

Devantier, Marine, Føvling Brugsforening, Føvling.
Drost, Inge, »Flademosegaard«, Egeslevmagle, Skelskør.

Ekknud, Margit, »Damsgaard«, Borød, Sorø.

Frederiksen, Else Kirstine, »Axelholm«, Mortenstrup,
Jystrup, Midtsjælland.

Grosen, Inger, Egaa, Hjortsløj.

Hansen, Dagny, »Dybdalsgaard«, Jels, Sdr. Jylland.
Hansen, Elly, Hejninge, Slagelse.
Hansen, Grete, Dongshøjrup, Stenstrup, Fyn.
Hansen, Gunild, Nr. Ørslev, Egebjerg Fl.

- Hansen, Hedvig, Skovhuse, Langebæk.
 Hansen, Karen, »Højbogaard«, Rosilde, Lamdrup.
 Hansen, Rigmor, »Melleंगाard«, Ll. Skenvsved.
 Hansen, Sigrid, Stubberup, Faarevejle.
 Hedeboe, Gerda, Tune, Roskilde.
 Henriksen, Elin Agergaard, »Bregndal«, Espe, Fyn.
 Henriksen, Gemma, Algestrup, Tølløse.
 Holm, Marie, »Vesterholm«, Nyby, Brørup.
 Højland, Ellen Margrethe, »Kildegaard«, Ø. Stillinge,
 Slagelse.
- Jensen, Aase, Shetlandsgade 2, 1. Sal, København S.
 Jensen, Aase, »Bækgaard«, Greve, Taastrup.
 Jensen, Agnethe, Schweizerdalsvej 35, Kbhvn., Vanløse.
 Jensen, Erna, Chr. F. Jensensvej 4, Jyderup.
 Jensen, Erna Johanne, Nordenskov.
 Jensen, Eva, Egeslevmagle, Skelskør.
 Jensen, Inge Bodil Duelund, Dalby Borup, Haslev.
 Jensen, Inger, Englevaad, Jyderup.
 Jensen, Inger-Lisbeth, »Strandgaard«, Kastrup, Holbæk.
 Jensen, Inger Margrethe, Vinstrup Møllegaard, Holbæk.
 Jensen, Kristine, Brøstrup, Rødding.
 Jensen, Maja, Brøstrup, Rødding.
 Jensen, Margrethe Skaarup, Priorengade 42, Faaborg.
 Jensen, Solveig, Reberbanegade 16, 2. Sal, Kbhvn. S.
 Jensen, Tove, »Arnhøj«, Arnøje, St. Heddinge.
 Jensen, Viola, »Niendamsgaard«, Kollekolle, Nr. Asmin-
 drup. St.
- Johansen, Rosa, »Hviddalseje«, Valløby, Vallø.
 Johnsen, Gudrun, Rugtved, Forsinge.
 Jørgensen, Elise Ribjerg, Høve, Dalmose.
 Jørgensen, Inger, Kallerup Købmandshandel, Kalundborg.
 Jørgensen, Inger Annelise, Hjelm's Kobbegaard, Møn.
 Jørgensen, Kirstine, »Dahlslykke«, Brangstrup, Ringe.
- Killemosø, Anne, Vallekilde.
- Knudsen, Margrethe, Vestergade, Brørup, Jylland.
 Kofod, Lis, Storegade 25, Aakirkeby, Bornholm.
 Kristensen, Anne Marie, Soderup, Tølløse.
 Kristensen, Ellen Margrete, Vældegaardsvej 23, Gentofte.
 Kristensen, Ydun, V. Karmisholt, Taars.
 Kristiansen, Bodil, K. Kristiansen, Frøslev, Lyderslev,
 St. Heddinge.

Kristiansen, Laura, »Havbjerggaard«, Nordenskov J.

Laakkonen, Aino Marie, Forlev St.

Ladefoged, Else, Østergade 42, Brønderslev.

Larsen, Anna, Mejerigaarden, Tryggelev St.

Larsen, Erna, Lindsvej 15, Præstø.

Larsen, Inger, »Nebbegaard«, Kattinge, Roskilde.

Larsen, Karen, Valdemarsgade 45, 3. Sal tv., Kbhvn. V.

Larsen, Ritta, Kastrup, Udby, Holbæk.

Lorentzen, Lise, Risgaard, Kattinge, Roskilde.

Lund, Asta, Vallekilde.

Madsen, Ellen Margrethe, Søren Madsne, Løgten.

Madsen, Rigmor, Bøvlingbjerg.

Mogensen, Gudrun, Faarevejle St.

Mortensen, Rigmor Bärenholdt, Nørregade 31, Køge.

Møller, Tove, »Nygaard«, Faardrup, Flakkebjerg.

Nielsen, Aase, »Ledstrudgaard«, Braade.

Nielsen, Asta Bøgild, »Rugballegaard«, Bjerringbro.

Nielsen, Bodil, »Bognæsgaarden«, Roskilde.

Nielsen, Dagny, Hestrup St.

Nielsen, Ebba, Faardrup, Flakkebjerg.

Nielsen, Edith, »Gaardagergaard«, Høve, Dalmose.

Nielsen, Elisabeth, »Andigaard«, Mørke.

Nielsen, Else, Brandstationen, Horsens.

Nielsen, Else, Vellerup, Skibby.

Nielsen, Henny, Rindom Kirkeby, Ringkøbing.

Nielsen, Ida J., Svinninge, Nr. Asmindrup.

Nielsen, Inga Guldager, Høje Taastrup, Taastrup.

Nielsen, Inge, Lejre St.

Nielsen, Karen Gurli, Nørregade 38, Køge.

Nielsen, Ketty, »Stenbjerggaard«, Tuse, Maarsø.

Nielsen, Klara, »Gammelsøgaard«, Hvedstrup, Hedehusene.

Nielsen, Lisa, Ny Lægeforeningens Boliger Æ 10, København Ø.

Nielsen, Lizzie Henny, Jens Jessensvej 12, Kbhvn. F.

Nielsen, Tove, Lejre.

Nielsen, Vera, Bækbølling, Holsted St.

Olsen, Sylvia Asta, »Holmegaard«, Hedehusene.

Olsen, Ebba, Ishøj Strand, Greve Strand.

Olsen, Ellen, Kildevang, Hørve.

Olsen, Lilly, Trangetvej, Taars.

Parmelund, Agnes, Monbjerg, Østbirk.

Pedersen, Edel Sylvester, Frederikssundsvej 109, Ballerup.

Pedersen, Ella, Staureby, Præstø.

Pedersen, Johanne, Aarslev, Slagelse.

Pedersen, Karen, Strandvang, Nykøbing Sj.

Pedersen, Oda, »Levetoftegaard«, Brorup, Sandved.

Petersen, Anna Østergaard, Lyhne, Ølgod.

Petersen, Anny, Gurede, Udney, Holbæk.

Petersen, Jensigne, Optagelseshjemmet, Tølløse.

Petersen, Ketty, Asmindrup, Værsløv St.

Petersen, Lilly, Munkholmvej 105, Holbæk.

Poulsen, Gudrun, Marslev, Fyn.

Poulsen, Gunhild, Lundemosegaard, Mosede, Taastrup.

Poulsen, Tove, Lerbjerg, Hvalsø.

Rasmussen, Ane Margrethe, Skørpinge, Rødvig.

Rasmussen, Ruth Dambæk, »Dambækgaard«, Enderslev,
Haarlev.

Sams, Kirsten, Skippinge, Starreklinte.

Skov, Edith Inger, »Skovlyst«, Vorbasse.

Stavnsbjerg, Astrid, Galø, Tølløse.

Steffensen, Anna, Torp, Karby, Mors.

Søndergaard, Ellen, Højgade 1, Randers.

Sørensen, Elise, Nyrup, Ugerløse.

Thomsen, Bodil Stedal, Frølund, Korsør.

Thomsen, Karen Marie, Fitting, Vorbasse.

Toft, Marie, Ø. Lem, Lem St.

Winther, Anna, »Holmegaard«, Hyllested.

Winther, Anne Marie Sørensen, Helsing, St. Helsing.

Lærlingebesøget på Vallekilde Folkehøjskole 1944—45.

	Vinter	Sommer	Ialt
Fra København	0	4	4
— Københavns amt	0	7	7
— Roskilde amt	7	15	22
— Frederiksborg amt	2	2	4
— Holbæk amt	19	27	46
— Sorø amt	12	16	28
— Præstø amt	7	14	21
— Odense-Assens amt	6	1	7
— Svendborg amt	7	6	13
— Maribo amt	3	2	5
— Ålborg amt	4	1	5
— Hjørring amt	2	5	7
— Viborg amt	1	2	3
— Thisted amt	3	1	4
— Århus amt	1	0	1
— Skanderborg amt	7	2	9
— Randers amt	11	5	16
— Ribe amt	17	9	26
— Ringkøbing amt	13	5	18
— Vejle amt	4	1	5
— Haderslev amt	6	3	9
— Åbenrå amt	2	0	2
— Tønder amt	0	0	0
— Sønderborg amt	2	0	2
— Bornholms amt	0	1	1
— Færø amt	1	0	1
— Andre lande	1	0	1
Ialt....	138	129	267

Blandede Meddelelser.

Bogen »Fra Vallekilde folkehøjskole« trykkes i 4500 eksemplarer.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2,50 kr. Medlemmer af lærlingeforeningen vil først i december få årsskriftet tilsendt på postopkrævning. *Forandring af adresse må meldes til kassereren, frk. Karen Nielsen, Vallekilde, inden hvert års 1. sept. Medlemmer, som ikke inden denne dato skriftligt har udmeldt sig af lærlingeforeningen, er pligtige til at betale årsbidraget.*

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinge (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år *den tredje søndag i juli*. Mange af deltagerne kommer den foregående lørdag aften. *Tæpper, lagner og håndklæde må medbringes*. Nogle kan måske let medbringe et telt. *Ernæringskort medbringes*.

Efterårsmødet 1946 afholdes i de 4 dage søndag—onsdag den 22.—25. sept. Alle er velkomne. De, der ønsker at bo på skolen, må meddele det i god tid og medbringe sengetøj og ernæringskort.

Lokale elevmøder vil antagelig blive holdt de sædvanlige steder, saaledes paa Egaa efterskole ved Aarhus den første søndag og i Hjørring den sidste søndag i

september. Vi henviser i øvrigt til bekendtgørelser i de lokale aviser.

Skolen får helt eller delvis frit tilsendt et stort antal dagblade, ugeblade og tidsskrifter. Vi påskønner denne imødekommenhed og takker derfor.

Hvis nogen af vore tidligere sommer elever skulde ønske at blive vore medhjælpere i spisestue eller køkken, vil vi være dem taknemmelige, om de i god tid vil sende besked til Anna Grosen, Vallekilde.

Alle, som fremdeles ønsker at være medlem af Vallekilde folkehøjskoles elevforening, opfordres til snarest muligt at udfylde og indsende det i nærværende bog indlagte kort. – Da vi er i færd med at udarbejde en ny medlemsliste, er det vigtigt, at alle kommer med. Skulde kortet i enkelte tilfælde være bortkommet, beder vi læseren om at meddele forstander Uffe Grosen navn, elevårgang og fuldstændig adresse.

Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening

10. juli 1944—10. juli 1945.

Indtægt.	Kr.	Ø.	Udgift.	Kr.	Ø.
Kassebeholdning 10. juli 1944	10402	00	Trykning af årsskriftet	4765	00
Medlemsbidrag	9361	60	Porto	1587	90
Salg af gl. årsskrifter	39	50	Forsendelse af årsskriftet	90	00
Gave	50	00	Bestyrelsens rejseudgifter	33	00
Renter	303	48	Understøttelse til elever	865	00
			Konvolutter og blanketter	281	20
			Kassererens løn	350	00
			Sange til 29. november	26	10
			Forskelligt	40	00
			Kartoteksskuffer	164	00
			Bøger	184	10
			Kassebeholdning 10. juli 1945	11770	28
	20156	58		20156	58

129

Regnskabet er gennemgået og fundet rigtigt, kassebeholdningen er tilstede.
Vallekilde, d 14/7 1945. *Valdemar Nielsen.* *Vagn Aage Fredslund.*

INDHOLD

	Side
<i>Arnulf Øverland</i> : Digt	3
<i>Erik Gelling-Hansen</i> : Guds små Begyndelser	4
<i>Uffe Grosen</i> : Fra Krig til Fred	9
<i>Harald Grønberg</i> : Efterkrigstidsproblemer	21
<i>Sigfred Neermann</i> : Mørket er tættest før daggry	26
<i>Vald. Nielsen</i> : Henrik Wergeland og Norges frihedskamp	37
<i>Anna Grosen</i> : Norge — ogsaa i vore Hjerter	47
<i>Inga Holst</i> : Dostojevskis russiske Menneske	53
<i>K. Killelose</i> : Danskens lov i strid og fred	63
<i>Børge Haugstrup</i> : De unge og Freden	70
<i>Sigrid Trier</i> : Marie Trier (født Abel)	77
<i>Uffe Grosen</i> : Fra Vallekilde folkehøjskole	79
Sidste skoleårs elever	118
Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole 1944—45	126
Blandede meddelelser	127
Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening	129